

KOU DEBAZ

Bib la ak Mesaj li a

Silvia Fernández

Bib La Ak Mesaj Li A

Kou Debaz Lekòl Lidèchip la

Legliz Nazareyen
Rejyon Mezoamerik

Silvia Fernandez

Bib La Ak Mesaj Li A
Liv seri "Lekòl Lidèchip"
Kou Debaz

Otè: Silvia Fernandez

Editè (lang panyòl): Dr. Mónica E. Mastronardi de Fernández
Revizè (lang panyòl): Dr. Rubén Fernández
Tradiktè: Dezama Jeudi
Revizyonè: Enel Jean Joseph

Materyèl ki te pwodwi pa EDIKASYON AK DEVLOPMAN PASTORAL nan Legliz Nazareyen,
Mesoamerica Region - www.edunaz.org
ak
Ministèr de la Formation de Disciples
Rev. Monte Cyr - Koòdonatè
www.Discipulado.MesoamericaRegion.org
www.MedfdiRessources.MesoamericaRegion.org

Copyright © 2021 - Tout dwa yo rezève

ISBN: 978-1-63580-196-5

Repwodiksyon pasyèl oswa total, pa nenpòt mwayen, san pèmisyon ekri entèdi.
Edikasyon ak Devlopman Pastoral nan Legliz Nazareyen an, Rejyon Mesoamerica.
edunaz@mesoamericaregion.org

Tout tèks bibliik yo soti nan Bib Vèsyon Jerizalèm nan korije nan lane 1999, sèlman si yo endike yon lòt bagay.

Design: Juan Manuel Fernandez Design (jmfdesign@gmail.com)

Kouvri imaj pa: Yaniv Golan

Kouvri imaj ak andedan paj nan kouvèti yo itilize avèk pèmisyon anba lisans pa Creative Commons.

Enprime nan Gwatemala

Tab Matyè

Leson 1	Kanon Biblik la	11
Leson 2	Penntatek la	19
Leson 3	Liv Istorik ak Pwofetik yo	27
Leson 4	Pwofèt yo	35
Leson 5	Entwodiksyon Nouvo Testaman an	43
Leson 6	Levanjil yo ak Liv Travay yo	51
Leson 7	Lèt Pòl yo	59
Leson 8	Lèt Jeneral yo ak Liv Revelasyon an	67

Prezantasyon

Seri liv **Lekòl Lidèchip** yo te fèt ak bi pou bay legliz la yon zouti pou fòmasyon, preparasyon ak antrènman ak manm li yo nan lòd pou ke aktivman yo entegre yo nan sèvis kretyen an dapre kado yo ak apèl la (vokasyon) ke yo te resevwa nan men Seyè yo a.

Chak nan liv yo bay materyèl etid pou kou pwogram **Lekòl Lidèchip** ke Enstitisyon Teyolojik nan rejyon Mesoamerika ofri nan legliz Nazareyen. Sa yo se: IBN (Cobán, Gwatemala); STN (Vil Gwatemala); SENAMEX (Vil nan peyi Meksik) ak SENDAS (San José, Costa Rica); SND (Santo Domingo, Repiblik Dominikèn) ak SETENAC (Lahavàn, Kiba). Yon bon kantite lidè nan enstitisyon sa yo (rèktè, direktè, vis-rèktè ak direktè nan syans desantralizasyon) aktivman patisipe nan konsepsyon pwogram lan.

Lekòl Lidèchip la gen senk Kou Debaz ki komen nan tout ministè yo, ak sis kou espesyalize pou chak ministè, ke nan fen kou yo, Enstitisyon Teyolojik la bay elèv la yon sètifika (oswa diplòm) nan Ministè ke li Espesyalize a.

Objektif jeneral **Lekòl Lidèchip** la se: “Pou kolabore avèk legliz lokal la nan ekipe pèp Bondye a pou travay nan ministè a, simante yon konesans bibliik ak teyolojik nan yo ki solid epi devlope yo lè y’ap egzèse kado yo pou sèvis nan kongregasyon lokal ak nan sosyete a”. Objektif espesifik pwogram sa a se twa:

- Devlope kado yo nan ministè kongregasyon lokal la.
- Miltipliye ministè sèvis yo nan legliz la ak kominote a.
- Reveye vokasyon pou ministè pwofesyonèl ki divèsifye a.

Nou remèsye Dr. Mónica Mastronardi de Fernández pou devouman li kòm Editris Jeneral nan pwojè a, kowòdinatè rejyonal Ministè a ak ekip ekriven ak konseptè ki te kolabore sou pwojè sa a. Nou remèsye tou pwofesè ak monitè ki pral pataje materyèl sa yo. Yo pral fè yon diferans nan lavi dè milye de moun nan tout Mesoamerika.

Finalman, nou pa ka sispann remèsye Doktè L. Carlos Sáenz, Direktè Rejyonal RMA, pou sipò pèmanan li nan travay sa a, fwi nan kondanasyon yo sou bezwen priyorite pou yon legliz konplètman ekipe.

Nou priye pou benediksyon Bondye a pou tout disip yo ak tout disip yo ki gen lavi ak Sèvis kretyen yo pral vin rich ak liv sa yo.

Dr. Rubén E. Fernández
Kowòdonatè Edikasyon ak Devlopman Pastoral
Rejyon Mesoamerika

Ki sa ki Lekòl Lidèchip la?

Lekòl Lidèchip se yon pwogram edikasyon pou moun ki patisipe nan diferan espesyalite ministeryèl pou enplike yo nan misyon legliz lokal la. Pwogram sa a jere pa mwayen Enstitisyon Teyolojik Legliz Nazareyen ki nan rejyon Mesoamerika epi anseye tou de nan katye jeneral yo ak legliz lokal ki anrejistre yo.

Pou Ki moun Lekòl Lidèchip la ye?

Pou tout manm nan plen kominyon nan legliz Nazareyen yo ki patisipe nan nivo Gras Ki Vini Avan An ak Gras Ki Sanntifye A - Kwasans nan Sentete nan pwogram fòmasyon disip la, yo vle ak tout kè yo pou dekouvri kado yo epi sèvi Bondye nan lè li a.

Plan - Yon Cheminman Lagras

Pou kontribiye nan fòmasyon entegral manm legliz li yo, Legliz Nazareyen nan Rejyon Mesoamerika a te adopte plan fòmasyon disip Yon Cheminman Lagras a, e te kòmanse pibliye materyèl pou chak nan nivo sa yo. Lekòl Lidèchip la koresponn ak Nivo Gras Ki Sanntifye A - Devlopman Ministè a nan plan disip Yon Cheminman Lagras e li menm ki genyen kòm objektif, founi fòmasyon pou sèvis ministè yo nan legliz la.

YON CHEMINMAN LAGRAS							
<p>GRAS KI VINI AVAN AN <i>“Se mwen menm ki Chemen an”</i> Bondye prepare chemen an devan nou. Li lonje men l ban nou epi li fè nou siy pou ke nou vini jwenn li, Li antrene nou nan yon relasyon ki plis pwofon avèk li. Gras sa a te deja vini avan repons nou yo epi an menm tan an tou, li pèmèt repons nou an.</p> <p>Non Kwayan APWÖCHMAN Evanjelizasyon</p>	<p>GRAS KI SOVE A <i>“Se mwen menm ki Verite a”</i> Jezi ki se Kris la sove nou anba peche epi li kondwi nou vini nan verite a ... verite ki ban nou libète a. Nou resevwa kado gras ki sove a lè nou mete konfyans nou nan Bondye. Li rachte nou, epi li fè nou vin yon lòt kreyati epi li adopte nou nan fanmi li.</p> <p>Nouvo Kwayan BATÈM AK MANM Antrènman disip pou nouvo konvèti yo</p>	<p>GRAS KI SANNTIFYE A <i>“Se mwen menm ki Lavi a”</i> Lespri sen an ban nou fòs pou nou viv nan konsekasyon konplètman devan Bondye. Gras ki sanntifye a kòmanse nan menm moman kote ke nou eksperimente lavi ki pap janm fini an. Men, sa a ap vini aprè yon kwasans espiyèl nan gras la, jouk, nan yon moman nan konsekasyon konplèt ak abandon total devan Bondye, Bondye ap pirifye epi lave kè a.</p> <p>Disip Ki Gen Matirite</p> <table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <p>KWASANS NAN SENTETE Soti nan manm pou rive Sanntifikasyon total ak angajman pou sèvi ak ministre.</p> </td> <td style="vertical-align: top;"> <p>DEVLOPMAN MINISTÈ A Dekouvèt apèl la, ak devlopman kado ak talan yo Lekòl Lidèchip</p> </td> <td style="vertical-align: top;"> <p>EDIKASYON AK KWASANS KONTINYÈL POU LAVI AK SÈVIS Kwasans total nan limaj Kris la</p> </td> </tr> </table> <p>DEVLOPMAN PWOFEYONÈL Fòmasyon espesyalize nan enstitisyon Teyolojik yo</p>			<p>KWASANS NAN SENTETE Soti nan manm pou rive Sanntifikasyon total ak angajman pou sèvi ak ministre.</p>	<p>DEVLOPMAN MINISTÈ A Dekouvèt apèl la, ak devlopman kado ak talan yo Lekòl Lidèchip</p>	<p>EDIKASYON AK KWASANS KONTINYÈL POU LAVI AK SÈVIS Kwasans total nan limaj Kris la</p>
<p>KWASANS NAN SENTETE Soti nan manm pou rive Sanntifikasyon total ak angajman pou sèvi ak ministre.</p>	<p>DEVLOPMAN MINISTÈ A Dekouvèt apèl la, ak devlopman kado ak talan yo Lekòl Lidèchip</p>	<p>EDIKASYON AK KWASANS KONTINYÈL POU LAVI AK SÈVIS Kwasans total nan limaj Kris la</p>					

Nan Legliz Nazarèt la nou kwè ke fè disip nan imaj Kris la nan nasyon yo se fondasyon travay misyonè Legliz la ak responsablite pou lidèchip li (Efezyen 4: 7-16). Travay disip se yon misyon ki kontinyèl ak dinamik, sa vle di ke, fòmasyon disip la pa janm sispann grandi tankou nan men Seyè a. Pwosesis kwasans sa, lè li an sante, sa rive nan tout dimansyon: nan dimansyon endividyèl (kwasans espiyèl), nan dimansyon antrepriz la (enkòporasyon nan kongregasyon an), nan sentete lavi dimansyon (transfòmasyon pwogresis nan nou epi transfòmè daprè modèl Jezikri a) ak nan dimansyon sèvis (envesti lavi nan minister a).

Dr. Mónica Mastronardi de Fernández
 Editris Jeneral Liv Lekòl Lidèchip la

Kòmman pou itilize liv sa a?

Liv sa ou gen nan men ou lan se pou entwodiksyon kou a: Dekouvri Vokasyon mwen nan Kris la, soti nan pwogram lekòl lidèchip la. Objektif kou sa a se ede manm legliz Nazareyen yo pou dekouvri kado ak apèl ministeryèl yo, epi an menm tan ankouraje yo enskri nan Lekòl Lidèchip yo nan lòd pou fòme tèt yo nan sèvi Seyè a nan yon legliz lokal.

Kijan sa ki nan liv sa a òganize?

Chak nan wit leson nan liv sa a gen bagay sa yo ladan:

- **Objektif:** Sa yo se objektif aprantisaj ke elèv la sipoze reyalize nan fen etid leson an.
- **Lide prensipal yo:** Se yon rezime ansèyman kle leson an.
- **Devlopman leson an:** Se seksyon sa a ki pi gwo pliske li se devlopman sa ki nan leson yo. Leson sa yo te ekri panse ke liv la se pwofesè a, se poutèt sa ke kontni li yo eksprime dinamik, nan lang senp epi konekte ak lide yo nan mond kontanporen an.
- **Nòt ak Kòmantè yo:** Ankadreman ki genyen espas yo fèt avèk entansyon pou klarifye tèm ak bay nòt ke yo konplete oswa elaji kontni leson an.
- **Kesyon:** Pafwa kesyon separe yo enkli ke pwofesè a ka itilize, prezante, aplike, oswa ranfòse yon tèm leson an.
- **Kisa nou aprann?:** Nan yon bwat ki parèt nan fen devlopman leson an, bay yon rezime tou kout sou sa ke w te aprann nan.
- **Aktivite yo:** Sa a se yon paj final nan chak leson ki genyen aprantisaj endividyèl oswa an gwoup ki gen rapò ak sijè etidye a. Tan yo estime pou fin li yo nan klas la se 20 minit.
- **Evalyasyon final kou a:** Sa a se yon fèy papyè ki nan dènye paj liv la epi yon fwa li fini, elèv la dwe separe ak liv la epi remèt monitè kou a li. Dire estimasyon pou aktivite ranfòsman final sa a se 15 minit.

Konbyen tan kou a pran?

Liv sa a te fèt konsa pou ke kou a te kapab anseye nan plizyè modalite diferan:

Kòm yon kou ki genyen 8 sesyon:

An total, 12 èdtan klas nan yon fas-a-fas repete, divize an 8 sesyon de 90-minit. Jou ak lè yo pral kowòdone pa chak Enstitisyon Teyolojik ak chak legliz oswa sant lokal etid yo. Nan èdtan edmi sa a monitè oubyen monitris la dwe gen aktivite ki nan liv la ladan li.

Kòm yon atelye ki genyen 3 sesyon:

- 90-minit sesyon plenyè (leson 1).
- Sis atelye 90 minit pou chak. Patisipan yo ap asiste youn nan atelye sa yo dapre kado ki pi fò yo (leson 2 a 7).

Dènye 90-minit plenyè (leson 8).

Egzanp sou fason pou distribye tan an pou yon atelye jou Samdi:

Atelye: Dekouvri vokasyon ou nan Kris la

8:00 am	Enskripsyon
8:30 a 10:00 am	Plenarya: Dekouvri kado espiyèl ou yo
10:00 a 10:30 am	Rekreyasyon
10:30 a 12:00 am	Atelye sou espesyalite ministeryèl yo
12:00 a 1:00 pm	Manje midi
1:00 a 2:30 pm	Plenyè, Ki wòl mwen nan kò Kris la?
2:30 a 3:00 pm	Rekreyasyon
3:00 a 4:00 pm	Prezantasyon Lekòl Lidèchip ak Pre-enskrripsyon pou Kou Debaz yo.

Ki wòl elèv la?

Elèv la responsab pou:

1. Enskri nan kou a davans.
2. Jwenn liv la epi etidye chak leson anvan klas fas-a-fas la.
3. Toujou asiste klas ki genyen fas-a-fas la.
4. Patisipe nan aktivite klas la.
5. Patisipe nan pratik ministeryèl nan legliz lokal la andeyò klas la.
6. Ranpli evalyasyon final la epi remèt li bay monitè a.

Ki wòl pwofesè kou a?

Se pastè ki jibile ke Monitè ak monitris pou kou Lekòl lidèchip yo yo dwe ye, moun ki byen angaje nan misyon ak ministè legliz la ak de preferans ki gen eksperyans nan ministè a yo ki pou anseye. Se Direktè Lekòl Lidèchip legliz lokal la ki dwe envite yo (oswa Enstitisyon teyolojik) epi fonksyon yo se:

1. Prepare w depi davans lè w'ap etidye sa ki ekri nan liv la epi pwograme itilizasyon tan klas la. Lè w ap etidye leson an ou ta dwe gen yon Bib ak yon diksyonè nan men ou. Menm si nan leson an yo itilize yon vokabilè ki senp, li rekòmande pou "tradwi" sa yo ki konsidere difisil pou konpreyansyon elèv yo, sa vle di, mete leson an nan langaj ke yo kapab konprann pi byen.
2. Asire ke elèv yo etidye materyèl ki nan liv la epi reyalize objektif aprantisaj la.
3. Planifye ak akonpaye elèv yo nan aktivite pratik ministeryèl lan. Aktivite yo ta dwe pwograme ak planifye ak pastè legliz lokal/ direktè ministè respektif la. Pou aktivite sa yo, nou pa ta dwe retire nan tan klas yo.
4. Toujou konsidere asistans ak kalifikasyon yo nan fòmilè rapò klas la. Elèv la pral wè mwayèn final la oubyen rezilta a nan pwochen aktivite yo:
  - a. Travay nan klas
  - b. Patisipasyon nan pratik ministeryèl andeyò klas la.
  - c. Evalyasyon final.

5. Ranmase fèy “Evalyasyon” an, epi remèt yo ansanm ak “Rapò klas la” , lè ke direktè/tris Lekòl Lidèchip lokal la mete fen, sa se aprè evalyasyon an, fèmen kontwòl la epi verifye ke tout done yo konplè nan fòmilè a.
6. Pwofesè yo pa ta dwe ajoute devwa etid oswa lekti apa de Kontni nan liv la. Si yo dwe kreyatif nan konsepsyon aktivite aprantisaj yo nan klas ak planifye aktivite ministeryèl ki pa nan klas dapre reyalite legliz lokal yo a avèk kontèks yo.

Ki jan yo anseye yon klas?

Li rekòmande pou sèvi ak 90 minit nan chak klas fas-a-fas nan fason sa a:

- **5 minit:** Rapèl sou sijè leson ki te deja pase a epi priye ansanm.
- **30 minit:** Revize ak diskisyon sou devlopman leson an. Li rekòmande pou itilize yon rechèch ki enprime, tablo oswa tablo afich oswa lòt ki disponib, lè w sèvi avèk dinamik nan aprantisaj ak medya vizyèl tankou grafik, desen, objè, foto, kesyon, anchaje elèv yo prezante yon pati nan leson an, elatriye. Li pa rekòmande pou itilize diskou a oswa fè pwofesè a li kontni leson an ankò.
- **5 minit:** Rekreyasyon an deja gen plas li nan mitan klas la oswa lè w reyalize ke li nesèsè pou ou fè yon ti kanpe.
- **20 minit:** Travay sou aktivite yo ki nan liv la. Sa a ka fèt nan kòmansman an, nan mitan an oswa nan fen revizyon an, oubyen nou kapab kontinye ap konplete aktivite jan sa ap avanse nan sijè yo ak jan yo gen rapò ant youn avèk lòt.
- **20 minit:** Diskisyon sou pratik ministeryèl ke yo te fè epi yo pral genyen. Nan kòmansman kou a, w’ap gen pou w prezante pratik kou a bay elèv yo pou ke yo kapab fè aranjman pou yo ale. Nan klas kote yo te deja pale sou pratik ke yo te deja fè a, konvèsasyon an dwe fèt nan yon fason pou ke elèv yo pataje sa yo te aprann; ni sou siksè yo ak echèk yo, osi byen ke difikilte yo te rankontre.
- **10 minit:** Lapriyè pou pwoblèm ki rive nan pratik (defi, moun, pwoblèm, objektif, remèsiman pou rezilta yo, ak anpil lòt bagay ankò).

Ki jan yo fè evalyasyon final kou a?

Bay elèv yo 15 minit tan nan dènye klas la nan kou a. Si sa nesèsè, yo kapab konsilte liv yo ak Bib yo. Evalyasyon final yo te elabore nan lide pou ranfòse aprantisaj kou a epi se pa yon repetyasyon memwa kontni liv la. Sa ki pwopoze avèk evalyasyon sa a se mezire konpreyansyon ak apresyasyon elèv yo anvè tèms ki trete yo, kwasans esprityèl yo, pwogrè yo nan angajman misyon legliz lokal la ak avansman li nan eksperyans ministeryèl yo.

Aktivite Pratik Ministeryèl

Sa ki anba la yo se aktivite ki sijere pou pratik ministeryèl andeyò sal klas la. Nan lis ki anba a genyen plizyè lide ki enkli pou ede monitè, pastè, direktè lekòl lidèchip lokal la ak direktè lokal ministè yo. Soti nan sa yo, nou kapab chwazi sa yo ki pi byen sanble ak reyalite kontèks ak ministè legliz lokal la oubyen sa yo ki kapab ranplase pa mwayen plizyè lòt selon nesesitye ak posiblite yo.

Li rekòmande pou pa gen mwens ke twa aktivite ministeryèl pou chak kou. Ou ka mete tout klas la travay sou menm pwojè a oswa plase travay an gwoup dapre enterè yo, kado ak kapasite yo. Li ta bon pou ou enplike elèv yo nan yon varyete eksperyans ministeryèl ki nouvo pou yo.

Plizyè aktivite ministeryèl ki sijere pou Bib La Ak Mesaj Li A

1. Entegre elèv yo nan yon komite travay yo òganize yon adorasyon espesyal oswa aktivite nan selebrasyon nan mwa Bib la (septanm).
2. Distribye elèv yo nan selil, gwoup fòmasyon disip ak / oswa klas Lekòl Dominikal, kilt jèn yo, ak anpil lòt bagay ankò, pou bay yon klas sou fòmasyon kanon bibliik la oswa yon lòt sijè ki pou etidye nan kou a.
3. Òganize yon jou pou distribisyon Bib oswa Nouvo Testaman nan lekòl, lopital oswa lòt enstitisyon kominotè. Chèche kolaborasyon diferan òganizasyon tankou Sosyete Bibliik oswa Jedeyon Entènasyonal yo.
4. Òganize yon modèl san patipri ki bati pa mwayen elèv yo nan klas la kote ke y'ap ilistre Istwa bibliik la. Pa egzanp: wout Abraram te mache pou rive jous Kanaran; Wout Izrayèl te mache pou soti nan peyi Lejip pou rive jous Kanaran; Tabènak la, lach la, tanp Jerizalèm nan, vwayaj Pòl yo, vwayaj Jezi yo, ak anpil lòt bagay ankò.
5. Fè elèv yo òganize yon kloti bibliik ki baze sou yon ti liv nan Bib la oswa kèk chapit yon liv, pou timoun, adolesan oswa jèn.
6. Jwenn oswa desine fèy papye avèk desen istwa bibliik pou dekore sal klas lekòl dominikal la.
7. Prepare dramatisasyon oswa teyat ak maryonèt sou istwa bibliik pou kèk kilt oswa Lekòl dominikal.
8. Se pou elèv yo òganize yon konpetisyon pou timoun yo oswa jèn yo memorize non 66 liv ki nan Bib yo nan lòd ke yo ye a.
9. Òganize yon konferans sou Bib la ak avòtman, oswa Jezi ak fanm lan, oswa yon lòt sijè ki enterese, envite moun ki sòti nan kominote a. Yo ka envite yon pwofesè seminè oswa yon lòt moun prepare sou sijè a. Li ta bon pou nou pran opòtinite pou nou kòmanse gwoup etid bibliik la avèk moun ki enterese yo.

Leson 1

KANON BIBLIK LA

Objektif yo

- Konnen kòman Bib la te fòme.
- Valè kanon bibliik la.
- Konprann kisa aspirasyon Lekriti yo genyen ladan yo.

Lide Prensipal yo

- Kanon vle di: bwa pou mezire, yon règ, prensip oubyen mezi, epi li fè referans ak metòd ki itilize pou seleksyon liv yo nan Bib la.
- Kanonik vle di: tout kontni nan Bib la oubyen tout liv ki konpoze nan Bib la.

Entwodiksyon

Kanon: Mo ki itilize respektivman pou siyale liv oubyen tèks ki aksepte kòm bagay ke Bondye enspire “ (Nouvo Diksyonè Bibliik Unilit, 1992). Aksyon pou deklare yon liv andedan kanon bibliik la rele kanonizasyon.

Mo kanon an soti nan lang grèk “kanon” epi pwobableman li soti nan lang ebre “Kane”, ki vle di “yon bagay ki mezire” oswa yon “règ, nòm, oswa mezi” sa detèmine liv yo ki te enspire pa Sentespri a.

Nan langaj bibliik la “kanonik” vle di tout kontni Bib la tout antye; sa vle di, koleksyon liv ki fòme Bib la epi ki ofisyèlman rekonèt pa legliz la kòm liv “enspire” pa Sentespri a.

Fòmasyon kanon an nan Ansyen Testaman

Seri liv Ansyen Testaman yo te elabore pa jwif yo.

Seleksyon liv ki fè Ansyen Testaman an yo jodia se te yon pwosesis long ak konplèks ke pèp Izrayèl la te reyalize. Se jwif yo ki elabore koleksyon an ak Bib kretyen yo, yo diferan nan sa kèk liv parèt inifye (de oswa plis). Pou rezon sa a Bib Ebre a genyen 24 liv epi Ansyen Testaman kretyen an genyen 39 liv.

Liv yo ki fè konstitiyè Ansyen Testaman an te chwazi sou kondisyon sa yo:

Lang: Liv la ta dwe ekri nan lang ebre.

Laj: Chak liv ki te ekri depi 400 ane av.K yo te rejte, jan jwif yo konsidere ke apre dat sa a tan pwofèt enspire pa Jewova yo te fini.

Doktrin: Ansèyman li yo pa ta kapab nan kontradiksyon ak liv lalwa Moyiz la (Penntatek oswa premye senk liv nan Bib la).

Moun ki ekri a te dwe rekonèt kòm yon otorite espirityèl nan mitan pèp jwif la.

Akseptasyon an jeneral nan liv la ak itilizasyon li yo pa mwayen moun pèp Izrayèl yo.

Dat ki osijè de kanonizasyon an te de. Premye a nan ane a 400 av. K., kote ke pwobableman Esdras ak lòt moun, li te bay lòd epi fòme koleksyon

Bib la te ekri depi nan peryòd 1400 ane, se 40 otè anviwon ki te ekri li nan plizyè epòk ak lye diferan. Pami yo, te genyen anpil pwofèt, gadyen yo, pechè pwason yo, wa yo, powèt yo, mizisyen yo, medsen, minis gouvènman an, ak anpil lòt ankò.

39 liv Ansyen Testaman an. Dezyèm lan te nan Konsèy Jwif nan Jamnia, (yon vil ki sitiye 12 kilomèt nan sid peyi Jida), ant 70 Av.K. epi 90 Ap.K, kote ke sa te pibliye depi lontan sa te vin fè ofisyèlman aksepte.

Nan de ka yo, yo te rejte liv ki te ekri apre 400 BC. C., ak sa ki nan ki otè a te itilize yon psedonim oswa non yon lòt moun pou idantifye tèt yo (pseudo-epigraph liv), paske li te kapab tcheke ki moun ki te otè a.

Liv apokrif yo

Mo Apokrif la vle di yon bagay ki kache oswa sere. Siyifikasyon ki pi laj li a se, nan yon valè ensèten oswa enspirasyon endesi. Nan lang espayòl nou an mo apokrif la vle di “yon bagay ki sispèk antanke fo”. Nan nenpòt ka, tèm sa a endike ke liv yo pa gen okenn baz pou te konsidere yo kòm liv ki te enspire pa Sentespri a.

Genyen kèk nan liv sa yo ki te enkli nan Bib ke Legliz Katolik Womèn nan te aksepte, men se pa Bib pa legliz Pwotestan an, tankou: Tobiyas, Jidit, Bawouk, istwa Sizàn nan, Lapriyè Manase a, 1 ak 2 Makabe, ak anpil lòt ankò. Liv sa yo pa te aksepte paske yo te anseye nan favè swisid, lapriyè pou moun ki mouri yo, yo te konn itilize move mwayen pou yo rive gen sa ki bon, nan sipèstisyon ak majik.

Legliz Katolik Womèn nan te defini lòt kanon ki pi long nan 16yèm syèk la, nan Konsèy Trent lan (vil ki nan Nò peyi Itali) li te fè apèl kont mouvman Refòm Pwotestan an.

Maniskri Ansyen Testaman yo

Mo maniskri a soti nan lang Laten manus ak scriptus epi ki vle di ekri ak men epi tou refere a yon liv ekri alamen oswa papye. Ekriven bibliik yo te ekri fason sa a sou diferan materyèl ki te itilize nan tan lontan. Kounye a pa genyen okenn maniskri otè yo ki orijinal, men se pito kopi yo. Selon materyèl oubyen maniskri yo te klase nan:

- Woulo liv nan lang ebre a oubyen pachemen: Itilize depi tan patriyach yo pou rive jous nan tan Jezi a, li te fè konsève nan po bouk kabrit yo, mouton oswa ti towò bèf koud epi vlope nan baton. Se te yon abitud pou konsève woulo liv sa yo. Yon woulo liv, se te yon riban ki te fèt nan papiris oswa po, li menm ki te detire nan bout yo ak de baton ki te itilize pou woule li.
- Kodèk grèk la. Itilize soti nan 4yèm syèk la pou rive nan 16yèm syèk ap.K. Kodèk la te fèt sou fèy papye ki byen ranje epi koud pou fòme yon bagay ki sanble ak yon liv. Premye kodèk yo te parèt nan 2yèm syèk la, men se te jiska 4yèm syèk la ke yo te itilize pi souvan. Yo te itilize pa egzanzp “papiris la”, ki te yon papye ki te fèt ak fib yon plant akwatik kiltive nan ansyen peyi Lejip la. Woulo yo oswa bann papye sa a te anviwon 36 cm nan longè ak 25 cm lajè.

Kopis yo (dirèktè lalwa yo) ekriti ki sakre yo te responsab pou transkri liv yo epi yo te fè l'ak gwo atansyon, swiv règleman fiks yo epi montre gwo respè pou Pawòl Bondye a. Pi ansyen maniskri ki nan lang ebre ki te konsève yo te pote non “woulo lanmè mouri a”, yo te twouve yo nan twou wòch Qumran yo, nan dezè Jide a nan ane 1947. Woulo yo genyen liv Ezayi ak Ekstrè ki te soti nan lòt liv nan Ansyen Testaman.

Septwajinta a oswa Bib Swasànndis yo, se yon tradiksyon bibliik Ebre nan lang grèk la. Sa a se vèsyon ki te egziste nan tan Jezi a epi li se te site kèk nouvo liv nan **Nouvo Testaman**.

Johannes Gutenberg te premye moun ki te repwodwi Bib la nan laprès nan ane 1455. Te gen 165 kopi nan lang **Latin an**.

Vèsyon Ansyen Testaman yo

Pandan premye syèk la apot yo te vivan toujou, se konsa ke pawòl ak aksyon Jezi yo te transmèt nan fòm oral. Kreyasyon kanon an nan Nouvo Testaman an te nesè lè ke temwen sa yo ki te la te kòmanse ap mouri.

Bib Swasanndis yo - ke yo rele tou Septwajinta a, se yon tradiksyon biblik ebre an lang grèk la. Selon tradisyon jwif yo sou lòd wa Ptolomeo Filadelfo (284-246 BC) Ansyen Testaman an 72 saj te tradwi nan Alekandri (vil nan delta larivyè Nil la), pou Bibliyotèk ki pi popilè nan vil sa a. Sa a se vèsyon ki te egziste nan epòk pa Jezi a epi ki te site nan kèk liv nan Nouvo Testaman an.

Fòmasyon Kanon Nouvo Testaman an

Kanon Nouvo Testaman an te pran fen nan 4yèm syèk la.

Pandan anpil ane, Legliz kretyèn primitiv la te itilize Ansyen Testaman an kòm Bib yo. Pandan Apot Senyè yo t'ap viv (1ye syèk ap.K), pa t gen okenn kanon ofisyèl ki te gentan detèmine. Malgre ke pandan yo t'ap viv la epi anba sipèvizyon yo, yo te kòmanse fòm koleksyon ekriti ke legliz yo te kapab itilize. Liv sa yo oswa lèt yo te mete ansanm ak Ansyen Testaman an, epi yo te konsidere tou kòm yon Pawòl Bondye enspire (2 Pyè 1:15; 3:1,2,15,16).

Men, aprè yon tan, Legliz la te koumanse fè fas ak sèten pwoblèm ki te mande pou akselere fòmasyon kanon Nouvo Testaman an:

1. Difizyon anpil liv apokrif yo te rejte pa legliz la paske doktrin yo genyen doktrin ki pat kòrèk.
2. Ereji Marciòn an, ki te swiv pwòp canon pa li yo. Li te rejte tout Ansyen ak Nouvo Testaman, li te sèlman admèt Levanjil selon Lik ak dis lèt Pòl. Ansèyman li a te baze sitou sou konsepsyon filozofik, yon melanj de diferan eleman kiltirèl oswa relijye ki soti nan diferan rejyon: Lagrès, peyi Pès, peyi Lejip, Siri, Azi minè, ak anpil lòt kote ankò.
3. Ereji Montano a (montanis), ki te ajoute nouvo liv yo nan kanon Legliz la epi te anseye anpil nouvo revelasyon, dapre yo menm, te resevwa nan men Sentespri a.

Liv apokrif yo

Nan syèk II ak pita sèten liv ki pat gen pou wè avèk konsantman apot yo te kòmanse sikile. Sa yo parèt pou de rezon. Premyèman, pou dezi ki t'ap degaje nan kretyen yo primitiv yo pou ke yo te genyen plis enfòmasyon oubyen plis detay sou lavi ak ministè Jezi ak disip yo.

Dezyèmman, pou dezi ke kèk pami yo te genyen pou entwodwi plizyè ansèyman diferan (ereji) epi pou yo te kapab twonpe moun yo lè yo t'ap di ke se apot yo ki te voye yo.

Marciòn (128-374):
Kretyen nan Lazi minè ki te enflyanse pa mwayen doktrin gnostik te anseye doktrin defòm, lè yo te afime ke Bondye lanmou Nouvo Testaman te diferan pou bondye mechan e ki renmen tire revanj ki revele nan Ansyen Testaman an. Yo rejte ke Jezi ki se Kris la te akonplisman pwofesi ki nan Ansyen Testaman yo. Yo te anseye ke matyè a ak kò a yo se move bagay e se poutèt sa yo pratike disiplin ki rijid ak privasyon kont li. Yo refize ke Kris la te genyen yon kò ki genyen chè ak zo.

Anpil nan liv apokrif sa yo te genyen ladan yo anpil istwa evènman ki espektakilè ak fantezi, rezilta imajinasyon. Pou egzanp, yo te afime ke Jezi pa t'gen yon kò chè ak san, men li te yon aparisyon, yon lespri (tankou yon zonbi). Genyen anpil lòt moun ki te bay Mari yon plas ki plis enpòtan pase Li, manman Jezi, pase pou Jezi li menm; lòt moun te anseye ke li te rete selibatè, elatriye.

Nan tablo ki anba a la genyen ladan li kèk liv apokrif ki t'ap sikile nan moman Legliz Primitiv la:

Jan	Liv Apokrif yo
Levanjil yo	Ebre yo, Toma, Pa douz Patriyach yo ak Jak
Travay	Pa Pòl ak Tecla, Pa Sen Pyè a ak Toma ak Jan
Revelasyon	Pa Sen Pyè a
Lèt yo	Pa Travay yo
Lòt ankò	Asansyon Ezayi a

Faktè seleksyon ki te fèt yo

Ant fen premye syèk la ak nan fen 2yèm syèk la, yo te fè seleksyon an ak katalòg liv Nouvo Testaman yo. Nan kòmansman 2yèm syèk la te genyen plizyè lidè kreyen ki te pote non “Papa apostolik yo”, yo menm ki te konnen apot yo nan lavi yo, tankou Polikap, Jisten Makati, Papyas ak Kleman nan lavil Wòm.

Lidè sa yo te ekri lèt ak bwochi doktrinal tankou Pastè Hermes la, lèt Banabas ak Didache yo. Nan liv sa yo yo mansyone epi itilize divès kalite dokiman ki te nan posesyon legliz yo ak sa apot yo te ekri yo epi temwayaj yo te yon sous fyab pou detèmine liv sa yo ki te travay orijinal apot yo epi ke se Bondye menm ki te enspire yo.

Liv yo ki te finalman aksepte nan kanon Nouvo Testaman an te dwe ranpli kondisyon sa yo:

- 1. Orijin li apostolik:** sa vle di, ekri pa youn nan 11 disip yo oswa pa Pòl. Sa yo te resevwa responsablite ak otorite pou mennen Legliz la bay Seyè a dirèkteman. Tout sa ki te soti kote moun sa yo te aksepte kòm ansèyman Kris li menm.
- 2. Akseptasyon bò kote legliz yo an premye:** Pòl te toujou vle pou ke lèt li yo te aksepte kòm bagay ki otantik, se poutèt sa, li te siyen yo ak men l, li voye yo bay moun ke li te fè konfyans ke legliz yo te konnen (2 Tesalonik 3:17). Papa apostolik yo te mete aksan sou menm bagay la tou, verifye ke liv yo ta dwe resevwa ak aksepte pa legliz primitiv yo kòm bagay ki soti nan men apot yo menm.

Montanism la te yon mouvman ke Montano te fonde ant ane 160 ak 170, li menm ki te bay tèt li non pwofèt fòmètè. Li te afime ke genyen yon relasyon dirèk ak Sentespri a se yon bagay ki te resevwa nan eta de dekonpozisyon. Li te anonse gran fen mond lan epi li te ankouraje kreyen yo mete tèt yo ansanm kèk kote pou yo rete tann Jerizalèm ki nan syèl la desann. Yo te pratike disiplin ki rijid anpil tankou jèn, privasyon de plezi, elatriye.

Clement nan lavil Wòm:

Li te evèk nan lavil Wòm pandan ane 91-100 ap.K. Patnè Pòl, Pyè epi petèt li te rankontre Jan tou. Yo rakonte ke li te soufri move tretman sou twazyèm ane ampere Trajano pou ane 98 a 117.

Ignacio nan Antiòch:

Li se youn nan papa yo nan legliz la ki te viv pandan tan apot yo. Li te evèk nan lavil Antiòch nan peyi Siri. Li te mouri nan kòmansman 2yèm syèk la.

Konsèy yo te gen yon wòl trè enpòtan, deja ke se dosye ki gen rapò ak tout legliz la yo te trete. Nan reyinyon sa a oubyen asanble sa yo, evèk yo te diskite epi pran desizyon sou dosye doktrinal ak disiplin yo.

*Augustin nan Ipona oswa **Saint Augustin** (354-430): teyolojiyen ak youn nan papa Legliz Latin yo. Li te dirije plizyè konsèy ant 393 ak 419 kote ke seleksyon liv ki soti nan kanon Nouvo Testaman an te pran fen.*

Yon vèsyon bibliik se yon tradiksyon mo aprè mo de li menm oubyen pou yon lòt lang, byenke li mande pou ke tèks yo toujou byen plase nan lòd pou ke li fè sans nan lang lektè a. Parafraz, se yon tradiksyon Bibliik ki pa eseye tradwi mo aprè mo, men li agrandi tèks la pandan ke l'ap eseye ekspri sa ke otè a vle di a nan yon sans ki orijinal nan yon sans ki plis kontanporen ak konvèsasyon tankou si otè a te pale.

Konbyen Bib ki vann chak ane?

Depi nan premye enpresyon li, Bib la te toujou liv ki plis vann. An 2008, yo te distribye 578 milyon Bib nan tout mond lan.

3. Inifòmite doktrinal: Liv yo dwe an akò avèk ansèyman nan Ansyen Testaman an ak apot yo. Kanon Nouvo Testaman an te fini nan tan Augustine nan, avèk Konsèy Hipona (393) ak Carthage (397 ak 419). Se ladan yo ke kanon an te fini ak 27 liv, pita li te verifye pa Konsèy Trullo (Konstantinòp, 692) ak Konsèy Florentin an (1441).

Maniskri Nouvo Testaman yo

- 1. Kodèk Vatikan an.** Gen kèk entelektyèl ki diskite ke maniskri sa a te youn nan senkant kopi Bib la ki te komisyonè pa anperè Konstantin nan peyi Lejip, epi li te fèt nan Aleksandri oubyen Sezare. Li te ekri nan 4yèm syèk la e yo te jwenn li nan bibliyotèk Vatikan an nan 1481, kote ke li toujou ye.
- 2. Kodèk Sinayitik la.** Yon maniskri grèk 4yèm syèk la ki te dekouvri an 1848 prèske tankou yon aza pa yon jenn Alman yo te rele Tischendorf, nan monastè Santa Katalina de Sinayi. Kodèk sa a gen tout Nouvo Testaman an.
- 3. Kodèk Beza a.** Li te pote non sa aprè nonm ki te fè dekouvèt li ki se Theodore nan Beze (Teodò nan Beze) Maniskri sa a te konsève nan katedral Saint Irenaeus nan Lyon, Lafrans pou plis pase yon mil ane. Beze, siksesè Refòmateur Jean Calvin te pran maniskri kongrè enpòtan sa a epi li te fè Inivèsite Cambridge la kado li nan lane 1581.

Vèsyon Nouvo Testaman yo

Genyen Nouvo Testaman an lè ke enprimant pat egziste se te yon gwo benediksyon, men pwoblèm nan se ke li te konplètman ekri nan lang grèk, se rezon sa ki fè ke kretyen ki te pale lòt lang yo pa t kapab li l. Se konsa, yo te kòmanse tradiksyon yo nan plizyè lang diferan. De tradiksyon enpòtan yo te:

- 1. Siryak la.** Depi nan peyi Siri levanjil la te rive nan Mezopotami, li te genyen ladan lye tankou lavil Damas, Alepo ak Edesa, se konsa ke nan ane 150, yo te kòmanse fè efò pou tradwi Nouvo Testaman an nan lang sa a ki te tèlman sanble ak ebre ak arameyen.
- 2. Voulgata Latèn an.** Malgre ke nan legliz lwès la li te pi fò nan Grèk, latèn an te kòmanse pran gwo fòs nan lane 200. Afwik di Nò, Itali, sid Gaul epi aprè sa a, Espay, bezwen yon tradiksyon Nouvo Testaman an an Latèn. Damas, Bichòp nan lavil Wòm nan, li te angaje Jerome (ant ane 390 ak 405) pou tradwi Bib la nan lang Latèn, ki ki te rive pwodwi Voulgata Latèn an, ki ta rann Konsèy Trent lan ofisyèl, sa te rive reyalize ant 1545 ak 1563.

Vèsyon Biblik Kreyòl Ayisyen yo

Premye Vèsyon Biblik kreyòl ayisyen an te pibliye nan lane 1985.

Nan lane 1985, Bib kreyòl ayisyen an “Bib La”, patwone pa Sosyete Biblik Ayisyèn; yon pati nan Sosyete Biblik Ini yo, te pibliye pa Sosyete Biblik Etazini yo nan paj kouvèti a, ak yon edisyon nan yon paj kouvèti an kwi ki te pibliye nan lane 1999.

Bib Entènasyonal yo te adopte pwojè Nouvo Testaman an Kreyòl nan lane 1990 ak doktè Hantz Bernard kòm tradiktè prensipal la ak Ross Hodsdon kòm konsiltan ansyen pou pwojè a. Opozisyon espirityèl nan pwojè sa a te manifeste nan divès fason, ki te gen ladan li de aksidan machin ki enplike tradiktè a ak konsiltan an, men nan lane 2002, Bib entènasyonal yo te pibliye premye Nouvo Testaman nan lang Kreyòl ayisyen yo. Aprè revizyon tradiksyon sa a, komite tradiksyon an te enprime kopi adisyonèl yo nan lane 2007. Yon lòt piblikasyon Nouvo Testaman an, avèk enklizyon Sòm ak Pwovèb yo te pwodwin an lane 2016.

Konsèvasyon ak transmisyon Bib la

Jiska 2,000 B.C.

- Istwa lib ki transmèt a l'oral ki se yon aksyon paran yo anvè piti yo.
- Istwa sa yo ekri.
- Depi nan tan Abraram 2,000 av.K. te deja gen lekòl pou aprann li ak ekri sou tablèt ajil (Ebre 9:19).

Soti nan 2,000 av.K. a 100 ane ap.K.

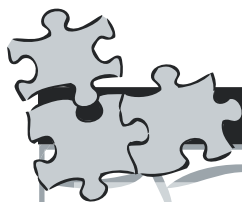
- Plis ekri yo konpoze anpil nan lang ebre ki lè sa a fòmè yon liv, ki baze sou istwa oral.
- Nouvo liv yo konpoze an ebre ak arameyen (lang ki te aprann nan peyi Babilòn epi ki te pale nan tan Jezi). Yo kòmanse sèvi ak papiris ak parchemin an.
- Nan ane 400 av. K., Esdras ak lòt moun yo te bay lòd ak fòmè koleksyon 39 liv Ansyen Testaman an.
- Konsèy Jwif Jamnia, ant ane 70 ak ane 90 lan te ran ofisyèl 39 liv kanon A.T.
- Yo te kòmanse fè kopi liv yo an Ebre ak an Grèk.

Soti nan 150 a 1900 ap.K.

- Kanon Nouvo Testaman an fèmen ak 27 liv nan ane 419 ap.K.
- Envansyon enprimant lan, yo itilize papyè, chak kopi se menm jan ak orijinal la.
- Tradiksyon nan lòt lang yo, kopi tradiksyon yo ala men.

Soti nan ane 1900 a 2010 av.K.

- Li se sou jwenn ak pwoteje kopi yo pi ansyen.
- Plizyè Nouvo tradiksyon nan lang diferan.

KISA NOU TE APRANN?

Koleksyon 66 liv yo ki konpoze Bib nou yo se rezilta travay fòse ak sakrifis jwif yo ak kretyen fidèl nan tout listwa, yo menm ki te gide pa Sentespri a ki te fè li posib pou nou gen Pawòl Bondye a nan pwòp lang pa nou an.

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. *Kisa mo kanon an siyifi?*

---

2. *Site tout faktè ki te plase pou yo te chwazi liv kanon Ansyen ak Nouvo Testaman yo.*

---

3. *Avèk pwòp mo pa ou yo, eksplike kisa ou konprann de liv apokrif yo.*

---

4. *Nan gwoup ki genyen de oubyen twa moun, se pou yo ekri de rezon ki fè ke li te enpòtan pou ke travay sa te reyalize nan istwa Legliz la pou fòmasyon kanon an?*

Leson 2

PENNTATEK LA

Objektif yo

- Konnen aspè jewografik nan peyi Palestin yo.
- Konprann mesaj prensipal liv Penntatek la.
- Apresye istwa fòmasyon pèp Izrayèl la.

Lide Prensipal yo

- Penntatek la konpoze ak liv Jenèz, Egzòd, Levitik, Nonb ak Detewonòm.
- Penntatek la rakonte istwa sou kijan ke Bondye travay depi nan Kreyasyon an pou rive nan yon nasyon chwazi ki sen pou sèvi kòm limyè nasyon yo.

Entwodiksyon

Lalwa Moyiz la: Li fè referans ak senk premye liv kin nan Bib la, Penntatek la oubyen Torah pou jwif yo. Liv sa yo rakonte kòmansman limanite ak pèp Izrayèl la, menm jan avèk lalwa ak règleman ke Bondye te bay Moyiz sou mòn Sinayi a.

Penntatek vle di “liv ki genyen senk volim”. Nan Bib nou an, se senk premye liv Ansyen Testaman yo. Jwif yo te rele yo “Lalwa Moyiz” la. Penntatek la rakonte istwa kreyasyon an ak fòmasyon pèp Bondye a.

Malgre ke otè a pa mansyone nan liv yo, lòt liv nan Ansyen Testaman yo afime ke se Moyiz ki te ekri yo (Jozye 1: 7-8 ak 23: 6; Neyemi 8: 1; 2 Wa 14: 6). Anplis de sa, gen kèk seksyon espesifik osijè de liv sa yo te revele, tankou Egzòd 17:14 ak Detewonòm 31: 24-26.

Temwayaj Jezi nan levanjil yo tou konfime sa (Jan 5:46;

Matye 19: 8 ak Lik 16:31), osi byen ke lòt liv Nouvo Testaman sa yo atribiye ke se Moyiz ki otè Penntatek la, li refere li a liv sa yo kòm Lalwa Moyiz la (Travay 13:39).

Moyiz te gen preparasyon ak konesans ki te pèmèt li ekri Penntatek la. Kòm yon pitit gason adoptif fanmi farawon an nan moun peyi Lejip resevwa pi bon edikasyon nan moman an, li tandè istwa orijin pèp Izrayèl la ke granmoun aje ebre yo epi ki te yon temwen nan evènman nan Egzòd la ak pelerinaj la nan dezè a te rakonte.

Pou plase evènman yo nan istwa avan nesans Jezi a, istoryen yo rakonte evènman yo soti devan pou ale dèyè, sa vle di “avan Kris la” epi li ekri nan yon fason ki abreje tankou “av.K” epi ane ki vini aprè Kris yo “ap.K.”

Penntatek la

Jenèz	Kòmansman yo
Egzòd	Liberasyon anba Lejip
Levitik	Règ pou levit yo (sakrifkatè yo)
Resansman	Resansman pèp la ak peryòd nan dezè a
Detewonòm	Repetisyon Lalwa a

Jewografi Kanaran a

Kanaran sitiye li nan tèritwa Palestin jounen jodi a.

Peyi Kanaran se plas kote istwa pèp Izrayèl la te kòmanse epi se li menm ki pote non Palestin jounen jodi a. Nan epòk Penntatek la, li te pwolonje soti nan lavil Dann lan nan lò lavil Beèseba a nan sid (Jij 20: 1). Nan lò a, li antoure ak mòn Èmon ak nan sid la pa dezè a nan Negèv, sou bò solèy kouche a ak lanmè Mediterane a ak sou bò solèy leve a ak fon rivyè Jouden an. Akòz de karakteristik teritwa li yo, Palestin te divize nan lò pou rive nan sid nan 4 rejyon yo:

- 1) Plenn maritim nan: Yon teren etwat ki soti nan lò nan lavil Tir. Li kouvri plenn Asè a (ant lavil Tir la ak Mòn Kamèl); lavil Sawon, depi mòn Kamèl jouk lavil Mispa Jope); epi moun Filisti ki te soti nan larivyè Nil la rive nan lavil Gaza.
- 2) Mòn lwès yo: Yo se yon seri de chenn mòn ak yon wotè ki mezire 300 a 600 mètr anwo nivo lanmè. Zòn sa a soti nan Mòn Liban yo nan lò pou rive nan dezè Negèv la nan sid. Mòn sa yo nan tan Jezi te divize an twa rejyon politik: Galile, Samari, ak peyi Jida oswa Jide.
- 3) Fon rivyè Jouden an: Li kòmanse sou pant lwès mòn Èmon an. Li vwayaje 360 km sou wout li desann nan Lanmè Mouri a.
- 4) Mòn lès yo: Soti depi nan larivyè Jouden an pou rive nan dezè a nan lwès. Nan tan pa Jezi a, yo te rele rejyon sa a rejyon Dekapolis.

Istwa a soti nan orijin Moyiz yo

Liv Jenèz la rakonte istwa premye fanmi Izrayèl yo.

Narasyon istwa limanite a kòmanse nan Jenèz 1. Malgre ke pou jwif yo istwa limanite a te kòmanse depi 5770 ane de sa, Istoryen bibliki yo pa gen done pou dat tan kreyasyon an. Dat ki pi ansyen yo ki te detèmine yo se apwoksimatif epi kòmanse nan nesans Abraram nan 2165 av. K. (Nouvo Diksyonè Bibliki la, Unilit, 1992).

Bondye mete Adan ak Èv nan Jaden Edenn nan, yon plas kote yo te gen tout bagay yo bezwen pou yo satisfè bezwen yo epi mete yo an chaj nan tout sa li te kreye. Li te avèti yo tou pa manje nan pyebwa konesans sa ki byen ak sa ki mal la, sa ke yo te dezobeyi lè yo fè peche pran li nan limanite (Jenèz 3). Avèk echèk limanite a, peche a byen vit te gaye nan lavni jenerasyon ak èt imen pèdi relasyon ke yo te genyen avèk Kreyatè a, se konsa Bondye te deside mete yon fen nan sa ki mal, li te detwi moun ak bèt ki rete sou latè nan inondasyon an inivèsèlman. Se sèlman Noye ki jwenn favè nan je Bondye, se konsa Bondye te bay lòd pou li bati yon lach pou sove fanmi li ak yon koup ki soti nan chak espès bèt.

Palestin se te Tè ke Bondye te pwomèt Abraram ak pitit pitit li, se poutèt sa li resevwa non "tè ki te pwomèt la" oubyen "Tè pwomès la" (Jenèz 12:1-5).

Kilè kreyasyon mond lan te reyalize dapre jwif yo?

Depi tan lontan, jwif yo te konn itilize yon kalandriye lalin ki genyen yon kalandriye 12 mwa, ki kòmanse ak kreyasyon mond lan, yon jou Dimanch 7 Oktòb nan ane a 3761 av. K. Se yon kalandriye ki diferan de sa ke nou itilize a, ki se kalandriye gregoryen an, ki kòmanse depi nan nesans Kris la. Se poutèt sa, kalkile tan kreyasyon an dapre jwif yo, nou dwe ajoute nan ane aktyèl la, 3760 ane. Sa vle di, si nou nan ane 2010 e nou te ajoute 3760, nou ta dwe nan yon distans de 5770 ane depi ke mond lan te kreye.

Patriyach vle di “Paran ou yo” epi li fè referans a lidè nan premye fanmi yo nan mitan Pèp Izrayèl la tankou Abraram, Izarak ak Jakòb. Nan moman ke yo t’ap viv la, yo te konnen li kòm peryòd patriyakal.

Sepandan, peche a te retounen pran plas li nan kè limanite. Nan lavil Babèl la, Bondye pini dezobeyisans moun ki te òganize yo pou konstwi yon gwo Tou, olye ke yo te distribiye yo epi ranpli tè a jan Bondye te konfyè piti piti Noye yo (Jenèz 10: 1-11: 9). Bondye “konfonn lang yo” epi kòm rezilta, yo te divize an plizyè ti bouk daprè lang yo epi yo te gaye toupatou nan peyi a.

Nan Jenèz 11:27 Bondye mete an mouvman plan l ‘yo pou delivre limanite nan peche li yo epi retabli relasyon yo avèk Kreyatè yo. Seyè a tabli yon kontra avèk Abraram (15: 2; 17: 2) kote ke li pwomèt li benediksyon ak pwoteksyon pou fè l ‘yon gwo nasyon epi atravè piti piti li yo, tout fanmi ki sou latè ta gen pou yo beni.

Patriyach yo ki eritye nan Abraram ak lidè espiyèl nan mitan pèp Izrayèl yo te kòmanse nan Izarak ak Jakòb. Jozèf te piti ke Jakòb te pi renmen an epi sa te lakoz ke pa jalouzi, pi gran frè l yo te vann li tankou yon esklav nan peyi Lejip. Frè yo te bay papa yo manti ke li te mouri, men Bondye te avèk li nan mitan eksperyans difisil li t’ap travèse yo epi finalman li te vin rive yon gouvènè nan peyi Lejip. Aprè sa a, nan yon gwo sechrès ak mank manje, frè yo reyini epi Jozèf te padone yo epi mennen tout fanmi an (70 moun) al viv nan peyi Lejip, nan lavil Gochenn. Se la ke istwa liv Jenèz la te fini.

Etap istorik	Evènman yo	Liv nan Penntatek yo
Pwoto-Istwa a: Depi nan Kreyasyon an - San dat - jiska Abraram 2165 av.K.	Fè istorik: Kreyasyon an, Echèk la, Premye Kilti a, Inondasyon an, Tou de Babèl la (Adan, Abèl, Enòk, Noye).	Jenèz 1-11.
Peryòd Patriyakal de 2165 a 1804 av.K.	Lavi Abraram, Izarak, Jakòb.	Jenèz 12-50, Jòb.
Peryòd Egzòd de 1804 a 1405 av.K.	Lavi Moyiz, Egzòd la, edifikasyon Tabènak la, Lalwa a, Pelerinaj pèp Izrayèl nan dezè a.	Egzòd, Levitik, Resansman, Detewonòm.

Istwa a soti depi nan larive nan peyi Lejip iyouka lanmò Moyiz

Se Bondye ki te rele Moyiz pou libere Izrayèl anba esklavaj.

Nan epòk ke Jakòb t’ap viv la, Lejip se te nasyon ki te pi pwisan nan mond lan.

Après 400 ane, piti piti Jakòb yo te vin yon pèp pwisan epi anpil nan peyi Lejip. Se la kote ke liv Egzòd la kòmanse istwa li yo. Sa a te lakòz gwo krentif nan tèt farawon an, li menm ki te pè yon revolisyon kont yo, konsa, li te chwazi domine yo tankou esklav. Nan mitan moman difisil sa yo, Bondye te voye Moyiz pou libere Izrayèl e mennen yo nan peyi Kanaran etabli tèt li kòm yon nasyon apa pou Bondye epi adore sèl Bondye a.

Aprè yo fin soti kite peyi Lejip pa aksyon mirak, Bondye te mennen pèp la sou mòn Sinayi kote atravè Moyiz, li te bay dis kòmandman ak enstriksyon pou yo bati premye tanp lan (tabènak la), sou ki jan pou yo òganize adorasyon pèp la epi sou sèvis sakrifikatè yo. Nan Sinayi, Izrayelit yo te tonbe nan idolatri, yo te bati yon estati ti towò bèf an lò. Lè Moyiz wè sa, li te fè kòlè, li kase wòch plat ki te genyen lalwa a, men kèk tan apre sa, Seyè a ankò te ba l dis kòmandman epi renouvle kontra a ak pèp Izrayèl la.

Lè yo rive nan Kadès, Bondye te di Moyiz voye 12 espyon nan peyi Kanaran pou enspekte peyi a. Lè yo tounen, sèlman de te bay yon rapò pozitif: Jozye ak Kalèb. Lòt moun yo te pale sou ki jan li enposib pou ta rete nan peyi sa a paske moun li yo te gwo nèg epi pwisan. Pèp la te kwè nan dis epi yo te revòlte kont Moyiz. Lè sa a, Bondye pini pèp la pou mank de konfyans yo nan Bondye, Li sèman ke okenn nan moun ki fèt nan peyi Lejip la ta antre nan Tè pwomès la. Poutèt sa, moun yo te mache dezè pou 40 ane kote ke yo te aprann adore ak sèvi sèl la Bondye epi viv anba lwa li yo. Istwa Penntatek la fini ak diskou final yo, lanmò Moyiz ak deziyasyon Jozye, kòm siksesè Moyiz (Detewonòm 27-34).

Kontra Bondye avèk pèp li a

Yon kontra se yon alyans oubyen akò ant de pati.

Atravè istwa Bondye te etabli kontra ak pèp li a kote ke li te pwomèt pou ke li te pwoteje pèp Izrayèl la epi atravè li, l'ap bay yon Sovè pou tout nasyon yo. Se nan Penntatek la ke yo anrejistre premye kontra sa yo. Gen kèk nan kontra yo ki kondisyonèl epi gen lòt ki san kondisyon. Lè yon kontra kondisyonèl, Bondye angaje li pou akonpli pati kontra pa l la, toutotan pèp Izrayèl la akonpli pati pa li yo. Lè sa enkondisyonèl, Bondye dakò akonpli pati pa li a epi li pa mande kèk obligasyon bò kote pèp Izrayèl la. Akò ki plis enpòtan yo:

Kontra avèk	Pasaj bibliik	Kontni
Abraram	Jenèz 12:1-7	Pwomès benediksyon pou tout fanmi sou latè atravè Abraram ak pitit pitit li yo.
Izrayèl	Egzòd 20-23	Benediksyon pèsònèl yo ki te pwomèt Izrayèl sou kondisyon obeyisans.
Izrayèl	Detewonòm 28-30	Peyi Palestin nan se pwomès pèp Izrayèl la pou toujou, men se sou kondisyon obeyisans.
David	2 Samyèl 7:10-16	Twòn Izrayèl la te pwomèt ak pitit pitit David yo pou toujou.
Avèk limanite	Galat 3:8	Sali a disponib pou tout moun pa mwayen Jezi ki se Kris la, pitit pitit Abraram.

Liv Jòb la te rantré nan peryòd patriyokal la byenke li pa fè pati Penntatek la, pliske istoryen yo lokalize narasyon yo a nan tan Abraram nan ane 2000 av. K. anviwon.

Moyiz: Non li vle di sove atravè dlo yo. Desandan branch fanmi Levi. Li te komisyone pou travay pou retire pèp Bondye a nan peyi Lejip, kote yo te anba move tretman.

Wòch plat lalwa a oswa wòch plat kontra lan: Wòch ke Bondye te itilize pou ekri dis kòmandman yo nan toulède bò yo (Egzòd 32:15-16), yo te konsève yo nan bwat kontra Seyè a, andedan tabènak la.

Tabènak: Yon gwo tant pòtab ke moun yo ta kapab transpòte. Atis yo te fè tant lan ak istansil yo pou sèvis adorasyon yo epi swiv enstriksyon ke Bondye te bay Moyiz. Se te tanp ki sen pou Seyè a, plas kote ke Bondye te manifeste devan pèp la ki nan dezè a. Li menm ki te pote non Tant Randevou oubyen temwayaj la tou.

Yon Kontra:

Soti nan lang ebre a “berit”, ki vle di akò, trete oswa alyans ant de moun, wa oswa nasyon yo.

Jenèz, Egzòd, Levitik, Resansman ak Detewonòm se liv istorik yo.

Senk liv Penntatek yo fè pati de literati istorik ak lalwa a, deja yo chwazi seksyon nan tèks lejislatif la (lwa ak òdonans yo). Pi ba a, nou bay yon deskripsyon tou kout sou chak liv:

Jenèz vle di kòmansman. Tèm li se travay Bondye nan kreyasyon an ak delivrans lan. Objektif li se bay yon istwa natif natal depi nan kòmansman limanite kòm kreyasyon Bondye a, li tonbe, konsekans peche l ak jijman, ak entwodiksyon sou plan Sali Bondye bay la.

Kontni Jenèz la

Kreasyon (1,2)	Abraram (12-25)
Echèk la (3)	Izarak (17-35)
Premye sivilizasyon (4)	Jakòb (25-35)
Inodasyon an (5-9)	Jozèf (36-50)
Disipasyon nasyon yo (10-11)	

Egzòd vle di sòti. Tèm li se redanmsyon an ak òganizasyon pèp Izrayèl la kòm yon pèp kontra. Panse santral la se sekou oswa liberasyon atravè san. Objektif li se rakonte liberasyon pèp Izrayèl la pou soti nan esklavaj nan peyi Lejip la ak egzaltasyon yo nan yon kote ki pi wo kòm pèp ke Bondye nou ki se Seyè nou an.

Kontni Egzòd la

Pèp Izrayèl la nan kaptivite (1-2)
Izrayèl delivre (3-15)
Pèp Izrayèl la ap vwayaje nan dezè Sinayi a (15-19)
Lwa ke yo te bay pèp Izrayèl la (19-23)
Pèp Izrayèl la nan adorasyon (24-40)

Liv **Levitik** la konsantre li sou dosye lwa ki fè pati branch fanmi Levi yo ansanm ak sèvis yo nan Tabènak la. Tèm li se nesite etwayaj ak sentete pou apwoche bò kote Bondye. Li ekspoze ke antan ke yon pèp ki rachte, pou yo apwoche bò kote Bondye nan lapriyè ak jan ke kominyon avèk Bondye a dwe etabli epi respekte. Objektif li se rele pèp Bondye a nan sentete pèsònèl li. Rityèl yo ki parèt nan liv la yo itilize yo pou reprezante Seyè a kòm yon Bondye ki Sen epi ensiste ke kominyon avèk Li dwe genyen fondman ekspyasyon pou peche ak lavi nan obeyisans.

Kontni Levitik la

Lwa an relasyon ak ofrann yo (1-7)	Lwa an relasyon ak fèt yo (23-24)
Lwa an relasyon ak sasèdòs la (8-10)	Lwa an relasyon ak peyi a (25-27)
Lwa an relasyon ak pirifikasyon an (11-22)	

Sen: Soti nan lang ebre “qadosh”, ki vle di koupe, mete sou kote, li vle di ke nou te koupe oubyen mete sou kote pou Bondye.

Moun Levi yo: Tribi nan peyi Izrayèl yo ki se desandan Levi, pitit gason Jakòb la. Yo te plase yo nan ministè sakrifikatè nan mitan pèp Izrayèl la, petèt se paske li te sèlman branch fanmi ki pa t adore ti bèf an lò a (Egzòd 32:26-29). Yo pa t resevwa yon teritwa, men yo te bay yo 48 lavil peyi Kanaran pou yo te rete (Jozye 21:3-42).

Liv **Resansman** yo resevwa non an akoz de done ke li rekipere yo ke yo enskri. Tèm li se sèvis lòd ke pèp Izrayèl la dwe ofri adorasyon li yo devan Bondye. Objektif li se kenbe yon rejis pasyans ak pitye ke Bondye te genyen pou pèp li te chwazi a epi yo pa bliye pinisyon ke yo te resevwa akòz de peche yo epi kòmman li te obije pase 40 ane nan dezè a. Gen de jenerasyon diferan nan liv la:

Kontni Resansman an

Nan Sinayi (1-9)

Soti nan Sinayi pou rive nan Kadès (10-19)

Soti nan Kadès pou rive nan peyi Moab la (20-36)

Detewonòm vle di dezyèm lwa. Li gen dènye mesaj Moyiz yo jiska nouvo jenerasyon an, espesyalman sou lwa ki ta pale de obeyisans nan nouvo lavi a oubyen nan peyi Kanaran. Objektif liv la se pou konsève yon rejis sou pawòl Moyiz la sou lwa sa yo ke li te bay pèp la sou fòm prèch, konsa mete aksan sou prensip ak valè ki dwe gouvène lavi pitit gason ak pitit fi Bondye yo e ke yo ta dwe kenbe nan mitan lòt moun tout pèp ki abite tè sa yo.

Kontni Detewonòm lan

Fidelite dirab Bondye a (1-4)

Deklarasyon fondman lalwa yo (5-11)

Fonksyon lalwa a (12-26)

Kondisyon pou abite nan peyi Kanaran (27-30)

Denye lòd yo (31-34)

Ekspyasyon

pou peche a:

Nan Ansyen Testaman, yo te konn ofri sakrifis animal bay Bondye nan bi pou transmèt peche yo bay aimal ki inosan an, peche a kapab pèsone, Bondye kapab pirifye li (netwaye), epi priye Bondye pou ke li chanje kolè li a pa yon atitud favorab anvè moun ki tounen vin jwenn Bondye a (delivre).

Jenerasyon liv Resansman yo

Premye a Jenerasyon:

- Li te kite peyi Lejip.
- Dezobeyisan ak rebèl. Nan kite Sinai, yo te plenyen, yo pa te gen okenn rekonesans epi yo te rebele nan Kadès.
- Pou peche rebelyon ak idolatri yo a, yo pa t'antre nan peyi a, yo te mouri nan dezè a.

Dezyèm lan Jenerasyon:

- Li antre nan peyi Kanaran.
- Yo te aprann epi grandi nan obeyisans Kòmandman Bondye yo.
- Yo antre nan Tè pwomès la epi Bondye te gide yo pou yo rekipere li.

KISA NOU TE APRANN?

Premye senk liv nan Bib la rakonte istwa kreyasyon mond lan ak limanite atravè men Bondye. Li eksplike tou, orijin kondisyon peche kè imen an ak efò Bondye pou fòme yon pèp apa pou Bondye; pou sèvi tankou yon limyè pou nasyon k ap viv nan peche yo, nan fènwa a nan sèvi zidòl epi separe ak yon sèl Vrè Bondye a.

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. Ki sa pawòl Penntatek la vle di?

---

2. Ekri yon leson ki sòti nan istwa pèp Bondye a nan Penntatek la pou lavi ou oswa legliz ou.

---

3. Tèm nan nan liv Levitik la konsantre sou nesesite netwayaj ak sentete pou apwoche kote Bondye. Èske sa toujou valab aktyèlman? Eksplike.

---

4. Nan gwoup twa oswa kat, li dis kòmandman yo ki nan Egzòd 20: 1-17. Chwazi 2 oswa 3 moun sa yo ki reprezante peche ki komen pou timoun yo ak jèn nan kontèks yo. Lè sa a, chwazi yon melodi ki byen koni epi ekri yon chan nan langaj ki klè avèk jès pou w anseye pawòl kòmandman yo pou timoun oubyen jèn yo atravè mizik. Lè sa a, chak gwoup dwe pataje chante yo ak rès klas la.

Leson 3

LIV ISTORIK AK POWETIK YO

Objektif yo

- Idantifye liv istorik ak powetik yo nan A.T.
- Konnen ansèyman chak liv yo nan yon fason panoramik.
- Enfòme sou devlopman istorik pèp Izrayèl la.

Lide Prensipal yo

- Liv istorik yo kòmanse depi nan konkèt Palestin pou rive jous nan echèk gouvènman babilonik la ak restorasyon ki te pase sou gouvènman peyi Pès la.
- Liv powetik yo genyen anpil kantik adorasyon ak konsèy pou lavi chak jou.

Entwodiksyon

Liv Istorik trase istwa pèp Izrayèl la depi nan konkèt Palestine sou lidèchip Jozye a jouk rebelyon yo ak idolatri a pandan peryòd wa yo, sa ki te lakòz divizyon nan wayòm nan ak echèk nasyon an nan men lame moun peyi Lasiri a ak lavil Babilòn. Lè sa a, li rakonte retablisman an ki vin apre nan nasyon an anba anpi Pèsik la. Tout bagay sa a kouvri yon peryòd de apeprè 1000 ane, soti nan konkèt Kanaran nan ane 1400 av.k. pou bati miray yo ak tanp lan aprè kaptivite Babilòn nan, anviwon 400 av. K.

Dènye mo Moyiz yo nan Detewonòm 28-30 yo se entwodiksyon ekselan nan liv istorik sa yo. Nan chapit sa yo Bondye montre benediksyon yo ta reyalize si yo te rete obeyisan ak madichon ki ta frape yo si yo ta dezobeyi alyans lan.

Mezopotami:

Pawòl ki gen orijin grèk li ki vle di ant rivyè yo.

Nan pwovens Lazi li endike plenn yo ant rivyè

Tigris ak Lefrat, kote ke premye sivilizasyon limanite a premye fleri.

Kounye a se Irak.

Jij yo te gason ak fanm ke Bondye te rele pou egzèse lidèchip yo sou branch fanmi Izrayèl la apre lanmò Jozye. Non Jij la dekri de fonksyon: 1) Lidè Militè pou gide pèp la ak 2) lidè sivil yo pou rezoud konfli epi konsève lajistis.

Liv Istorik Ansyen Testaman yo.	Tèm
Jozye	Rantre nan tè pwomès la.
Jij	Lagè ak peyi vwazen yo.
Rit	Istwa fanm Moab la ki te vin Izra-yelit la.
1 ak 2 Samyèl	Lavi Samyèl, Sayil, ak David.
1 ak 2 Wa	Salomon ak lòt wa jouk kaptivite.
1 ak 2 Kwonik	Repete istwa pèp Izrayèl la soti nan Sayil rive nan kaptivite a.
Esdras	Retou ti rès pèp la nan lavil Jeri-zalèm.
Neyemi	Retou ti rès la.
Estè	Fanm jwif ki te vin larenn peyi Pès pandan kaptivite a.

Anviwònman politik Palestin nan

Palestin te yon popilasyon ki te ranpli ak moun k'ap sèvi zidòl.

Ansyen Kanaran, jodi a ke yo rekonèt kòm Palestin, li te lokalize estratejikman ant twa kontinan: Ewòp, Azi ak Lafrik. Peyi sa a te wout ki

nesesè pou vwayaje soti nan peyi Lejip pou rantre nan Mezopotami, kote ke pi gwo anpi yo te plase yo nan tan sa. Akòz de pozisyon estratejik li nan envazyon militè a, Palestin te yon kote ke peyi yo te vle posede.

Depi anvan ke pèp Izrayèl la te konkeri Palestin, teritwa a te deja òganize an plizyè vil ke wa yo t'ap dirije. Li te komen pou wa sa yo fè alyans pa mwayen maryaj pitit gason yo ak pitit fi yo. Malgre ke yo se vil ki te gen endepandans ekonomik ak politik yo, pafwa yo te mete tèt yo ansanm pou goumen kont lame k'ap vin anvayi yo. Lavil yo te antoure pa gwo miray epi bò kote yo te gen jaden fètil pou agrikilti. Abitan li yo te politeyis, sa vle di ke yo te konn adore divès kalite dye. Dye prensipal yo se te Baal, divinite ki gen rapò ak lapli, lagè ak solèy la. Rityèl yo enkli divinasyon ak sèvis sakrifis timoun yo.

Nan moman kote ke pèp Izrayèl la te kòmanse konkèt li yo, te genyen de wayòm ki te plis enfliyan ankò nan rejyon an, moun peyi Lejip yo ak moun Et yo te febli akòz lagè yo ant yo tou de ki te fin itilize resous materyèl ak imen yo. Pandan konkèt la, li te gen pou l goumen ak moun yo ki te rete sou tè a, yo menm ki te vin atake yo pandan yap vòlè tout bagay ke yo te genyen (rekòt, bèt, fanm, ak anpil lòt bagay ankò). Pou rezon sa a, pèp Izrayèl la dwe toujou rete sou pye defans.

Devlopman istorik

Izrayèl te enkonstan nan fidelite li anvè Bondye

epi li te soufri konsekans ki byen grav.

Après lanmò Moyiz, Jozye te kòmanse travay nan lide pou rekipere peyi a ak nouvo jenerasyon an ki te grandi nan dezè a. Aprè li fin travèsè larivyè Jouden an, pèp Izrayèl la te pote laviktwa sou lavil Jeriko, e konsa anpil lòt vil swiv li. Finalman teritwa a te divize ant douz branch fanmi yo, ki distribye nan peple tè a. Bondye te bay enstriksyon presi pou pèp Izrayèl la ke li ta dwe detwi tout moun ki nan peyi Kanaran epi yo pa fè alyans oswa maryaj avèk yo, se konsa yo pa tonbe nan peche koutim ak idolatri yo.

“Jozye, pitit gason Noun lan, sèvitè Seyè a, mouri, ...” Apre, “... te vin gen yon lòt jenerasyon moun ki te bliye ni Seyè a ni sa li te fè pou pèp Izrayèl la” (Jij 2: 8-10). Pandan peryòd sa a se jij yo ki t'ap dirije vil la. Pandan ke dènye jij la ki se Samyèl, jij la te dirije, lide a se pou ke te genyen yon wa ki te leve nan vil la. Yo te vle menm fòm gouvènman an nan nasyon vwazen yo. Se konsa, peryòd monachi a te kòmanse konsa. Premye twa wa Izrayèl yo se: Sayil, David ak Salomon.

Pandan gouvènman David la, pèp Izrayèl la te antre nan yon peryòd elajisman jewografik, politik, ekonomik ak rechèch Bondye. Motif kwasans ak benediksyon sa se te fidelite David anvè Bondye. Youn nan reyalizasyon yo anba rèy li a se te konkèt lavil Jerizalèm lan epi fè li kapital nasyon an (2 Samyèl 5). Bondye te pwomèt etabli wa a nan fanmi David la atravè pitit gason l Salomon (1 Kwonik 17: 11-14).

Jerizalèm: Ansyen vil Jebisit yo kote prèt Melkisedèk la, yon kontanporen Abaram, te soti (Jenèz 14:8). David konkeri li nan epòk 1000 Av.K. epi fè li vin kapital nasyon an. Li te vin rekonèt kòm lavil David la tou.

Salomon te kòmanse gouvènman l lan byen, li te dirije konstriksyon premye Tanp lan, men li te fè erè lè li te pran anpil madanm etranje (tankou li te koutim wa yo nan tan lontan) ki prezante lotèl ak kilt idolatri. Kòm yon vye granmoun gason, li te enfliyanse pa madanm li ak fanm deyò li yo, Salomon te adore dye sa yo e talè konsa pèp la te imite li. Pou ke li soutni misyon konstriksyon tanp lan, Salomon te ogmante lajan taks la twòp sou pèp la.

Lè pitit gason l Roboam te vin ranplase li, li te refize demann pèp la pou li te diminye pri taks la, epi olye de sa, li te mete kominote a anba travay fòse ak plis taks. An repons ak sa a, dis branch fanmi nan nò yo te fè rebèl epi yo plase antan ke wa Jewoboram pou kreye yon nasyon endepandan avèk non Izrayèl la, avèk kapital li nan Samari (wayòm nan nò a). De branch fanmi ki rete fidèl a Roboam yo se te Jida ak Benjamen, yo te fòme wayòm Jida a, ak kapital Jerizalèm li an (wayòm nan sid la).

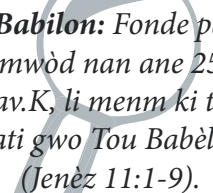
Pandan peryòd wayòm divize a, Bondye te voye pwofèt yo kote wa a ak pèp la pou mennen yo retounen vin jwenn Bondye. Epi tou te genyen anpil fo pwofèt ki te parèt, yo menm ke pèp la te pi pito koute. Akoz de rebelyon yo ak sèvis yo nan favè zidòl yo, tou de wayòm yo te konkeri, anpilmoun te mouri epi anpil lòt moun yo te depòte. Nan ane 720 av.K. Lasiri te anvayi wayòm nò a. Nan ane 586 av.K., wayòm nan sid la finalman te tonbe anba pouvwa Nèbikadneza, wa lavil Babilòn nan. Lavil Jerizalèm ak tanp yo te detwi. Peryòd sa a nan istwa yo rele sa ekzil Babilòn nan.

Après evènman sa yo, moun ki rete nan Peyi Wa ki nan Nò yo vin gen rapò ak vil vwazen yo epi te vin genyen yon melanj rasyal, kiltirèl ak relijye ki te lakòz pèt idantite li (1 Wa 16: 4; 2 Wa 17: 1-6; 18: 9-11; 1 Samyèl 7: 8-9). Nan epòk Jezi a, jwif yo pa t 'rekonèt moun ki rete nan Nò a-oswa Samariten yo kòm yon pati nan vil yo a.

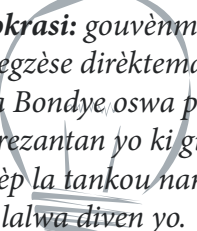
Babilòn te konkeri nan ane 536 av.K., sou entèkansyon wa Pès la ki te pote non Siris. Se apati de moman sa a ke pwosesis restorasyon Jida a te koumanse akòz yon chanjman nan politik anpi a ki te pèmèt retou pèp prizonye sou tè yo a retounen lakay yo. Yon bon gwoup jwif te retounen Jerizalèm epi rebati li. Pwofèt Jeremi te pwofetize ke depòtasyon an ta dire 70 ane.

Retou jwif yo nan peyi yo ki te fèt ak divès gwoup ant ane 536 ak 446 av.K. Nan ane 536, adorasyon Jewova a te rekòmanse nan tanp lan avèk pwofèt Zowobabèl. Nan tan sa a, Wayòm ki nan peyi Jida a pran non pèp Izrayèl la ak lavil la, mi li yo ak tanp lan yo te rebati. Adorasyon an te retabli epi òganizasyon sosyal politik, byen ke anba kontwòl gouvènman Pès la. Izrayèl te kontinye anba dominasyon anpi yo ki te kontwole Mwayen Oryan an jiskaske Jezi te vini an.

Après peryòd restorasyon sa a, te genyen yon tan ki te koumanse ki te pote non "Peryòd silans", pou yon peryòd 400 zan. Tèm sa a ap devlope pi devan nan leson nimewo 5 lan ki gen pou tit: *Entwodiksyon Nouvo Testaman an.*

Babilon: Fonde pa Nimwòd nan ane 2500 av.K, li menm ki te bati gwo Tou Babèl la (Jenèz 11:1-9).

Teokrasi: gouvènman ki egzèse dirèktaman pa Bondye oswa pa reprezantan yo ki gide pèp la tankou nan lalwa diven yo.

Aspè literè yo

Pou kontinye, nou pral etidye yon panorama liv sa yo.

Jozye, vle di Sali Senyè a. Otè li se Jozye, byenke gen kèk non lòt moun ki te ekri kèk pati nan liv la. Gen plizyè evènman ki te rive aprè lanmò li: konkèt Kalèb nan Ebwon (Jozye 14:6-15), viktwa Otonyèl la (Jozye 15:13-17); ak migrasyon Dann lan (Jozye 19:47). Istwa a paralèl yo te jwenn nan Jij 1:10-16 ak 18. Tèm liv sa a se antreprann konkèt Izrayèl la ak viktwa nan lafwa. Objektif li se rakonte istwa konkèt Kanaran an ak divizyon peyi a ant branch fanmi jan li demontre fidelite anvè Bondye tankou yon Bondye ki akonpli pwomès li (Jozye 1:2-6).

Liv **Jij** yo rakonte peryòd la depi Jozye ak premye wa a, Sayil. Tradisyon an atribiye Samyèl kòm otè li. Pou mank de lidèchip pèp la retounen nan sèvi zidòl ak imoralite yon lòt fwa ankò. Tribi a te soufri anba men vil ki te abite nan vwazinay yo byenke yo jwenn yon pati nan viktwa militè a anba lidèchip jij yo. Objektif li se rakonte istwa a tris branch fanmi yo nan pèp Izrayèl la nan yon moman kote ke yo te vire do bay lalwa Bondye a epi montre bezwen yo pou inifikasyon nasyonal anba gouvènman Bondye a.

Rit, vle di amitye. Otè li se Samyèl. Liv la gen rapò ak tèm renmen Rit ki se yon etranjè pou Nawomi ak enklizyon li nan fanmi David la. Objektif li se prezante kouraj ak renmen ki soti nan Bondye pou de fanm ki soti nan plizyè peyi diferan nan yon tan vyolans vyolans idolatri, pou trase liy jeneyaloji ant Rit ak Bowaz, jiska wa David, ki se branch fanmi ke Jezi soti a menm (Matye 1:3-6).

Samyèl vle di sa yo te mande Bondye a, nesans li se rezilta lapriyè An, manman li. 1 ak 2 Samyèl te ekri pa Samyèl, dènye jij pèp Izrayèl la, ki te ekri 24 premye chapit yo nan premye liv la. Yo atribiye rès yo a pwofèt Natan ak Gad. Li posib ke Jeremi pral konpile ekri yo tout (Jeremi 45). Tèm 1 Samyèl la se etablisman pèp Izrayèl la kòm wayòm Bondye a, epi 2 Samyèl la se etablisman David kòm wa Bondye chwazi a. Objektif la se prezante istwa inifikasyon pèp Izrayèl la anba yon gouvènman komen, yon teokrasi, gouvènman Bondye a.

Otè **1 ak 2 Wa** se pwofèt Jeremi, ki te ede pa Bawouk, sekretè li. Tèm 1 Wa yo se laglwa wayòm Salomon ak gwo wayòm nan defi nan sèvi zidòl. Nan 2 Wa sa yo se gwo jijman Jewova sou Izrayèl ak Jida pou idolatri yo. Objektif li, mete aksan sou koneksyon enseparab ki genyen ant obeyisans ak benediksyon, epi ant dezobeyisans ak malediksyon.

Selon tradisyon ebre a, otè **1 ak 2 Kwonik** yo se sakrifkatè Esdras. 1 Kwonik pale sou kontra avèk souverènte Bondye nan etablisman fòtèy David la epi 2 Kwonik se istwa sou rekonpans Jewova oswa pinisyon pou wa ki se desandan David yo dapre fidelite yo a lalwa Bondye a oubyen mankman li. Objektif li se mete aksan sou benediksyon pozitif repantans ak adorasyon

Kontni Jozye:

1. Antre nan peyi pwomès la (1-5)
2. Peyi a gouvène (6-12)
3. Peyi a divize (13-22).

Dat depòtasyon babilonik yo

- 586 av.K., pa wa Nèbikadnez nan ane
- 605 av.K., Gwoup 10,000 Jwif ki te gen ladan yo Danyèl.
- 597 av.K., Twazyèm depòtasyon an

Dat pou retounen nan peyi Kanaran

- 536 av.K., premye gwoup la sou dominasyon Zowobabèl nan ane
- 458 av.K., Retou sou dominasyon Esdras nan ane
- 446 av. K. Retou sou dominasyon Neyemi

Kontni Jij:

1. Peryòd aprè Jozye a (1 a 3:4)
2. Enfidelite pèp la ak delivrans li (3:5 a 16)
3. Izrayèl san lidèchip (17-21)

Kontni Rit:

1. Rit deside ale ak Nawomi (1)
2. Rit sèvant lan (2)
3. Rit repoze (3)
4. Rit rekonpanse (4)

Kontni 1 Samyèl:

1. Istwa Samyèl (1-7)
2. Istwa Sayil (8 a 15)
3. Istwa David (16-31)

Kontni 2 Samyèl:

1. Asansyon David la (1-10)
2. Echèk David la (11-20)
3. Dènye ane David la (21-24).

Kontni 1 Wa:

1. Kreyasyon wayòm Salomon an (1-2)
2. Wayòm Salomon an (3-11)
3. Divizyon ak feblès wayòm nan (12-22)

Kontni 2 Wa:

1. Fen ministè Eli a (1 nan 2:13)
2. Ministè Elize a (2:14-13:21)
3. Dezentegrasyon ak tonbe wayòm Izrayèl la (1:22-5:41).
4. Dezentegrasyon ak tonbe wayòm Jida (12-25)

Kontni 1 Kwonik yo:

1. Soti nan Adan pou rive nan David (1-9)
2. Wayòm David la (10-29)

Kontni 2 Kwonik yo:

1. Rèy Salomon an (1-9)
2. Divizyon wayòm nan (10:1-11:4)
3. Wa Jida yo (11:5-36:23)

Kontni Esdras:

1. Retou a sou rèy Zowobabèl (1-6)
2. Retou a sou rèy Esdras (7-10)

Kontni Neyemi an:

1. Konstriksyon miray la (1-6)
2. Renesans relijyon ak restorasyon adorasyon an (7-13:3)
3. Koreksyon abi yo (13:4-31)

Kontni Estè a:

1. Fèt Asyeris la (1-2)
  2. Fèt Estè a (3-7)
  3. Fèt Purim nan (8-10).
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

sensè ak souvèrènte Bondye retabli epi kenbe pwomès li yo si yo rete fidèl nan alyans lan. Sitou sa liv istwa yo repete nan 2 Samyèl, 1 ak 2 Wa, men ajoute kèk done ke liv sa yo te pèmèt.

Esdras ak Neyemi te ekri liv ki pote non yo. Esdras rakonte retou pèp Izrayèl la soti nan ekzil nan lavil Babilòn pou rebati tanp lan epi pou restore adorasyon Jewova a, nan bon moman an lè ke Bondye te di li ta rive vre, nan Jeremi 29:10 (Esdras 1:1). Neyemi rann rekonstriksyon miray lavil Jerizalèm ak renouvèlman alyans pèp la ak Bondye. Objektif la nan tou de liv yo se rakonte istwa pèp Izrayèl la apre kaptivite a.

Estè vle di zetwal. Otè a enkonni malgre se pwobableman Madoche (Estè 9:20). Tèm li se pwoteksyon pèmanan Bondye pou pèp Izrayèl la, menm nan peyi etranje. Objektif li se demontre souvèrènte Bondye ak renmen li pou pèp li a. Liv sa a revele tou orijin istwa a nan fèt Purim nan.

Liv Sajès yo

Liv powetik Ansyen Testaman an yo se: Jòb, Sòm, Pwovèb, Eklezyas ak Chante Salomon yo. Liv sa yo klase nan diferan fason: didaktik (pou ansèyman li) oswa powetik (pou mòd literè li) oswa Sajès (pou kontni konsèy li yo). Pafwa yo rele yo tout saj, paske ansèyman ak enstriksyon ke Bondye ofri yo fòm sa ke yo rele nan Ansyen Testaman “bon konprann.”

Klas ki diferan yo nan Pwezi Ebre a	
Dram powetik	Li enplike nan yon seri de sèn, li prezante sitou nan fraz ki bay aksè pou aji (liv Jòb).
Lirik powetik	Powèm adapte ak mizik pou kantik yo (Sòm yo).
Didaktik powetik	Powèm pou rezon ansèyman yo.
Didaktik pratik	Pawòl filozofik ak didaktik (Pwovèb ak Eklezyas).
Idil powetik yo	Sèn komik oswa seksyon riral nan vèsè (Chante Salomon yo).
Eleji powetik	Powèm ki eksprime tristès oswa plent (Plenn).

Otè liv Jòb la pa idantifye tèt li. Tèm li se mistè soufrans lan ak objektif li nan lavi pitit Bondye yo ki rete fidèl. Objektif li se montre fason ke Bondye pèmèt tan advèsite a pou gide pèp li a nan yon matirite, epi pote nan limyè tout peche ki kache (tankou pwòp jistifikasyon nan ka Jòb la).

Otè Sòm yo anpil: David, Asaf, Moyiz, pitit Kore yo, Etam, Eyman, Esdras, Ezekyas, Jedoutoun ak Salomon. Anpil nan yo anonim. Sòm yo se powèm ki te sèvi kòm yon liv chan pou Izrayèl nan adore ak fèt relijye yo. Liv Sòm yo genyen plizyè bi. Otè li yo eksprime emosyon yo devan Bondye: kè kontan, tristès, desepsyon oswa konfyans nan mitan eprèv yo nan lavi. Sòm yo eksprime espwa Izrayèl la nan vini nan Mesi a epi revele detay sou premye ak dezyèm vini li a.

Liv Pwovèb la gen plizyè otè: Salomon (1-24), Agou (30), Wa Lemyèl (31). Yo kwè ke Ezayi ak Mika te ranmase lòt pawòl Salomon yo nan chapit

25 a 29. Tèm li se benefis gwo sajès ak rechèch Bondye a pou devlopman lavi nou. Objektif otè a se anseye gwo benefis ki genyen nan genyen yon lide disiplin ak yon sistèm lavi ki oryante Bondye. Avètisman nan gwo danje ki inevitab si moun nan kite li domine pa dezi li yo tankou, pasyon ak anvi san kontwòl li yo.

Eklezias, vle di, predikatè oswa yon moun ki pale nan mitan yon foul moun. Otè li se Salomon (1: 1, 16, 12: 9). Li adrese pwoblèm ki genyen lè yon moun ap chèche benefis nan lavi a san Bondye. Objektif li se prezante yon rezonman filozofik nan enkapasite ak sans yon lavi e lè li pa viv pou Kreyatè a epi demontre ke satisfaksyon ak kè kontan nan lavi se jwenn rekonesans nan souverènte Bondye.

Liv Chante Salomon yo resevwa non sa paske li te prensipal la nan tout chan ke Salomon te ekri yo (1 Wa 4:32). Tèm li se pran plezi nan lanmou matrimonyal la, ki dekri atravè yon istwa renmen ki fè louwanj pou afeksyon ki pwòp ak natirèl, epi mete aksan sou pirifikasyon ak sentete nan maryaj la kòm yon kado Bondye. Objektif orijinal li se te selebre maryaj Salomon an ak bèl fanm Swis la (Chante Salomon 6:13).

Kontni Jòb:

1. Atak Satan kont Jòb (1- 2:10)
2. Jòb ak zanmi l yo (2:11-31:40)
3. Mesaj Eliyou a (32-37)
4. Repons Seyè a bay Jòb la (38-42: 6)
5. Konklizyon (42: 7-17)

Kontni Pwovèb:

1. Enpòtans ak vrè bon konprann nan (1-9)
2. "Pwovèb Salomon an" (10:1-22:16).
3. "Pawòl ki gen bon konprann yo" (22:17-24:34).
4. Lòt pwovèb Salomon yo (25-29)
5. Enstriksyon Aga ak manman Lemyèl nan favè wa a (30-31).

Kontni Eklezias

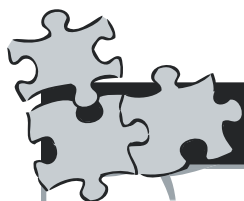
1. Vanite nan plezi ak bon konprann imen (1 ak 2)
2. Kè kontan sou latè, obstak li yo ak mwayen pou fè pwogrè (3-5)
3. Vrè bon konprann pratik la (6:1-8:15)
4. Vrè bon konprann pou lavi lòm nan (8:16-10:20)
5. Konklizyon (11: 1-12: 14)

Kontni Chante Salomon:

1. Lamarye nan jaden Solomon yo (1:2-2:7)
2. Souvni lamarye a (2:8-3:5)
3. Maryaj yo (3:6-5:1)
4. Nan palè a (5:2-8:4)
5. Fwaye lamarye a (8:5-14)

Liv powetik yo

- Jòb: Yon nonm jis ki te soufri, epi mande pou kisa?
- Sòm yo: Liv chan pèp Izrayèl la
- Pwovèb: Bijou sajès la
- Eklezias: Pelerinaj espiritiyèl, rechèch sans lavi a
- Chante Salomon: Kantik Lanmou yo

KISA NOU TE APRANN?

Liv istorik nan Ansyen Testaman an rakonte istwa a nan pèp Izrayèl la soti depi nan konkèt tè pwomès la jiska dezè a ak retou a. Malgre ke pèp Izrayèl la te pase moman ki trè difisil akòz de enfidelite li, Bondye pat janm abandone pèp li a epi Li te kenbe pwomès li yo.

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. Liv Jij yo dekri pèp Izrayèl la antan ke pèp Bondye a, men ki pratike menm peche ak pèp idolat yo. Èske sa se yon pwoblèm ki prezan nan legliz kontanporen an? Kòmantè.

---

2. Ki moun ki te lakoz divizyon ant wayòm Nò ak wayòm Sid la? Ki leson nou kapab aprann nan istwa sa a pou lidè legliz yo jounen jodi a?

---

3. Ki Sòm ou pi renmen? Ki emosyon otè sòm sa a eksprime?

---

4. Pèmèt ke klas la divize an de gwoup:

Gwoup 1 an reponn: Ki valè edikatif liv Jòb la genyen pou lavi kretyen an?

Gwoup 2 a reponn: Ki enpòtans liv Kantik yo genyen nan yon kontèks kote maryaj la kòmanse pase mòd?

Leson 4

PWOFÈT Yo

Objektif yo

- Defini kisa yon pwofèt ye ak ki fonksyon li.
- Konnen kontni mesaj li a.
- Apresye enpòtans mesaj li a nan tan ke n'ap viv la.

Lide Prensipal yo

- Pwofèt la se yon moun ke Bondye rele pou transmèt mesaj li a bay pèp la.
- Pwofèt yo te konn jwe wòl tankou pwofesè ak predikatè.
- Liv pwofetik Ansyen Testaman yo se douz epi yo klasifye an gwo ak piti.

Entwodiksyon

Kisa yon pwofèt ye? Èske se yon moun ki kapab predi lavni? Èske se yon sòt de divinò? Nan Ansyen Testaman an yo rele pwofèt la moun ki kominike yon mesaj ki soti Bondye pou bay lòt moun, nan lòd pou gide yo epi montre yo chemen dwat la (Jenèz 20:27). Gen kèk pwofèt ki te dedye yon gwo pati nan lavi yo nan ministè sa a, genyen kèk lòt ki te fè sa pou kèk tan, tankou Mari, sè Moyiz la (Egzòd 15:20) oswa Benediksyon Izarak ak Jakòb pou pitit yo (Jenèz 27:27-29, 39-40, 48:20).

Pwofèt Amòs deklare ke vin yon pwofèt se yon kado Bondye (Amòs 2:11). Jeremi di ke misyon pwofetik la te kòmanse avèk Moyiz (Jeremi 7:25). Nan Detewonòm 18: 9-22, Moyiz te deklare ke Bondye te pral leve yon ministè pwofetik, e ke yon jou pi gran pwofèt la ta leve, li te fè referans Mesi a.

Wòl pwofèt yo

Nan premye pozisyon, pwofèt yo te antrenè ak predikatè.

Pwofèt yo te gen responsablite sa yo:

- Yo te konn preche selon Pawòl Bondye a ki revele nan liv Moyiz ak lòt ki deja egziste nan Ansyen Testaman yo.
- Selon jan ke Bondye t'ap revele yo, yo te konn prevwa evènman k'ap vini yo. Yo te konn avèti pèp la osijè de jijman ki ta vini kòm yon konsekans peche epi evènman ki gen rapò ak vini Mesi a ak Wayòm li an.
- Se yo menm ki te konsève ak defann pratik lalwa Moyiz la. Yo te anseye li e yo te rele Izrayèl pou obeyi li.

Pwofèt yo divize an majè ak minè akòz de gwosè liv yo. Pa egzanz liv Ezayi, Jeremi oswa Ezekeyèl yo genyen plis volim pase si yo ta rasanble douz liv pwofèt minè yo ansanm.

Pwofèt: Dekri yon moun ki pa pale pou tèt li, men sou non yon lòt, se yon mesaj ki soti nan Bondye (2 Wa 9:7; 17:13; Danyèl 9:6)

Mo Ebre pou pwofèt la:

Roeh: pwofèt. Li dekri pèsèpsyon espirityèl eksepsyonèl ki karakterize pwofèt la.

Chozeh: vwayan, mistik. Li dekri lavi meditativ pwofèt la, li mete aksan sou fason ke yo resevwa mesaj ki soti nan Bondye a.

Nabhi: pwofèt, pwoklamatè. Li souliye travay aktif pwofèt la pou pwoklame mesaj Bondye a (1 Wa 8:15; Ezayi 1:20; Jeremi 15:19).

Senk pwofèt majè yo

Ezayi	Yon apèl pou tounen vin jwenn Bondye. Pwomès Mesi a
Jeremi	Yon apèl pou tounen vin jwenn Bondye.
Plenn	Destriksyon tris lavil Jerizalèm.
Ezekyèl	Vizyon jijman Bondye a ak restorasyon nan lavni.
Danyèl	Pwofèt sa a fè fas ak wa Nèbikadneza. Vizyon jou jijman an ak retou a.

Douz pwofèt minè yo

Oze	Lanmou Bondye a pou pèp li a ki enfidèl.
Jowèl	Jou Seyè a, gwo jou jijman an.
Amòs	Denons kont Izrayèl pou enjistis li kont moun ki pòv yo.
Abdyas	Edon pral sibi pinisyon dèske li te anvayi peyi Jida.
Jonas	Pwofèt la kouri epi yon pwason vale li.
Miche	Eksplwatasyon pòv yo ak pèvèsyon sasèdòs la.
Nawoum	Pwofesi destriksyon Niniv la.
Abakik	Pwofèt la doute de jistis Bondye.
Sofoni	Jijman kont Jida ak lòt nasyon yo.
Aje	Ankouraje pou rekonstwi tanp lan.
Zakari	Vizyon restorasyon ak Mesi a.
Malachi	Akizasyon kont sakrifikatè yo.

Lasiri: Anpi ki te plase kote ke Irak avèk Iran ye kounye a. Li te gen yon lame ki te byen fò ak vanyan sòlda ki te fè fas ak mechanste ak lènmi li yo. Wayòm Nò a te tonbe nan ane 722 av. K., nan men anpi sa.

Edon te yon rejyon montay epi yo te rele abitan li yo edomit ki te pitit gason Ezawou yo, frè Jakòb la. Sa yo te bloke wout la devan Moyiz ak pèp la lè ke yo te sou wout yo pou ale nan tè pwomès la (Resansman 20:14-21) epi yo te toujou pare pou ede nenpòt lènmi ki ta vle atake pèp Izrayèl la.

Pwofèt yo avan kaptivite a

Ministè pwofetik la te kòmanse nan peyi Izrayèl 800 ane avan Kris.

Pou syèk 8 av.K., ni wayòm ki nan nò a ak nan sid yo te patisipe nan sèvi zidòl yo ak nasyon vwazen yo, avèk bon rega sou sakrifikatè ak lidè yo. Pwofèt nan peryòd sa a ki kite liv pou nou yo se:

Jonas (810-790 av.K.). Non li vle di Pijon. Li te rele liv misyonè nan Ansyen Testaman dèske li se yon pwofèt ki te preche yon nasyon etranjè. Tèm nan se grandè mizèrikòd Bondye a ak retisans pwofèt la pou li preche nan yon peyi lènmi. Nan liv li a ki se Jonas, li deklare inivèsalite jijman ak favè Bondye a.

Jowèl (790-760 av. K.). Non li vle di Jewova se Bondye. Liv li a pale sou jijman ak sali nan “jou Seyè a” (yon ekspresyon ke pwofèt yo te konn itilize ki endike jou oswa tan ke Bondye ap entèvni nan istwa an favè pèp li a). Liv sa a gen yon bi istorik ak yon lòt pwofetik. Istori la se rele tounen vin jwenn Bondye kòm yon reyaksyon ki apwopriye pou jijman Bondye a sou fòm yon

Sinagòg: Sa vle di: vini ansanm oswa asanble. An general, li fè referans ak yon ti bilding yo ke jwif yo itilize pou yo te anseye lalwa a, adore Bondye ak fè rasanbleman pou zafè sosyal yo.

“Rès” Li fè referans ak kèk fanmi pami pèp Izrayèl la ki te rete ak Seyè a. Matye 2:23.

Jou Jewova a oswa Jou Seyè a fè referans ak tan nan istwa a kote ke Bondye avèk pouvwa li, li pral kraze lènmi pèp Li a (Ezayi 2:12; Jowèl 2:23).

Payen yo: Li fè referans ak moun oswa pèp yo k'ap pratike relijyon politeyis, pandan yo genyen plizyè kalite dye.

move krikèt ak sechrès. Pwofetik la se anons jou Seyè a, kote Bondye t ap soumèt pèp idolat yo, li ta delivre pèp li a anba men yo epi rete nan mitan yo.

Amòs (780-760 BC). Non li vle di chay oswa plato. Amòs te pwofetize nan tan an lè Ozyas te wa peyi Jida epi Jewoboam II te wa nan peyi Izrayèl. Nan peryòd sa a tou de nasyon yo te jwi estabilite ak pwosperite. Pat gen pèsòn moun ki te sispèk ke anvan dis ane t'ap vin genyen dezòd politik ak destriksyon ki ta souke nasyon an epi mennen l nan deblozay. Tèm liv la se jijman ak kondanasyon pèp Izrayèl la pou peche li yo, espesyalman idolatri ak enjistis sosyal. Amòs ap eseye avèti sou jijman iminan k'ap soti nan Bondye kont nasyon an. Li mande yo pou yo repanti pou inegalite sosyo-ekonomik ak moral ak koripsyon esprityèl yo. Tèm favè Amòs la se jistis Bondye a.

Oze (785-725 av. K.). Non li vle di sali oswa liberasyon. Oze te pwofetize nan wayòm ki nan Nò nan 30 dènye ane yo anvan kaptivite li pandan rèy Jewoboam II a (740 av. K.). Pwofèt ki t'ap fomksyone menm lè ansanm avèk li nan Jida se te Ezayi. Izrayelit yo te abandone Jewova te komèt tout kalite bagay ki mal. Tèm liv li se lanmou enfini Bondye a pou pèp Izrayèl la ki pwodui jijman ak restorasyon final la. Oze anrejistre dènye apèl Bondye a wayòm ki nan Nò a anvan destriksyon an. Li dekri kondisyon abominab la nan peyi a, ki tankou madanm pwofèt la te vann kò li nan pwostitisyon. Li pale tou de lanmou enfini Bondye ki te kriye pou divizyon wayòm nan epi te pare pou resevwa l ankò antan ke yon pèp alyans, si yo tounen vin jwenn Bondye.

Ezayi (750-695 av. K.). Non li vle di Seyè a se delivrans lan. Pwofèt la anseye sou delivrans nasyonal ak pèsònèl ki soti nan Jewova. Pou anfas li sou favè Bondye a ak travay redanmtè a nan vini Kris la pou tout nasyon yo, li te rele “senkyèm levanjil la”. Ezayi avèti nasyon an sou jijman Bondye a ki gen pou vini akòz li nan sèvi zidòl yo ak alyans li ak nasyon idolat yo. Li raple yo plan delivrans Bondye a pou nasyon an ak pou chak moun atravè travay ak ministè Mesi ki gen pou vini an.

Miche (745-725 av. K.) Non li vle di kilès moun ki tankou Jewova? Epi li gen rapò ak mesaj ki nan liv ki dekri karaktè Jewova kòm Jij ki jis ak gadò pèp Izrayèl la ki ranpli ak anpil lanmou an. Premye chapit la mete aksan sou pouvwa kòlè Bondye a epi dezyèm nan se gwo padon li. Miche dekri yon pèp ke malgre ki konfòme ak rityèl relijye yo, li kontinye nan peche l yo, li te pratike enjistis sosyal ak vyolans. Li dekri vini Kris la, kòm moun ki soti nan orijin imilite li a pral gouvènen sou pèp Izrayèl la ak verite ak jistis, jan Bondye te pwomèt la nan kontra ak Abraram nan.

Pwofèt yo tou prè kaptivite a

Bondye te déjà avèti pèp li a osijè de jijman ki t'ap gen pou rive sou yo akòz de dezobeyisans li.

Nawoum (660-630 av. K.). Non li vle di konfò. Liv sa a inik nan mitan pwofèt yo, paske li pa gen okenn jijman pou pèp Izrayèl la, men kont Niniv, vil vyolan nan lès la. Nawoum konsole Jida fas ak menas Lasiri, li fè yo sonje souverènte Bondye sou tout nasyon yo epi predi destriksyon kont peyi Lasiri anba jijman Bondye pou vyolans ak mekanste li yo.

Non **Sefoni** an (630-620 av. K) vle di Seyè a “kache” oswa pwoteje. Sofoni te pwofetize pandan rèy Jozyas, wa peyi Jida a li menm ki te demare ak yon gwo refòm nan sèvis tanp lan. Wayòm ki nan peyi Jida a t’ap apwoche li nan fen li epi pwofèt la fè yon apèl ijan ak nasyon an, li kondane idolatri li yo epi avèti yo sou gwo jou kòlè Bondye a sou mond lan. Li te mete aksan sou rezilta final yo tou nan jou jijman pèp Izrayèl la. Sa a ta dwe yon vil pirifye ak imilye ke Bondye ta retabli pou viv nan mitan yo.

Abakik (620-610 av. K). Non li vle di anbrase. Li trè pwobab pou ke Abakik te yon mizisyen Levit nan tanp lan (3: 1,19) epi kontanporen li se te Sofoni. Li mete aksan sou sentete (jistis) Bondye nan jije Jida pou peche li yo, lè li te sèvi avèk nasyon etranje ki plis terib ak pwisan an (Lasiri) epi mete aksan sou ke gen espwa pou moun k’ap mache dwat la, li menm ki pral viv pa Lafwa.

Non **Jeremi** an (628-588 av. K.) vle di “Seyè a site non oswa etabli”. Jeremi te pale nan moman kote moun Jida yo te tonbe anba esklavaj epi fòse yo rete nan lavil Babilòn lan. Tèm li se lanmou enfini Bondye a nan favè pou moun ki pa fidèl ak tristès li pou soufrans yo. Jeremi montre ke avètisman pwofèt yo te fè nan tan ki te pase a ta pral rive vre nan kaptivite a. Malgre se akòz de peche yo ke Jida te tonbe nan esklavaj, pèp ki rete fidèl a Bondye a ta gen pou l sove epi moun k’ap peze yo a ta gen pou detwi. Lavil Jerizalèm lan t ap rebati epi tanp lan ta reprann glwa li.

Pwofèt yo nan kaptivite

Pwofèt yo te bay ankourajman ak pèp la ki te nan esklavaj nan peyi Babilòn.

Moun ke yo te mennen ale nan esklavaj yo te resevwa libète nan anpi Babilòn lan. Sepandan yo te viv anba lwa yo nan yon nasyon etranje ki te sèvi lòt bondye epi sa te fè yo gen anpil difikilte ak pèsèkasyon. Pèp Izrayèl la te adapte yo ak nouvo sitiyasyon sa a pou yo pat pèdi lafwa yo ak idantite nasyonal yo. Pwofèt yo nan peryòd sa a yo se te:

Danyèl (606-534 av. K). Non li vle di Bondye se jij mwen. Lè ke Danyèl te genyen ven ane sou tèt li, yo te nonmen li gouvènè pwovens peyi Babilòn. Pandan yon peryòd de prèske swasanndis ane Daniel te sèvi sis wa babilonyen ak de wa peyi Pès. Tèm liv li a se souverènte Bondye sou wayòm mond sa a. Objektif li se ankouraje moun ki jwif yo ki te nan kaptivite raple yo ke Bondye pa t ankò fini ak nasyon jwif la, ki te gen yon plan pou delivre mond lan, kote ke, pèp Izrayèl la ta jwe yon wòl enpòtan. Danyèl pwofetize ke plizyè anpi diferan ta gan pou vini youn aprè lòt nan tan k’ap vini an jouk lè Mesi a va gen pou parèt.

Kontni Ezayi :

1. Kondannasyon pou peche pèp Izrayèl la (1-35).
2. Istwa envazyon Lasiri a, sekou nan lavil Jerizalèm ak gerizon Ezekyas la (36-39).
3. Konsolasyon pou pèp Izrayèl la ak pwomès restorasyon ak benediksyon (40-66).

Kontni Miche:

1. Plent (1-3).
2. Konsolasyon (4-7).

Kontni Oze:

1. Separasyon: Izrayèl, madanm enfidèl la (1-3).
2. Kondannasyon: Izrayèl, peche nasyon an (4-13:8).
3. Rekonsilyasyon: Izrayèl, nasyon restore a (13:9-14:9).

Kontni Amòs:

1. Jijman sou nasyon yo (1-2).
2. Jijman sou pèp Izrayèl la (3-9:6).
3. Restorasyon pèp Izrayèl la (9:7-15).

Kontni Jonas:

1. Premye komisyon Jonas la, dezobeyisans li ak konsekans yo (1 ak 2).
2. Dezyèm komisyon Jonas la, obeyisans li ak rezilta yo (3).
3. Plent Jonas ak Repons Bondye a (4).

Kontni Sofoni:

1. Yon avètisman sou jijman an (1).
2. Yon apèl pou tounen vin jwenn Bondye (2:1-3:7).
3. Yon pwomès restorasyon (3:8-20).

Kontni Jeremi:

1. Apèl la ak Komisyon Jeremi an (1).
2. Mesaj jeneral pou reprimande peyi Jida a (2-25).
3. Plis mesaj detaye nan reprimann ak jijman ak restorasyon an (26-39).
4. Mesaj aprè kaptivite a (40-45).
5. Pwofesi konsènan nasyon yo (46-51).
6. Souvni kaptivite nan peyi Jida a (52).

Kontni Abakik:

1. Konfli lafwa a (1,2).
2. Triyonf lafwa a (3).

Kontni Ezekyèl:

1. Apèl Pwofèt la (1-3).
2. Sò nasyon an ak Jerizalèm (4-24).
3. Pwofesi kont nasyon yo (25-32).
4. Restorasyon pèp Izrayèl la (33-48).

Kontni Danyèl:

1. Danyèl ak konpayon li yo (1)
2. Bondye domine sou tout gouvènman ki nan mond lan (2-7).
3. Vizyon sou desten pèp Bondye a (8-12).

Kontni Jowèl :

1. Jou Senyè a prèske rive: Envazyon krikèt yo (1).
2. Jou Seyè a déjà rive sou nou: Envazyon peyi Lasiri a (2:1-27).
3. Jou Seyè a nan tan kap vini an: Envazyon final la (2:28-3:21).

Kontni Zakari:

1. Vizyon esperans (1-6).
2. Egzòtasyon pou obeyisans ak pyete (7-8).
3. Pwomès laglwa nan mitan tribilasyon an (9-14).

Abdyas (587 av. K.) vle di: sèvitè Seyè a. Li te pwofetize nan Jerizalèm lè moun peyi Edon yo te lanse atak vyolans li sou lavil la. Objektif liv li a se anonse jijman Bondye a ak destriksyon final Edon pou revanj ak vyolans li kont pèp Izrayèl la epi pwoklame dènye triyonf pèp Izrayèl la nan Jou Seyè a lè li pral posede peyi Edon an.

Non **Ezekyèl** (606-534 av. K.) vle di Bondye bay fòs. Jwif yo t'ap benyen nan idolatri ak rebelyon, yo te rejte Bondye epi yo te meprize koreksyon pwofèt Bondye yo. Lè wa Babilòn nan te pran pi bon pati nan popilasyon jwif la, Ezekyèl te fè pati de gwoup sa tou akote wa Jowakin peyi Jida (597 av.K.). Kay pwofèt la te vin tounen yon kay pou fè reyinyon kote li te bay ansyen yo ki abite nan ti bouk li yo anpil konsèy. Se te nan lavil Babilòn ke sinagòg yo te premye parèt, lè ke te genyen kèk gwoup jwif ki te rasanble pou adore ak aprann nan Pawòl la. Objektif liv li a se ankouraje repantans ak lafwa nan lide pou ede pèp la mache nan fidelite anvè Seyè a. Li transmèt yon mesaj espwa ak konfyans ke Bondye ta finalman rankontre nasyon an, li ta rebati lavil Jerizalèm lan epi tanp lan ta dwe rebati.

Pwofèt yo aprè kaptivite a

Nan retou a, pwofèt yo ansanm ak moun yo te rebati lavil la ak tanp lan.

Anpi Babilòn lan te dominan nan Mwayen Oryan (631-556 av. K.) lè wa Nebikadnezà te detwi Jerizalèm nan 586 av. K. Gouvènman sa te fòme atravè yon tèt ansanm ant peyi Lasiri ak lavil Niniv, nasyon ke moun peyi Mèd yo te pran an kaptivite yo. Nan ane 539 av. K., Siris wa peyi Pès la te defèt wa peyi Mèd la Astyages epi sezi peyi Babilòn ki fè li kapital li. Gouvènman peyi Pès la te dire pandan ane 556-334 av. K., tan li te konkeri pa Grèk Aleksann Magno a.

Pès yo te gen yon politik diferan konsènan pèp yo te pran an kaptivite yo, li te pèmèt yo viv sou tè yo osi lontan ke yo peye taks nan gouvènman an. Sa te favorize Jwif yo ki te dirije pa Bondye pou tounen lavil Jerizalèm. Pwofèt nan peryòd sa a yo se te:

Non **Aje** a (520-518 av. K.) vle di fèt oswa fèt mwen. Liv la ekri nan moman ke Dariyis te vin pran fòtèy la, lè sa a li posib pou ke yo te fini konstriksyon tanp lan, kote ke travay la te anpeche pa dekrè ke Atazèzèsès wa peyi Pès la te siyen, lè ke li te mande sekou ak samariten yo ki te déjà nan briganday ak pèp Izrayèl la. Tèm liv la se benediksyon Jewova konsènan restorasyon tanp lan ak pwomès pwosperite ak fidelite. Aje egzije lidè yo pou yo pa abandone travay rekonstriksyon an.

Zakari (520-510) vle di Seyè a sonje. Ansanm ak papa l'ak Gran papa l, li tounen nan lavil Jerizalèm ak premye gwoup la anba lòd Zowobabèl (Neyemi 12: 4,16). Li se sèl nan pwofèt minè yo ki idantifye li kòm yon sakrifikatè. Liv li a bay enfòmasyon istorik sou Aje. Toulède pwofèt yo te ankouraje rès jwif yo pou yo antre an aksyon pou yo konplete konstriksyon

an epi te mete aksan sou relasyon ki genyen ant obeyisans pou rekonstwi tanp lan ak benediksyon Bondye a sou lavi li (Aje 1:9; Zakari 1:16, 17). Zakari ankouraje nasyon an sèvi Bondye fidèlman, menm nan moman afliksyon, mete espwa bèl moman laglwa pou Kris la ki gen pou vini an. Pwofèt la vle anpeche dekourajman pèp la akòz lefèt ke pwomès yo atann de Bondye a pat ko akonpli, menm si yo te retounen soti nan depòtasyon an. Pou fè sa, li asire l ke wayòm Bondye a ta dwe etabli, epi pèp Izrayèl la ta triyonfe sou tout lènmi l yo avèk vini Kris la.

Malachi (420-397 av. K.). Non li vle di mesaje mwen an epi sa enplike "Otorite solid". Objektif liv la se leve ti rès pèp Izrayèl la pou ke li reyalize eta kritik espirityèl li. Malachi pwofetize pou yon pèp rebèl ak ipokrit; relijye nan tè etranje men andedan kè yo, yo te endiferan ak Seyè a. Sèvis pou Jewova te vin tounen yon fo mouvman, ki te fèt pa yon sasèdòs koripsyon ki pa t respekte. Pwomès la se ke Kris la ap vini pou jije ak pirifye nasyon an.

Kontni Aje:

1. Neglijans nan finisman rekonstriksyon tanp lan (1:1-15).
2. Glwa dezyèm tanp lan (2:1-9).
3. Sakrifis san obeyisans pa sanktifye (2:10-19).
4. Sekirite ak pèmanans pèp Izrayèl la (2:20-23).

Kontni Malachi :

1. Avètisman ak egzòtasyon: mesaj pou rebèl yo (1-3:15).
2. Prediksyon ak pwomès yo: Mesaj pou moun ki rete fidèl yo (3:16-4:6).

KISA NOU TE APRANN?

Ministè pwofèt yo te enpòtan pou ke Bondye kominike volonte li bay pèp li a nan yon tan kote pa te gen okenn Bib disponib pou tout moun. Pwofèt yo te ede moun yo rekonèt peche yo epi repanti. Yo pa t kite pèp Izrayèl la bliye ke Bondye te rele yo pou yo te yon enstriman apa pou Bondye atravè li menm Kris la, Sovè a nan limanite, ta vini (Jezi ki se Kris la).

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. Avèk pwòp mo pa ou yo reponn kisa ki yon pwofèt nan sans bibliik la.

---

2. Ki twa fonksyon prensipal pwofèt bibliik yo te genyen?

---

3. Ki resanblans ki genyen ant ministè pwofèt Ansyen Testaman ak pa predikatè nan epòk ke n'ap viv la?

---

4. Malachi, dènye liv nan Ansyen Testaman an fini pandan ke l'ap prezante echèk absolè lòm nan fas ak peche lè li pa gen èd Bondye. Ki sa ki te make eksperyans ou konsènan sa?

---

5. Gen kèk elèv ki vle fè sa volontèman pataje repons yo devan rès klas la pou kesyon ki te poze yo. Lè sa a, tout ansanm fè yon lis: 10 konsèy pratik kenbe peche a lwen lavi mwen. Pa egzanp: Fè atansyon avèk sa m'ap gade nan televizyon.

Leson 5

ENTWODIKSYON NOUVO TESTAMAN AN

Objektif yo

- Enfòm istwa nan 400 ane ant A.T, ak N.T.
- Konnen kontèks Nouvo Testaman.
- Apresye avantaj gouvènman women an pou pwopagasyon krisyanis lan.

Lide Prensipal yo

- Nan peryòd 400 ane ant Malachi ak Matye, li rele entètestamantè.
- Nan syèk 1, kilti ki te predominè a se te pa greko-women an epi Jide te yon pwovens women ki te divize fè plizyè gwoup politik ak relijye.

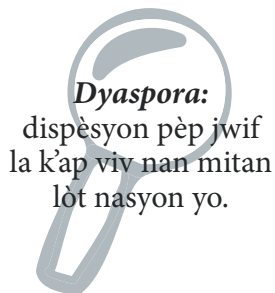
Entwodiksyon

Pandan peryòd depòtasyon babilonik la, jwif yo te jwi kèk libète. Gen kèk ki te sèvi nan biwo piblik, tankou Danyèl (605 av. K). Gen lòt ki te vin machann kalifye. Estè te chwazi kòm larenn ak madanm wa Medo-Pès la Asyeris (480 av. K). Jwif ki te depòte yo te rive simonte pwoblèm yo te genyen avèk idolatri a ke atravè li menm yo te konn tonbe nan peche epi tonbe ankò. Sa evidan nan eksperyans Chadrak, Mechak ak Abèdnego a ki te ekri nan liv Danyèl la.

Lè te genyen pèmasyon pou ke jwif yo te retounen nan lavil Jerizalèm, genyen kèk ladan yo ki te deside rete pou viv avèk fanmi yo nan Babilòn. Jwif sa yo te kontinye pratike relijyon yo ak reyinyon nan sinagòg yo, epi yo te konsidere yo tankou jwif “dyaspora”. Anpil ane pita, sa yo te vin konsidere kòm koloni Jwif andeyò Palestin ki te estratejikman plase la pou agrandisman Legliz Kreyèn nan premye syèk la.

Kominote ki te retounen soti nan ekzil la te gen dout sou restorasyon desandan David yo sou fòtèy Jida a. Yo te akize wa yo koupab ki ta koz peyi a tonbe nan dezè moral, sosyal ak ekonomik e nan konsekans destriksyon tanp lan ak vil Jerizalèm (2 Wa 21: 10-15; 23: 31-25; 26). Yo te enkyete tou konsènan nesite lajan pou sipòte tanp lan ak sèvis li yo. Malgre ke Siris te fè konprann depi byen bonè (Esdras 1: 7-11), nan liv Aje, epi Malachi endike ke gen moun ki pa konfòm yo avèk ladim yo pou soutni ministè tanp lan (Aje 1, Malaki 3).

Nan tan dènye pwofèt Ansyen Testaman an, Pès te gouvènman ki te plis pwisan, men nan kòmansman Nouvo Testaman an, anpi ki te plis pwisan se te lavil Wòm. Pou konprann ki jan sa te rive, nou pral etidye istwa ant de anpi sa yo. Pou sa ou bezwen enkòpore enfòmasyon kèk liv apokrif soti nan peryòd sa a, tankou pa egzanp, liv Makabe 1 ak 2, ekri apeprè ant 3yèm ak 1yè syèk av. K.

Peryòd entèval ant Ansyen ak Nouvo Testaman

Istwa ant Malachi ak Matye enpòtan anpil pou konprann N.T.

Pandan 400 ane silans ki genyen ant de Testaman yo (425 av. K. - 4 av. K.), te genyen plizyè evènman enpòtan ki te fèt nan mond lan ak nasyon Izrayèl la.

Malgre tout refòm yo ak renesans relijye ki te pran plas nan epòk Esdras ak Neyemi an, pèp Izrayèl la te fè peche ankò, men fwa sa a nan fòmalis relijye. Rityèl ak sakrifis yo te byen mache, men kondwit yo anvè Bondye ak pwochen yo pa t kòrèk ditou.

Anpi Pèsik la ak Dariyis III, te bat pa Aleksann Magno epi anpi Grèk-Masedonyen an achte kontwòl pèp Izrayèl la (331 av. K.). Anpi sa a te genyen jiska 167 av.K. Lè Aleksann mouri, li pat genyen pitit pitit, anpi a te divize pou kat jeneral li yo:

Tolome, ki te pran peyi Lejip; Lisimak, ak Trasi ak Bitini; Cassander, pran Masedwàn ak Lagrès; epi Seleki ak lavil Babilòn ak peyi Lasiri. Jide te rete pou yon tan anba dominasyon Lasiri, epi aprè sa, anba Tolome nan peyi Lejip.

Malgre ke Aleksann te trete jwif yo byen, wa yo nan dinasti a Tolome ak Seleki (Selewukid), yo te trè difisil. Nan ane 198 av. K., Antiyo Legran nan peyi Siri, rekonte Jide. Siksesè li, Antiyo Epiphanes (174 av. K.) se youn nan moun ki te afekte jwif yo pi mal. Li entèdi kil anvè Jewova, li touye tout moun ki te reziste kont li yo. Nan ane 168 av. K., pwofane tanp lan lè li te ofri yon kochon (bèt sal pou pèp Izrayèl la) kòm yon sèvis sakrifis sou lotèl la pou boule ofrann bèt yo, ak dedye bilding tanp lan nan lonè bondye Zeyis. Antiyo enpoze pinisyon kapital sou moun ki te pratike sikonsi, li detwi tout kopi li te kapab jwenn nan ekriti sakre yo, epi li te komèt anpil lòt mechanste ak atwosite.

Ant 167 ak 63 av. K., te gen yon peryòd endepandans, sa a akòz revolasyon Makabeyen an, ki te dirije pa Mattathias, ki gen fanmi ki te plis enfliyan nan peryòd sa a, depi yo te rekonte lavil Jerizalèm epi yo te konsakre tanp lan yon fwa ankò nan sèvis Jewova a (165 av. K.).

Pandan peryòd grèk la, genyen kèk chanjman enpòtan ki te lakoz pwopagasyon lafwa kretyèn nan nan mond lan. Yon gwoup de 70 saj jwif yo tradwi Ansyen Testaman an nan lang grèk nan vil Alesandri, peyi Lejip (vèsyon Septwajinta). Epi tou tout peyi nan alantou Lanmè Mediterane a fè yon sèl anba lang grèk ak kilti a.

Nan 63 av. K., anpi Women an ranplase grèk la, epi li rete jiska 476 av. K., Women yo, anba lòd Jeneral Pompey, konkeri Jide epi nonmen Antipat ak pitit gason l' kòm gouvènè sou jwif yo. Yo te rele Edon, frè Ezawou ak Jakòb

- **Pèsonaj yo**
- **Siris** (559-529 av. K.): Wa peyi Pès (Jodi a se Iran) ki te fòmile yon dekrè ki te pèmèt ke jwif yo retounen nan lavil Jerizalèm.
- **Aleksann Magno:** Pitit Filip II wa Masedwàn ak disip Aristòt. Akòz de kapasite militè li, nan kèk ane ki pat menm anpil, li te rive konkeri peyi Pès nan ane 331 av. K.
- **Jida Makabe:** Lè ke papa li Matatyas te mouri nan ane 166 av.K., li te dirije lame jwif la kont grèk Antiyo IV Epifàn. Li te resezi lavil Jerizalèm epi pirifye tanp lan pandan ke li t'ap konsakre li nan sèvis Seyè a ankò.
- **Pompey:** Politisyen ak militè women ki te viv nan ane 106 a 48 av. K. Li te rive atann dominasyon li sou gouvènman women an, pandan li te mete fen avèk pirat yo epi konsidere antan ke ewo nan vil Wòm.
- **Pons Pilat:** Selon tradisyon an, li te kondane pa Kaligoula nan ane 36 ap. K epi li te egzile oubyen depòte nan Galya (tè kote fanmi sèlta vigo yo abite a epi yo te konkeri pa Julio Ceza soti nan ane 58 ak 51 av. K. Yon tan aprè, li te touye tèt li.

Zeyis: Dye mitoloji grèk la, li konsidere kòm papa tout lòt dye ki abite nan mom Olimpo yo.

la. Ewòd, Gran Pitit Gason Antipat la, se wa Ewòd la ki mechan ki mansyone nan levanjil yo, ki te dirije Jide lè Jezi te fèt la. Li te gouvènènan apeprè nan ane 47 pou rive 4 av. K.

Edomit yo oubyen Idime yo:

Moun ki desann soti nan branch fanmi Ezawou, frè Jakòb la. Yo te lènmi pèp Izrayèl la jouk nan ane 2 av. K. Juan Hircano defèt yo, li fòse li sikonsi epi konvèti nan fòse fòm Jidayis. Depi lè sa a, yo konsidere antan ke yon pati nan pèp jwif la.

Gran Prèt: Li te prèt prensipal la nan moun ki te sèvi yo nan tabènak la oswa nan tanp lan. Li ta dwe desandan Arawon sou liy Sadok la. Li te mete rad espesyal, li te wen rè sakrifkatè yo epi li te sèl moun ki ka antre nan lye sen an nan jou sakrifis la, yon fwa chak ane. Li te konn ofri sakrifis pou tèt li epi aprè sa, li te ofri pou pèp la.

Sitiyasyon politik mond lan nan premye syèk la

Lè Jezi te fèt la, gouvènman women an te mete

tèt li ansanm ak nasyon twa kontinan.

Nan ane 63 av. K., lè Pompey te konkeri Jide, mond lan chanje pou Izrayelit yo. Malgre ke lavil Wòm respekte kwayans pèp ki te depòte yo, dezi libète jwif yo ak sekirite yo pou yo te inik ak vrè pèp Bondye a, sa te pote yo anpil pwoblèm pou yo. Women yo te pèmèt ke pèp ki anba dominasyon yo a te jwi sèten libète. Nan “pwovens” ki konkeri yo, Women yo te nome plizyè administratè, ki se moun ke yo te deja genyen yon relasyon amikal oubyen enterè komen, sa pèmèt yon relasyon otonomi. Sa a te ka Ewòd ak pitit gason l yo.

Pwovens Women yo te divize an de kategori. Pwovens senatorial yo, konkeri nan moman Repiblik la (509 a 27 av.K.) sa yo te depann de Sena a ak yon gouvènè yo te rele “pwokonsil”. Nan sa yo, an jeneral pa te gen eskòt nan lame Women an paske lapè a t’ap renye nan mitan yo. Nan pwovens Enperyal yo, eskòt yo te estasyon ak depann dirèkteman de anperè a. Yo te lokalize yo nan pati ki pi lwen anpi a epi yo te gouvènè pa senatè yo te nonmen ak ranvwaye pa anperè a nan volante li.

Pwovens enperyal yo te kapab genyen anba dominasyon yo anpil lòt pwovens segondè ki te gouvènè pa kòmandan yo ak administratè yo, men pouvwa sa yo te yon ti kras limite. Pa egzanp, pa gen okenn ladan yo te kapab jije sitwayen women yo menm jan ak Pòl (Travay 25). Sou dominasyon Anpi Women an, Izrayèl te vin pwovens Women nan Jide epi li te genyen kategori pwovens segondè a anba yon lòd yon gouvènè, li menm ki te gen pou reponn a gouvènè peyi Lasiri a.

Nan ane 6 ap. K., Idimeya ak Samari te anba kontwòl Wòm dirèkteman, avèk yon administratè ki depann de pwovens Lasiri. Administrasyon Wòm nan te elaji pi plis nan Galile ak Pere. Pliske gouvènè a te deziyen kòm yon gwo fonksyonè leta, ki te toujou dire de ane sou pòs li. Sa te genyen pouvwa militè, jidisyè, ak finansye, byenke limite. Rezidans li te nan Sezare epi li te gen yon fòs militè modès. Yon gwoup sòlda te rete nan Jerizalèm, nan fò Antonia a, pandan ke gen lòt ti batayon ki te okipe divès kalite fòterès yo gaye toupatou nan teritwa a. Pandan peryòd fèt yo, gouvènè a te ale Jerizalèm ak yon eskòt pou anpeche revòlt.

Nan epòk Jezi a, Pons Pilat te administratè Women an, li menm ki bay lòd pou yo kloure l sou yon kwa. Jwif yo pat apresye sa, paske lè li te antre nan Jerizalèm pou premye fwa, li te fè sa avèk yon siy kote ke li te pwovoke yo, li te fè sa ouvètmàn ak yon estanda imaj yon anperè. Nan yon lòt okazyon, li te sezi ofrann tanp lan epi lajan sa a te voye konstwi yon akò.

Lwa Moyiz la te rekonèt kòm yon lwa eta pou tout jwif ki soti nan peyi Palestin ak moun ki gaye nan tout Anpi Women an. Sanedren an se te enstitisyon ki te sèvi kòm yon tribinal lalwa, byenke sèlman Gouvènè Women an ka bay santans lanmò. Kò sa a te konpoze de 71 manm yo te chwazi nan mitan chèf fanmi yo, prèt yo ak Farizyen yo.

Tout jwif yo te oblije peye tripi ak taks destine pou kès tanp lan. Sa yo te kolekte atravè “Pibliken yo”, anplwaye jwif nan lavil Wòm, pou sa yo te konsidere kòm yon bann trèt. Sepandan, jwif yo pa te oblije patisipe nan adorasyon bondye nan anpi a, ki gen ladan li kilt pou anperè a, akòz de respè pou relijyon li an. Se sakrifikatè yo ki te responsab pou mennen sèvis yo nan tanp lan, yo menm ki te konn ofri sakrifis nan maten ak nan apremidi. Sèlman sa ke women yo pat respekte nan sistèm adorasyon jwif yo, se te ke Gouvènè a te pote non Souveren Sakrifikatè.

Nan epòk pa Jezi a, Jida te sou limit bò nò a avèk pwovens Samari a. Samariten yo se te yon ras melanje ki te genyen jwif ak moun ki idolat ki te vini pa mwayen peyi Lasiri aprè ekzil pèp Izrayèl la pou peple tè a. Akòz de melanj rasyal ak relijye yo, jwif nan tan Neyemi yo pat pèmèt yo patisipe nan rekonstriksyon tanp lan, se konsa yo bati pwòp pa yo sou mòn Gerizim nan, ki te lakòz plis tansyon ant de pèp yo.

Ewòd Antipas, wa jwif yo

Nan tan ke Jezi te pran nesans lan, jwif yo te genyen yon wa etranje ki te konn sèvi zidòl anpil.

Ewòd Antipas te minis Ikan, youn nan Makabe yo, men lè li te mouri, epi akòz de amitye ke li te genyen ak Seza, li te nome kòm wa jwif yo, nan ane 37 av. K. Li te yon avantiryè brav epi an menm tan vyolan, sinik e plen anbisyon pou pouvwa. Li te renmen bèl konstriksyon bilding yo, kote li agrandi wayòm nan. Li te domine sou tout moun Palestin ak Transjòdani yo, ki te soti nan sous Jouden an nan lanmè Mouri a. Li te fonde pò Sezare a nan Mediterane a e li te gen biznis bò lanmè Wouj la.

Anplis de Sezare, Ewòd te rebati Samari ak retabli Jerizalèm, li bati yon kanal ak nouvo tanp lan, ansanm ak restorasyon kavo patriyach yo. Lòt nan konstriksyon l'yo te youn nan gwo Tou Antonia, fò nan Masada, Herodiòn ak Maqueronte, anplis de yon nouvo palè wa a ki fòtifye ak twa gwo fò tou won.

Malgre tout bon bagay Ewòd te fè, jwif yo te rayi li pou plizyè rezon:

- Li pat yon jwif, men yon idimea, yon pèp ki te yon gwo lènmi pou pèp Izrayèl la.
- Li te gen bon relasyon ak Wòm.
- Li te bati kote pou adore anperè a nan diferan vil jwif yo.

Jounen jodi a tou genyen plizyè gwoup relijye diferan. Ki gwoup ki pi komen nan vilaj oubyen vil kote w ap viv la?

Kilt anperè a fèt nan adorasyon epi adore anperè yo Women deja mouri, ki te konsidere tèt yo pou bondye.

Poukisa li enpòtan pou konnen mond kote ke Nouvo Testaman te pran nesans lan?

Lejyon Women an: tèm militè ke yo itilize nan lame women an ki egal a senk mil oswa sis mil sòlda.

Galile: Rejyon Nò Izrayèl ki nan tan Jezi te genyen yon popilasyon melanje. Prèske tout disip yo, menm jan ak Jezi, yo tout te soti nan rejyon sa.

- Li pa respekte otorite Sanedren an, ni chèf relijye yo nan mitan pèp Izrayèl la, ni lalwa Moyiz la.
- Li te tiye pwòp pitit li yo, Alejandro ak Aristóbulo, madanm li Mariamme, e menm kite lòd pou ke nan lanmò li, pou yo touye yon kantite moun ki nòb pou kapab genyen anpil moun kriye nan antèman an.
- Li te bay lòd pou touye tout ti gason ki te fenk fèt nan vil Betleyèm yo lè ke li t'ap eseye detwi Mesi a.

Gwoup politik-relijye nan peyi Palestin yo

Divèsite relijye nan syèk li te sanble ak mond posmodèn nan.

Sezare: Vil konstwi pa Ewòd nan onè Ogis Seza sou kòt Jide a (104 km nan nò lavil Jerizalèm).

Nan premye syèk la, nan peyi Palestin, relijyon te okipe yon plas ki te vrèman enpòtan epi ki gen rapò ak pwoblèm sosyal ak politik. Se menm bagay la tou pou moun ki egzèse otorite relijye ak politik yo. Te gen yon varyete de gwoup relijye kote ke Jezi te rankontre l; dyaloge avèk yo e anpil fwa li piblikman reprimande yo pou abi yo nan pouvwa a.

Farizyen yo, ki gen non yo vle di “moun ki separe yo”, yo te prèt ki te rete anba sijè tradisyon ak kòmandman lalwa Moyiz la, espesyalman dim ak lwa yo nan pite seremoni ki dekri nan liv Levitik la nan chapit 11 a 16. Farizyen yo te trè enpòtan pou pèp Izrayèl la paske yo te vin defansè nan tradisyon jwif yo epi yo te opoze ak nouvo tandans ki te vle konvèti tout bagay nan kilti grèk la.

Nan ane 2 av. K., yon divizyon pran plas ant farizyen yo ak gwoup Sadiseyen yo, ki te fè pati prèt yo ak ansyen yo ki te opoze kont farizyen yo. Yo te trè estrik nan kwayans doktrin yo epi yo te fè pwòp kòd penal yo. Se te yon gwoup trè enfliyan paske pwisans ekonomik li te trè wo.

Dirèktè lalwa yo te fòme kòm yon gwoup nan menm tan ak Sadiseyen yo. Sa yo se te prèt espesyalis ki te konn fè entèpretasyon lalwa yo nan klas mwayèn nan ak pi ba nan popilasyon prèt la. Pwisans dirèktè lalwa yo te nan konesans yo, sa ke yo te ranmase aprè anpil ane etid. Yo te rele yo “raben”, se moun sa yo ki te pwofesè epi se yo menm sèl ki te otorize kòm enstriktè doktrin nan. Edikasyon yo pèmèt yo travay kòm pwofesè, administratè, ak avoka. Tout manm Sanedren yo te dirèktè lalwa, anplis de sa, yo te farizyen tou.

Moun zelòt yo te konfòme yon gwoup rezistans politik kont gouvènman women an. Se yo menm ki te prensipal responsab rebelyon ki ta mennen destriksyon lavil Jerizalèm nan ane 70 ap. K. Li trè pwobab pou ke youn nan disip Jezi yo te yon manm gwoup zelòt la (Lik 6:15). **Ewodyan** yo te yon gwoup politik ki te favorize wa Ewòd. Alyans sa a ak farizyen yo pou detwi Jezi nan istwa ki rakonte nan levanjil yo.

Mo “Sanedren” an vle di “chita ansanm”. Fòme pa 71 dirijan nan mitan pèp Izrayèl la: sakrifikatè, chèf ak eskrib. Se gran prèt la ki te konn mennen seremoni sa yo. Li te konn administre jistis nan zafè sivil ak relijye.

Esenes yo te fòme yon kominote asèt, ki te trè estrik nan nòm li yo ak règleman li yo. Yo pratike refi volontè nan plezi tankou manje, repo, konfò, sèks, ak anpil lòt bagay ankò. Yo te trè grav nan konpòtman yo: yo pa t 'bay plas ak kòlè, yo te konn obsève jou samdi a trè di epi yo te pran anpil prekosyon nan ijyèn pèsònèl yo. Yo te sanble ak farizyen yo anpil akòz de jan ke yo te konsidere lalwa yo avèk severite.

Mond greko-Women ak pwopagasyon krisyanis la

Sèn mondyal syèk premye a te kle pou pwopagasyon levanjil la.

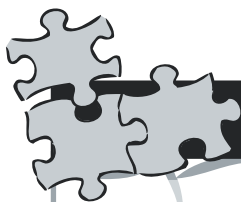

Sivilizasyon premye syèk la te rele greko-Women paske li te enfliyan anpil sitou pa kilti grèk ak women yo. Lide yo e koutim pèp konkeri yo te kòmanse ap disparèt ti kras pa ti kras epi yo te adapte yo avèk abitud ak koutim Lagrès ak lavil Wòm yo. Menm jwif yo nan Palestin - malgre gwo zèl yo pa ansèyman paran yo, yo te adopte panse filozofik Grèk ak nouvo fason pou viv.

Malgre ke Women yo te etabli prensip politik ak administratif yo nan anpi a, moun peyi Lagrès yo se te modèl lavi entelektyèl, pliske kilti grèk la domine tout mond sivilize a. Nan yon lòt sans, mond lan ki te fè pati de Wòm politikman palan, men li te grèk kiltirèlman epi relijyon li te politeyis (moun yo te kapab chwazi ant yon varyete de dye grèk, adorasyon anperè ak relijyon lès).

Anpi Women an ak avantaj li yo pou ekspansyon Krisyanis lan

- Vitès pou kominikasyon - nouvel yo vwayaje rapidman pou tout anpi a.
- Wout ak tras komèsyal yo - Moun te kapab vwayaje byen fasil nan divès kalite rejyon yo. Vwayaje pou anpi a te yon bagay ki genyen anpil sekirite.
- Gwo vil oswa sant tout ti bouk - Estratejikman, Pòl te chwazi vil ki pi gwo yo pou kòmanse legliz, depi la, Pawòl la gaye nan tout ti vil yo.
- Komès la devlope epi reyalizasyon te jwi pa tout moun. - Te gen kèk pwosperite ekonomik ki te fè sitwayen yo panse sou pwoblèm espirityèl yo.
- Wòm te adopte kilti ak filozofi grèk. Kilti grèk la te genyen pi gwo pwisans entelektyèl ak enflyans sou istwa mond lan - Li te etabli Grèk kòm yon langaj inivèsèl pou fasilite difizyon ansèyman Jezi yo.
- Politeyis pa t kapab satisfè bezwen espirityèl pèp la. Enflyans relijyon lès ak espirityalite te manje grangou moun yo pou konnen vrè Dye a
- Krisyanis te pran avantaj sa a pou konnen verite ki te genyen nan mitan pèp ki nan gouvènman an.

KISA NOU TE APRANN?

Bondye te voye Pitit li a nan tan ki istorik la, pou ke li te bay pèp Izrayèl temwayaj anvan destriksyon li nan ane 70 ap. K., epi pou jwenn Legliz kretyèn nan. Anpi Women an nan premye syèk la bay yon kontèks nan opòtinite pou pwopagasyon mesaj delivrans lan nan tout Anpi Women an.

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. *Ki sa ki te pozitif ke kaptivite Babilòn nan kite pou pèp Izrayèl la?*

---

2. *Nan ki kondisyon espirityèl pèp jwif la te ye nan moman Jezi te fèt la?*

---

3. *Nan opinyon ou, ki jan lidè relijye nan mitan pèp Izrayèl yo t'ap jwe wòl yo?*

---

4. *Nan gwoup twa oswa kat, idantifye aspè ki nan anpi Women an ki te favorize ekspansyon krisyanis la epi jwenn resanblans yo ak tout mond lan nan moman ke n'ap pale a.*

Mond Anpi Women an 1ye syèk	Mond 21yèm syèk la

5. *Nan menm gwoup yo reponn:*

a) *Èske sa pral tou yon tan opòtinite pou pwopagasyon levanjil la?*

b) *Ki opòtinite legliz 21yèm syèk la ta dwe pwofite?*

Leson 6

LEVANJIL YO AK LIV TRAVAY YO

Objektif yo

- Konnen aspè jeneral levanjil yo ak liv Travay yo.
- Idantifye objektif prensipal chak liv.
- Apresye mesaj liv sa a yo pou tan ke n'ap viv la.

Lide Prensipal yo

- Kat levanjil yo rakonte lavi ak ansèyman Jezi yo.
- Liv Travay yo rakonte istwa premye kreyen yo.
- Yo rele Matye, Mak ak Lik "levanjil sinoptik", paske istwa yo rakonte prèske menm bagay.

Entwodiksyon

Twa premye levanjil yo rele levanjil sinoptik, paske yo bay yon sinopsis (oswa sentèz) epi yo genyen menm chema narasyon evènman yo. Gen kèk ki kwè ke resanblans yo ka konsa se akòz ke Lik ak Matye te itilize levanjil Mak la kòm sous komen an, li menm ki te ekri an premye. Levanjil Jan an òganize ak yon chema ki diferan de twa lòt yo.

Ki diferans ki genyen ant Sinoptik yo ak Levanjil selon Jan an?

- Sinoptik yo gen entansyon rakonte istwa a pou moun ki pa kreyen yo nan lide pou fè evanjelizasyon. An diferans de sa, Jan ekri pou edifye legliz kreyen yo.
- Nan sinoptik yo, yo dekri ministè Jezi a avèk plis detay nan Galile; men Jan konsantre plis sou ministè li nan peyi Jide.
- Nan twa premye yo, gen plis diskisyon sou lavi piblik Jezi; men nan levanjil selon Jan an, yo pale pi plis sou lavi prive li.
- Nan sinoptik yo, li bay enpresyon ke an reyalyte Jezi te genyen yon kò tankou tout moun epi li te pafè; nan katriyèm nan, li revele enpozisyon divinite natif natal li.

Pou kisa se kat levanjil ki genyen?

Rezon ki posib pou genyen kat levanjil yo.

Gen plizyè bagay ki kapab mansyone pou montre rezon ki fè ke genyen egzistans kat levanjil yo:

Premyèman, chak evanjelis yo ekri yon gwoup moun diferan. Matye ekri pou jwif yo, se poutèt sa li entwoadi Jezi nan levanjil li a tankou Mesi a. Mak ekri pou Women yo, yon pèp ki gen pouvwa ak sèvis antan ke ideyal li, se konsa li prezante Kris la tankou vanyan sòlda. Lik te ekri pou moun Lagrès yo, kote ke lide prensipal li a se pèfeksyon, se poutèt sa, li prezante Kris la kòm ekspresyon ideyal sa. Jan gen nan tèt li bezwen kreyen nan tout nasyon yo, se konsa li ekri pou legliz la epi prezante verite ki pi pwofon nan Levanjil la.

Dezyèmman, yon sèl levanjil pa ta sifi pou prezante anpil aspè nan Kris la. Twazyèmman, evanjelis la te ekri dosye yo nan diferan pwèn de vi yo. Sa eksplike diferans ki genyen ant istwa yo, omisyon yo, ak detay plis ke kèk nan yo bay, aparant “kontradiksyon yo” okazyonèl, ak diferans nan lòd kwonolojik nan evènman yo.

Anfen, ekri sa yo pa t ap chèche ekri yon biyografi konplè nan Kris la, men motivasyon l te satisfè bezwen yo nan moun yo pou ki yo te ekri. Se poutèt sa yo te chwazi ensidan sa yo ak ansèyman ki ta mete aksan sou verite a ke yo t'ap chache transmèt sou Jezi. Pa egzanp, Matye ekri pou jwif yo, se konsa seleksyon evènman an gen entansyon mete aksan sou reyalite a nan Misyon mesyanik Jezi a.

Aspè literè levanjil yo

Otè yo, destinatè yo ak objektif la.

Lè nou pale de aspè literè diferan liv yo ki nan Bib nou refere a zafè ki gen pou wè ak patènite, dat, kote ke li te ekri a, moun ki resevwa, objektif otè a, ak anpil lòt bagay ankò. Konnen done sa a yo kontribye yon pi bon konpreyansyon sou chak liv.

Matye se levanjil ki prezante Jezi kòm Wa Mesi a. Otè li se Matye ki te yon pèseptè kontribisyon sou gouvènman Women an. Tradisyon di ke Matye t'ap mache bay mesaj la depi kèk ane nan Palestin epi aprè sa, li te vizite lòt peyi yo. Liv la te ekri nan dat ant ane 60 ak 70 ap. K.

Destinatè yo se te jwif yo. Atravè gwo konesans ke Matye te genyen, li ekspozè Jezi kòm Kris la ki te vini epi antisipe pa pwofèt Izrayèl yo. Pwofesi Ansyen Testaman fini ak pwomès yon wa k'ap vini nan mitan pèp Izrayèl la. Objektif levanjil li a se pou montre Jezi se wa sa a, men Jwif yo te rejte l, e menm jan Kòm yon rezilta, yo menm tou yo te rejte nan pozisyon yo ak favè diven an. Li sèvi ak yon gwo kantite sitasyon ki soti nan Ansyen Testaman an (apeprè 60) pou demontre sa.

Mak prezante Jezi nan Levanjil li a kòm pwisan gèye. Mak te pitit Mari, yon fanm nan lavil Jerizalèm ki te mete kay li disponib pou kretyen yo (Travay 12:12). Li te akonpaye Pòl ak Banabas nan premye vwayaj misyonè li, men aprè sa a, li te retounen lavil Jerizalèm. Sa pa t sanble fè Pòl plezi ki lè sa a, te refize pran l avèk li ankò epi akòz de sa, Banabas te separe ak Pòl epi yo mennen l lavil Chip ansanm avèk li (Travay 15: 36-41). Mak te gen siksè nan ministè li jan ke Pyè mansyone l la nan (1 Pyè 5:13), ak Pòl te chanje opinyon li osijè de Mak (2 Timote 4:11). Temwayaj Papa Legliz yo di ke Mak te akonpaye Pyè pou ale lavil Wòm kòm entèprèt li, epi ki te konpile levanjil predikasyon Pyè yo.

Liv la te ekri ant 60 a 70 ap. K., pou Women yo, yon pèp chaje ògèy, li menm ki te fè louwanj pou pwisans lame li yo. Mak te prezante yon prensip

Kontni Matye

1. Aparisyon Mesi a (1:1-4:11).
2. Ministè Kris la (4:12-16:12).
3. Reklamasyon Mesi a (16:13-23:39).
4. Sakrifis Mesi a (24-27).
5. Triyonf Mesi a (28).

Kontni Mak:

1. Vini gwo konkeran (1-2:12).
2. Konfli Wa pwisan an (2:13-8:21).
3. Dwa li nan Wayòm pouvwa a (8:31-13:37).
4. Preparasyon pou etablisman wayòm lan (14-15:47).
5. Jezi ak wayòm espirityèl li a (16).

Kontni Lik:

1. Entwodiksyon (1: 1-4).
2. Aparisyon moun ki soti nan Bondye a (1:5-4:13).
3. Ministè nan Galile a (4:14-9:50).
4. Ministè nan Pere a (9:51-19:28).
5. Krisifikasyon ak rezirèksyon an (19:29-24:53).

Kontni Jan:

1. Prefas (1:1-18).
2. Revelasyon Kris la ak mond lan (1:19-6:71).
3. Refi Kris la (7:1-12:50).
4. Manifestasyon Kris la a disip li yo (13-17).
5. Imilyasyon ak glorifikasyon Kris la (18-21).

Pyès monnen tanp lan:
Nan epòk Jezi a moun yo te bezwen chanje lajan paske nan tanp lan, yo pat konn aksepte moun bay ofrann oubyen achte bèt pou touye ak lajan etranje. Kanbizye yo te konn fè koutay sou moun ki te vin pou adore ak echanj pousantaj lajan an ke yo te bay yo. Jezi renonse machann jwif sa yo, yo menm ki nan konplisite avèk sasèdòs la nan epòk sa yo te anrichi tèt yo pandan yo t'ap pwofite nesesityèl moun yo.

espesyal pou mirak Jezi yo kòm yon manifestasyon pwisans sinatirèl. Li prezante travay Kris yo kòm redanmte limanite ke Papa a te voye, pou ke limanite mete konfyans yo nan sèl vrè Bondye. Nan levanjil li a, li pwouve ke Jezi pa t vini sèlman pou jwif yo, men pou tout pèp nan tout nasyon yo.

Lik nan levanjil li a prezante Jezi kòm moun pafè ak diven an. Lik se te yon doktè grèk ki te akonpanye Pòl. Ekriven kretyen depi premye syèk yo di ke levanjil sa a te sibstansyèlman menm ak Pòl ki t'ap mache preche nan mitan moun Lagrès yo ki te gaye nan ane 63 av. K. Grèk yo te obsede avèk pèfeksyon moral, entelektyèl ak fizik moun. Lik prezante Jezi kòm nonm ideyal la, pafè ak inivèsèl. Nan liv li a, li montre ke Jezi te vini pou sove moun anba peche atravè lanmò li.

Levanjil **Jan** an prezante Jezi kòm Pitit Bondye a. Liv la te date nan ane 90 ap. K. Jan ekspoze nan levanjil li a verite ki pi pwofon yo ke li te aprann kòm yon disip ki pwòch Jezi. Li ekri pou kretyen k'ap viv toupatou nan anpi a, ki te anvi konnen verite ki pi fon nan levanjil la. Li prezante Kris la kòm Pawòl Bondye a, Pitit Bondye a (Jan 20:31). Kontrèman ak Sinoptik yo ki di istwa Jezi objektivman, Jan bay yon entèpretasyon espiritiyèl.

Evans (Evans 1990, p. 97) bay yon rezime konparatif nan apwòch ki soti nan chak kat levanjil yo:

Levanjil	Ekri pou	Prèv	Rejistre espesyalman	Panse santral	Pawòl pwisan
Matye-Wa	Jwif	Jezi se Mesi a, Wa	Diskou yo	Wayal	Akonpli
Mak-Sèvitè	Women yo	Jezi se sèvitè Bondye a	Mirak yo	Sèvis	Imedyatman
Lik-Lòm	Grèk yo	Jezi se Pitit Nonm ki pafè a	Parabòl yo	Limanite	Konpasyon
Jan-Bondye	Kretyen yo	Jezi se Pitit ki soti nan Bondye a	Diskou yo	Divinite	Kwè

Lavi Jezi

Jezi te vini pou akonpli misyon ke Papa l te ba li a.

Jezi te fèt anvan lanmò wa Ewòd nan ane 4 av. K epi tou pre tan resansman ke Seza Ogis te bay lòd fè a, ant ane sa yo 7 a 4 a. K. Apre sa, nou kapab afime ke Jezi te fèt ant ane 4 ak 5 av. K., epi yo pa nan ane 1 nan epòk pa nou an. Diferans lan se paske li te jiska 600 ane apre nesans Jezi, istwa sa a te kòmanse konte depi jou evènman sa a. Dionysius Exiguus, ak done ke li te nan moman sa a te konte bak ak fikse ke sa li te kwè a se te dat egzat la. Selon kalkil yo, kalandriye kretyen an te etabli sa ke nou toujou itilize jodi a. Se pat

jouk aprè plizyè syèk kote dat yo te vin rekalkile epi erè a te dekouvri, men li te deja enposib pou chanje ane kalandriye a.

Nan anfans Jezi, paran l yo, Jozèf ak Mari te oblije sove ale kite peyi Lejip pou sove lavi li. Lè danje a pase yo te retounen epi yo te rete nan vil Nazarèt. Depi la, pa gen okenn rejis anplis sou koze anfans li eksepte ensidan an nan tanp lan (Lik 2:41-52) byen ke Lik 2:52 di: “Jezi t’ap devlope, li te vin gen plis lespri toujou, li t’ap aji yon jan ki te fè ni Bondye ni lèzòm plezi” (RV 1960).

Ministè Jezi a kòmanse lè li parèt devan Jan Batis, nan larivyè Jouden an pou li te batize. Apre sa, li te dirije pa Sentespri a nan dezè a. Tou de Matye 4:1-11, Mak 1:12-13 ak Lik 4:1-13, prezante yon dyalòg dramatik ant Jezi ak Satan nan dezè a kote Jezi rejte twa pwopozisyon enfènal ki site nan liv Detewonòm (6: 13,16 ak 8:3). Apre li te retounen, li rele premye disip yo (Jan.) 1:35–51), li fè divès mirak nan Galile ak Jerizalèm (Jan 2 ak 3), epi lè sa a, Li dirije li pou peyi Samari (Jan 4:1-42).

Pliske Jan Batis nan prizon, Jezi kòmanse yon gwo ministè ansèyman ak anpil gerizon mirakile nan Galile epi an konsekans, li te byen vit vin genyen yon gwo popilarite. Mesaj li a te anonse ke Wayòm Bondye a te vini e li te tou pre pèp la (Mak 1:14). Pou ke yo te fè pati de wayòm sa a, yo te dwe repanti de peche yo, sa ke tout moun pat aksepte pa tout moun. Nan sinagòg Nazarèt la, pa egzanp, menm vwazen li yo mete l deyò nan lavil la (Lik 4:16-30) epi fòse l deplase pou l’al baze li nan Kapènawòm. Depi la, Jezi te dirije ministè li nan tout pati nan Galile pou plis pase yon ane (Mak 1:14–6:34; Jan 4:46–54), li menm ki montre pouvwa li sou la nati (Mak 4:35–41; 6:34–51), sou demon yo (Lik 8:26–39; 9:37–45), sou maladi (Matye 8:1–) 17; 9:1–8), e menm sou lanmò (Matye 9:18–26; Lik 7:11–17).

Sèmon sou montay la (Matye 5–7) se yon bon konpilasyon nan doktrin li te anseye. Nan prèch sa a Jezi te deklare ke li gen otorite total pou entèpretasyon Ansyen Testaman an. Li te devwal lanmou li tou ak konpasyon pou moun ki nan detès yo ak oprime yo (Matye 9:1–8, 18–22; Lik 8:43–48). Nan plizyè okazyon, li te deklare ke li te vini pou chèche ak sove moun ki te pèdi, ak egzèsè otorite diven l yo pou padone peche (Lik 5:20-26).

Konsènan preparasyon disip yo, Jezi te rele ak chwazi douz moun (Matye 10:1-4) epi li te pase tan ap prepare yo pou ke yo te vin apot li. Li te itilize plizyè teknik ansèyman tankou parabol, diskisyon, ansèyman dirèk, epi swiv egzanp pèsònèl li.

Jezi te fè fas ak anpil lènmi pandan li t’ap devlope ministè li. Opozisyon lidè yo ak doktè lalwa jwif relijye yo te grandi rapidman (Lik 14:1). Dezi yo se te jwenn kèk fòt nan Jezi nan bi pou yo akize l ‘, domaje repitasyon li devan foul moun k’ap swiv li yo epi yo lage l anba otorite Women yo pou yo te egzekite li (Matye 19).

Nan dènye semèn anvan yo te kloure li sou kwa a, Jezi te antre antan ke Mesi a nan lavil Jerizalèm epi yo te akeyi pa foul moun yo (Mak 11:1–10). Li

Soupe Paskal: Manje ki te fèt nan semèn selebrasyon Pak la ki te gen pou wè avèk ti mouton boukannen an, remèd fèy anmè ak pen san letven ak ji rezen, nan komemorasyon liberasyon pèp Izrayèl la soti nan peyi Lejip la. Se sa ki te dènye soupe Jezi ki se Kris la avèk disip li yo epi se la menm ke li te etabli Sakreman Soupe Senyè a.

Fèt Pannkòt la:
Selebrasyon ki reyalize
sou senkant jou aprè
Pak epi te fini ak Jou
Lapannkòt la. Li te
komemore dat la lè pèp
Izrayèl la te resevwa
lalwa Moyiz la nan dezè
a, senkant jou aprè li te
fin kite peyi Lejip.

Pwofesi Jezi a nan
Matye 24 ak 25 sou
destriksyon Jerizalèm,
li te rive vrè nan ane
70 ap. K., lè ke jeneral
Women an Tit te
detwi vil la.

te antre nan tanp lan, li te chase tout kanbizye ki t'ap chanje lajan yo ak vann bèt pou sakrifis, lè l sèvi avèk otorite li kòm Mesi a. Nan jou k'ap vini yo li te dedye tèt li nan ansèyman nan tanp lan ak prepare disip li yo pou lanmò li ak rezirèksyon li. Li te tou pwofetize sou fen tris sa k'ap tann lavil Jerizalèm lan ak moun li yo epi sou siy ki montre yo dezyèm vini li kòm Wa tout wa ak Seyè tout seyè yo (Matye 24 ak 25).

Anvan yo te arete l, Jezi te lave pye disip li yo (Jan 13:1-17) epi anonse ke Jida ta trayi l (Mak 14:18-21). Jou lannwit sa a li te etabli Soupe Seyè a (Mak 14:22-25) ak pataje divès ansèyman (Jan 13-17). Apre Soupe a, yo te ale nan jaden Jetsemani an kote Jezi te deklare yon batay lapriyè ki te chaje ak lapenn nan lapriyè, epi li te bay tèt li san rezèv pou volonte Papa l. Se konsa, li te kite yo arete li volontèman pou soufri move tretman, enjis kondanasyon devan Sanedren an ak krisifikasyon an. Li te tètire e menm rive sou kwa a, apre plizyè èdtan nan agoni (Mak 15:34).

Se misyon sa a ke li te vin ranpli, "pou bay lavi li an ranson pou anpil moun" (Mak 10:45), pou li te kapab bay tèt li nan men Bondye, li konnen ke travay Papa li te konfyè li a te dwe akonpli (Lik 23:46; Jan 19:30). Gen kèk zanmi ki te desann kò l sou kwa a epi yo antere li. Sou twazyèm jou a, trè bonè nan dimanch, gen kèk fanm ki t'al nan kavò a epi yo te jwenn li vid (Mak 16).

Menm jou sa a, Jezi parèt vivan devan plizyè nan disip li yo, li ba yo prèv rezirèksyon l lan (Matye 29:9-10; Lik 24:13-31; Jan 20:11-21:22). Karant jou pase kote Jezi te parèt devan yo yon fwa ankò, espesyalman disip li yo, li te ba yo nouvo ansèyman sou entèpretasyon kòrèk Ansyen Testaman an, aparisyon Sentespri a, misyon mondyal la epi prepare yo pou sèvi kòm lidè espirityèl nan nouvo legliz la (Lik 24:51; Travay 1:9-11). Jou aprè asansyon Jezi a, Sentespri a te desann sou 120 disip yo ki te rasanble nan jou Lapannkòt la epi se la ke ministè legliz kretyèn nan te kòmanse.

Travay Apot yo

Istwa premye kretyen yo ban nou yon modèl ki diy pou imite.

Liv sa a rakonte ekspansyon Legliz la nan lavil Jerizalèm ak lavil Wòm, kapital anpi a. Pi fò lan li pale sou ministè Pyè ak Pòl ak dènye sa espesyalman, li menm ki te apèn acheve twa vwayaj misyonè, li etabli legliz nan prèske chak pwovens alantou lanmè Mediterane a.

Lik se otè a, pwobableman nan ane 63 ap. K., de ane aprè anprizonman nan lavil Wòm nan. Nan liv li a, li rakonte istwa etablisman ak kwasans Legliz kretyèn nan ak pwoklamasyon bon nouvèl levanjil la nan mond ke li te deja konnen yo. Objektif li se demontre ki jan legliz la ki te fonde pa Kris la te devlope nan premye etap yo byen bonè nan istwa li gide pa Sentespri a. Liv la - ki montre nati a, prensip ak objektif legliz la te ekri an patikilye pa Teofil, yon frè kretyen, men jeneralman pou tout legliz la.

Èvènman yo nan lavi Jezi ki se Kris la nan kat levanjil yo

Levanjil yo	Matye	Mak	Lik	Jan
Egzansis pre-enkane Jezi a				1:1-3
Nesans li ak anfans li	1,2		1,2	
Jan Batis	3:1-12	1:1-8	3:1-20	1:6-42
Batèm Jezi a	3:13-17	1:9-11	3:21-22	
Tantasyon an	4:1-11	1:12-13	4:1-13	
Mirak preliminè a				2:1-11
Premye Minis nan Jide (8 mwa).				2:13-4:3
Vizit nan peyi Samari				4:4-42
Ministè nan Galile (prèske 2 ane).	4:12-19:1	1:14-10:1	4:14-9:51	4:43-54 ak 6:1-7:1
Ministè nan Pèr ak Jide (prèske 4 mwa)	19 ak 20		9:51-19:28	7:2-11:57
Dènye semèn nan	21-27	11-15	19:29-24:1	12-19
Aprè rezireksyon an	28	16	24	20-21

Kontni Travay:

1. Legliz lavil Jerizalèm nan (1 a 8:4).
2. Legliz nan Palestin ak peyi Lasiri a (8:5 a 12:23).
3. Legliz moun lòt nasyon yo (12:24 a 21:17).
4. Sèn final lavi Pòl la (21:18 a 28:31)

KISA NOU TE APRANN?

Kat levanjil yo bay temwayaj kat moun ki gen diferan aksan sou lavi ak ministè Jezi. Liv Travay la gen istwa a premye kreyen yo ak pwopagasyon krisyanis la atravè ministè apot yo, espesyalman Pòl.

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. Poukisa premye twa levanjil yo rele sinoptik?

---

2. Dekri nan pwòp mo ou benefis ke kat levanjil yo genyen.

---

3. Ki pasaj ou pi renmen nan levanjil yo e poukisa li enpòtan pou ou? Apre repons lan, jwenn yon lòt elèv pou pataje repons ou a avèk li.

---

4. Nan gwoup 3 oswa 4 manm li Travay 2:43-47. Ranpli bwat ki anba a. Fè yon lis ki genyen karakteristik ki dekri fòm legliz egzanplè sa epi aprè sa, evalye kalite lavi moun ki soti nan legliz ou yo lè w'ap sèvi avèk tablo sa a:

1-4 ba / 5-7 medyòk / 8-9 ase byen / 10 ekselan

Modèl Lavi yon Legliz Egzanplè	Evalye Legliz Lokal mwen an

5. Nan menm gwoup yo, vini ak plizyè lide ki ta kapab amelyore aspè sa yo kote ki genyen ba ak medyòk yo.

LÈT PÒL YO

Objektif yo

- Konnen kontni general lèt Pòl yo.
- Idantifye aspè general yo chak.
- Rekonèt enpòtans ansèyman li yo nan tan ke n'ap viv la.

Lide Prensipal yo

- Apot Pòl te yon farizyen ki konvèti nan krisyanis lan, li te resevwa apèl misyonè pou moun lòt nasyon yo.
- Lèt li yo ban nou anpil konsèy pratik pou lavi kretyèn nan.
- Lèt li te ekri Timote ak Tit yo te genyen anpil enstriksyon pou pastè yo.

Entwodiksyon

Pòl: Non li te Sòl ki soti nan lavil Tas. Li te fèt nan vil Tas, nan pwovens Silisi (kounye a se Latiki) ant ane 5 ak 10 ap. K. Li te genyen yon laj ki sanble ak pa Jezi a. Pòl te resevwa pi bon edikasyon pou yon jwif nan epòk li a, li te fòme nan kilti grèk la tou. Li te yon Farizyen, sitwayen women e li te pale plizyè lang ki te pèmèt li pote levanjil la nan tout Anpi Women an. Li te nan prizon e li te mouri nan lavil Wòm nan ane 65.

Ki moun Pòl te ye? Nan koumansman, Pòl te pote non Sayil nan Tas. Li te fèt ant ane 5 ak 10 ap. K., nan Tas nan Silisi, sou kòt sid la nan Azi Minè (Jodi a li rele Latiki) nan yon fanmi jwif ki soti nan branch fanmi Benjamen (Women 11: 1; Filipyen 3: 5). Pandan adolesans li, li etidye lakay yon pwofesè ki byen popilè ki se Gamaliel (Travay 22: 3). Aprè lanmò Jezi a, anviwon ane 33 ap. K., Sòl te yon pèsekite aktif kont kominote disip yo, apre lòd lidè jwif yo. An reyalite, li te patisipe nan epi apwouve ekzekisyon Etyèn (Travay 7).

Nan ane 36 ap. K., dapre liv Travay la ak pwòp temwayaj li nan lèt yo, lè li te sou wout li nan lavil Damas pou al pèsekite kretyen yo, Jezi ki se Kris la te parèt devan li epi li te konvèti nan krisyanis la. Pita li te batize, epi nan moman sa a, Pòl te vin yon disip Kris la ak predikatè levanjil la. Li te rele “apot moun lòt nasyon yo” sa vle, moun ki pa jwif yo. Li te vwayaje kòm yon misyonè pandan li te tou etabli kongregasyon nan peyi Lagrès, Lazi, Lasiri, Palestin epi li te ekri lèt sa yo voye bay legliz yo.

Li te fè twa vwayaj misyonè: nan premye a li te evanjelize pèp nan Silisi, nan dezyèm lan li te vizite vil nan peyi Lagrès yo, espesyalman Atèn ak Korent, epi nan twazyèm lan, se te toujou nan peyi Lagrès, li konsantre nan Efèz. Nan tan anperè Newon, yo te mennen Pòl nan lavil Wòm, kote li te pran avantaj de prizon li nan yon kay li te lwe pou li pataje ansèyman epi konsolide legliz la nan vil sa a. Li te libere men, yo te arete li ankò kèk tan apre sa e li te sibi move tretman.

Yo rekonèt sa ke Pòl te ekri yo kòm lèt pawolin, paske se apot Pòl ki te ekri yo. Yo chak adrese ak yon legliz an patikilye oswa yon moun, tankou nan ka lèt ke li te voye bay Filemon an. Yo te ekri nan premye syèk la epi objektif li se te egzòte kretyen yo ki soti nan legliz ke li te fonde sou vwayaj misyonè li yo. Rezon ki te fè li ekri lèt sa yo se te pou enstwi kwayan yo sou divès kalite pwoblèm doktrinal, sou mòd de vi kretyen nan mond lan ak sou òganizasyon ak administrasyon nan ministè legliz la.

Moun lòt nasyon:
Tèm itilize pa Ebre
yo pou fè referans
ak yon moun ki
pat jwif.

Klasifikasyon ekri pawolin yo (Lèt) Pòl yo:

Eskatolojik	Soteryolojik oubyen sou Sali a	Eklezyastik oubyen legliz la	Pastoral yo
I Tesalonisyen II Tesalonisyen	Galat I Korentyen II Korentyen Women	Efezyen Kolosyen Filemon Filipyen	I Timote II Timote Tit
<i>Ekri pandan dezyèm vwayaj misyone a</i>	<i>Ekri nan twazyèm vwayaj misyone a</i>	<i>Ekri depi nan prizon lavil Wòm nan</i>	<i>Ekri pou kolaboratè Pòl yo</i>

Silisi: *Pwovens Women nan Azi Minè ki sitiye kote ki rele Latiki jodi a. Lye de nesans Pòl kote li te evanjelize yon ti tan aprè konvèsyon li epi li te fòme youn nan premye kominote kreyen yo (Galat 1:21).*

Dat ak kontni lèt Pawolin yo

Nan Nouvo Testaman genyen trèz lèt ke Pòl te ekri.

Women: Tèm santral lèt la se jistifikasyon pa lafwa ak viv apa pou Bondye nan Sentespri a.

Dat ak kote: Ant janvyè ak mas nan ane 58-59. Li te ekri nan Korent, li adrese a yon nonm yo rele Tèsyo.

Objektif: Pòl demontre ke tout moun, jwif ak moun lòt nasyon, yo kondane akòz de peche yo; li anseye ke delivrans lan se pa lafwa ak travay pa favè Bondye a epi se pa atravè lalwa oswa zèv. Li eksplike kijan Favè Bondye a ase pou mennen tout pechè yo vin pitit Bondye epi viv nan sentete a. Li bay yon gid pou lavi kreyen nan tou.

I Korentyen: Tèm santral la se kondwit kreyen an relasyon ak legliz, fwaye ak mond lan.

Dat ak kote: Pwobableman ant ane 54 ak 57. Nan lavil Efèz, lè sa a dapre Travay 20:31, Pòl te viv twa ane a. Li te ekri legliz ki nan vil Korent lan.

Objektif: Gide legliz la nan mitan sitiasyon difisil ke yo t'ap travèse yo; trennen pa fanatik nan atachman pèsone ak Pòl, lòt moun ak Pyè epi anpil lòt moun pou Apolòs, sa ki mete inite legliz la an danje seryezman. Anplis de sa, Pòl te kontinye ap rankontre pwoblèm avèk moun sa yo ki te kontinye ap patisipe nan rityèl yo pou lòt bondye yo ak nan koutim pèvèti nan lavil sa a, nan pote imoralite nan legliz la, ke li te egzije pou korije imedyatman.

Lèt la anseye ke kreyen yo fòme legliz la ki se kò Kris la, epi se poutèt sa dwe evite pratike peche nan sosyete kote y ap viv la, separe tèt yo de tout

Kontni Women:

1. Aspè doktrinal yo (1:16-11:36).
2. Egzòtasyon yo (12:1 -15:13)

Kontni I Korentyen:

1. Koreksyon dezòd moral ak sosyal yo (1-8).
2. Otorite apostolik (9).
3. Lòd nan legliz la (10 - 14).
4. Rezirèksyon an (15).
5. Konklizyon (16).

Korent: *Vil ak pò komèsyal trè rich nan peyi Lagrès. Te gen anpil moun machann, atizan ak fonksyonè women ak de tye nan popilasyon yo te esklav. Li te genyen yon melanj de kilti epi yon bon kantite tanp ak lotèl pou lòt dye yo. Nan Tanp deyès Afrodit la te genyen plis pase yon milye fanm jenès "sakre" yo menm ki te la moun rantrè nan relasyon avèk gason ki nan lavil la ak vizitè yo. Li te youn nan vil ki te plis popilè akòz de vis ak peche li yo.*

Filip: Vil enpòtan nan Masedwàn, sou la wout ki lye lès ak lwès. Li te pi popilè akòz de min lò li yo.

Kontni 2 Korentyen :

1. Yon gade dèyè (1:1 a 2-13).
2. Diyite ak efikasite ministè Pòl la (2:14 a 7:1-16).
3. Koleksyon ofrann lan (8 ak 9).
4. Defans Pòl nan ministè apostolik li a (10:1 a 13:14).

Kontni Galat:

1. Apot Libète a (1-2).
2. Doktrin libète a (3-4).
3. Lavi libète a (5-6)

Efèz: Vil ki plis enpòtan nan pwovens Women yo nan Azi, ki chita kote yo konnen jodi a kòm Latiki. Li te yon pò ki trè enpòtan.

sa ki domaje oswa kontamine. Li te tou klarifye de pwoblèm: ke kado ke Lespri a bay pou edifikasyon legliz la; e ke rezirèksyon apre lanmò li garanti pou pitit Bondye yo.

2 Korentyen: Tèm prensipal la nan lèt sa a se bay temwayaj ministè Pòl la kòm yon apot, motif li yo, devouman li, soufrans li pou koz levanjil la.

Dat ak kote: Aprè li te fin voye premye lèt li bay moun lavil Korentyen yo, Pòl voye Timote ak Tit pou al fè kèk refòm, epi pou enfòm li sou efè lèt li a. Lè Pòl soti nan vil Efèz la epi li te vin nan peyi Masedwàn, Tit te vin jwenn li avèk yon rapò ankourajman konsènan kondwit Korentyen yo. Se lè sa a ke Pòl te ekri dezyèm lèt sa yo pwobableman ant ane 54 ak 57, petèt se depi nan vil Filip la oswa depi nan Efèz la kote Pòl te rete pandan twa ane a (Travay 20:31).

Objektif: Lèt la montre ke pa kapab genyen kominyon ant legliz ak mond lan epi mete aksan sou lefèt ke legliz la se kreyasyon Sentespri a. Li te ekri ak yon objektif doub: Pou konsole kèk moun ki te atriste pou sa ki te nan premye lèt la, epi defann otorite apostolik li ak karaktè devan moun ki t'ap kritike li yo.

Galat: Tèm santral lèt la se defans doktrin jistifikasyon pa lafwa a. Kèk kwayan te doute e yo te vle retounen nan relijyon jwif la. Sali nan Jidayis la depann de obeyisans lalwa Moyiz la. Se pat sa li te ye dapre ansèyman Jezi a. Obeyisans lalwa Moyiz la pa sove, ni bay lavi etènèl. Sali a depann sèlman de lafwa nan Jezi ki se Kris. Kounye a li pat nesèsè pou te genyen aplikasyon pratik sikonsizyon an oswa fè sakrifis bèt pou padone peche oswa konsève anpil nan lwa farizyen yo.

Dat ak kote: Ekri ant ane 48 ak 50 soti nan lavil Antiòch ak sa yo ki nan legliz nan Galasi a.

Objektif: Lèt sa a prezante konfli ant Jidayis ak krisyanis la. Pòl refize ansèyman pwofesè jwif ki t'ap toumante kretyen yo pou retounen nan "esklavaj lalwa farizeyik la" epi ranpli tout kondisyon li yo, tankou sikonsizyon. Pòl afime ke pou viv konsa ankò se pou nye libète nou genyen nan Kris la. Lèt la anseye ke kretyen ki padone a epi ki resevwa privilèj kòm yon pitit Bondye atravè konfyans nan Bondye a pa genyen pou ranpli ak sèten kondisyon. Sentespri a te ba yo yon nouvo lavi (espiritiyèl), Se poutèt sa, rityèl Ansyen Testaman yo pat nesèsè ankò, men kounye a yo te dwe viv nan sentete tankou Kris la.

Efezyen: Tèm nan se inite nan legliz la ak objektif Bondye a pou li.

Dat ak kote: Ekri nan lavil Wòm nan ane 60-64 ap. K.

Objektif: Li anseye sou inite nan legliz la, espesyalman nan mitan jwif kwayan yo ak moun lòt nasyon yo. Bondye te detèmine ke moun lòt nasyon yo te adopte kòm pitit li menm jan ak jwif yo. Kounye a yo te jwi menm benediksyon yo nan Kris la e yo tou de te fòm yon sèlman pèp, pèp Bondye a.

Inite legliz la antan ke kò Kris la se tèm prensipal la nan lèt sa a, kote ke nou rekonèt de seksyon: doktrinal la, kote li mete aksan sou benediksyon espirityèl yo ak legliz inivèsèl (1-3) ak yon seksyon pratik kote Pòl anseye fason legliz la dwe mache (4-6).

Filipyen: Tèm santral la se kè kontan nan lavi ak sèvis kretyen an, manifeste nan tout sikonstans.

Dat ak kote: Li ekri nan lavil Wòm nan ane 60-64. Tou pre dat ke Pòl te mouri a.

Objektif: Pòl ekspri gratitud li pou lanmou frè lavil Filip yo pou li, epi pou ofrann ke yo te voye ba li a. Nan lèt sa a, li anseye ke moun ki kretyen dwe manifeste yon karaktè ki sanble ak pa Kris la- menm nan mitan soufrans, li menm ki avèk anpil imilite ak sakrifis volontè, te bay tèt li pou nou.

Kolosyen: Tèm santral la se kontrekare sèten ansèyman ki pa kòrèk epi ki danjere.

Dat ak kote: Li ekri nan lavil Wòm ant ane 60-64 ap. K. e li te adrese li a legliz la nan lavil Kolòs nan pwovens Lazi Minè.

Objektif: lèt sa a refize erè doktrinal ki te soti nan melanj ansèyman Jidayis la ak relijyon lès ak lide ki pita nan dezyèm syèk la ta pral bay espas ak gnostisism, youn nan pi gwo erezi legliz la te janm fè fas nan epòk sa a. Nan ansèyman li yo, yo te deklare ke pou yo sove, konesans siperyè te nesèsè ki revele an sekre pou yon gwoup moun se yon sèk privejye epi li te dwe mennen yon lavi rijid pou abstansyon de plezi nan kò li, paske bagay materyèl la se sa ki mal ak opoze ak lespri a. Yon tras ki karakterize sa yo se ansèyman yo pou adore zanj yo (2:18), paske yo te kwè ke zanj yo te kapab libere moun de limitasyon kò materyèl ak pechrès la.

1 Tesalonik: Tèm nan se dezyèm vini Kris la an relasyon ak ankourajman, konfò, vijilans ak sanntifikasyon moun ki kwè ke Jezi se Kris la.

Dat ak kote: Li ekri nan ane 51 ap. K., epi li te voye soti depi nan lavil Korent pou ale Tesalonik.

Objektif: Se yon lèt pèsònèl kote ke Pòl ap eseye ankouraje ak asire kretyen ki nan Tesalonik yo di Bondye mèsi pou Bon nouvèl ki rive vini jwenn yo lè li fè yo sonje ke nan yon ti tan ki pa twò long, li ta pral vizite yo. Li ankouraje yo viv nan yon fason ki pou fè Bondye plezi. Li te reponn enkyetid yo konsènan vini Seyè a tankou lè y'ap poze kesyon, kilè l'ap vini ankò? Epi kisa ki pral rive kretyen k'ap mouri anvan l vini yo? Li mete fen avèk kèk enstriksyon pratik, yon priyè ak plizyè salitasyon.

2 Tesalonik: Tèm santral la se dezyèm vini Seyè a an relasyon ak kwayan ki pèsekite yo, pechè yo ki pa repanti ak legliz apostata a.

Dat ak kote: Li ekri nan ane 51-52, epi yo te voye li soti nan lavil Korent pou ale Tesalonik.

Kontni Efezyen:

1. Vokasyon legliz la (1-3).
2. Fason pou moun kondwi tèt li nan legliz la (4-6).

Kontni Filipyen:

1. Sitiyasyon ak travay Pòl nan legliz la (1).
2. Egzanp endepandans lan (2).
3. Avètisman kont erè (3).
4. Egzòtasyon.

Kontni Kolosyen:

1. Salitasyon (1:1-12).
  2. Vrè doktrin nan (1:13-2:3).
  3. Fo doktrin nan (2:4-23).
  4. Kondwit ki nesèsè yo (3:1-4: 6).
  5. Konklizyon (4:7-8)
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

Apostazi: Mo grèk ki vle di tonbe nan rebelyon.
Apostata: Se moun sa ki yon fwa te kretyen, li decide abandone lafwa epi tounen al viv nan peche epi pratike yon lòt relijyon.

Krèt: Yon gwo zile nan Lanmè Mediterane sitou montay, nan SE Lagrès. Li te peyi orijin filisten yo. Abitan li yo te pi popilè akòz de jan yo te pwisan nan bay manti, jan yo te gouman ak parese (Tit 1:12).

Kolòs: Vil ki tou pre Lawodise (jodi a ki se Latiki) kote ki te genyen plizye kolaboratè de Pòl epi te genyen yon kominote kreyen. Yon tranblemanntè te detwi li nan ane 65 ap. K.

Kontni 1 Tesalonik:

1. Esperans pou nouvo konvèti yo (1).
2. Espwa pou sèvitè fidèl yo (2).
3. Esperans pirifikasyon pou kwayan an (3:1 a 4:12).
4. Esperans pou moun ki aflije yo (4:13-18).
5. Avètisman pou kreyen ki nan dèmi yo (5).

Kontni 2 Tesalonik:

1. Kwayan yo pèsekite (1:1-7).
2. Moun ki pa repanti yo (1:8-12).
3. Apostazi a (2:1-12).
4. Sèvis la (2:13-3:18).

Kontni 1 Timote:

1. Doktrin ki sen an (1).
2. Priyè ak konsèy pou gason ak fanm yo (2).
3. Vijilans espiyèl (3).
4. Fo doktrin (4).
5. Administrasyon ministeryèl la (5).
6. Egzòtasyon final yo (6).

Tesalonik: Vil enpòtan nan peyi Masedwàn (jodi a se Lagrès) se yon kote ki pi popilè akòz de basen dlo cho ke li genyen. Li sitiye sou yon wout komès enpòtan ak yon popilasyon miltikiltirèl. Pòl te fonde yon legliz sou dezyèm vwayaj misyonè li a. Kounye a yo rele li Tesalonik.

Objektif: Li evidan ke kèk ekspresyon nan premye lèt Pòl la pou legliz sa a te entèprete. Lè ke li te fè referans ak dout ke yo te genyen osijè de dout yo te genyen sou jou retou Kris la, pawòl diskou li yo te byen konpreyansif tankou si li te anseye ke jou Seyè a te tou prè.

Pòl ekri pou twa rezon. Premyèman, pou konsòle kwayan yo pandan moman pèsekisyon an. Dezyèmman, pou korije yo kont fo ansèyman fo epi konsènan jou Seyè a ki te deja prèske rive epi se poutèt sa ke tribilasyon an te deja kòmanse. Twazyèmman, pou avèti kèk moun ki t'ap mache nan dezòd ak refize travay pandan y'ap tann vini imedyat Seyè a, se konsa yo te pran avantaj pou fè maraton nan legliz la epi mande pou frè yo ki gen plis lajan yo te sipòte yo.

1 Timote: Tèm santral la se dekri kalite ak devwa pastè a, ak relasyon li ak legliz la, fanmi li ak sosyete a.

Dat ak kote: Pwobableman li ekri ant ane 63 ak 65, epi li te voye li soti nan peyi Masedwàn rive jouk lavil Efèz pou Timote.

Objektif: Lèt la te ekri pou anseye Timote sou ministè li, ankouraje ak avèti li kont fo doktè yo.

2 Timote: Tèm lan se ankouraje Timote pou l rete fidèl epi kenbe fèm devan obstak yo.

Dat ak kote: Li ekri ant ane 67 ak 68, voye soti nan lavil Wòm pou rive lavil Efèz. Yo kwè ke jeneralman Pòl te pran prizon de fwa nan lavil Wòm, epi se te pandan dezyèm fwa a ke li te ekri lèt sa a.

Objektif: Pou ankouraje ak enstwi yon pastè ki trè jèn ak pwofesè nan travay ministeryèl li.

Tit: Tèm nan se tankou egzèsè lidèchip espiyèl sou plizye kongregasyon ak fidelite legliz Kris la.

Dat ak kote: Li ekri nan ane 63-65, epi anbake soti nan peyi Lagrès oubyen petèt Korent rive jouk Krèt pou Tit, yon moun lòt nasyon ki te akonpaye Pòl nan plizye okazyon.

Objektif: Lèt sa a konsantre sou kondwit kòrèk lidè espiyèl la ki sipèvize epi dirije travay divès pastè ak legliz yo. Li egzòte Tit pou l enstwi pèp kreyen an nan verite levanjil la pou ede yo genyen matirite espiyèl.

Filemon: Lèt Filemon an se yon temwayaj kout men pwisan, sou pouvwa transfòmasyon ke lafwa, padon ak libète nan Kris la genyen. Lèt sa a anseye nou ke rejenerasyon espiyèl la pwodui jistis sosyal.

Dat ak kote: Li ekri ant ane 60 ak 62 ap. K. Voye soti nan lavil Wòm pou ale nan lavil Kolòs pou Filemon.

Objektif: Pou fè apèl a Filemon ki se kreyen nan favè Onezim, esklav vòlè epi ki te sove kite kay li, ki te kounye a konvèti nan Krisyanis e li te vle renouvle lavi li. Filemon te yon manm nan legliz Kolòs la, ki pwobableman te konn reyini lakay li menm. Pòl mande l padone frè li nan Kris la epi akeyi l lakay li.

Tèm lèt Pawolin nan

Women	Sali a se atravè lafwa
1 Korentyen	Kont divizyon nan legliz la
2 Korentyen	Pòl defann ministè li
Galat	Kont Legalis
Efezyen	Inite a nan Kris la
Filipyen	Lajwa nan mitan soufrans
Kolosyen	Lavi tou nèf nan Kris la
1 Tesalonik ak 2 Tesalonik	Dezyèm vini Kris la
1 Timote ak 2 Timote	Konsèy pou yon jèn pastè
Tit	Enstriksyon pou lidè yo nan Krèt
Filemon	Pòl mande Filemon pou li resevwa Onezim, yon esklav ki te sove kite kay mèt li, Filemon te dwe aksepte li antan ke yon frè.

Timote: Jèn kreyen ki genyen pala li ki se yon grèk epi manman li se yon jwif, pwobableman li e konvèti pandan premye vwayaj misyonè Pòl nan Lis. Li te yon kolaboratè Pòl, li menm ke apot la te konfye divès kalite travay: nan Tesalonik, nan Korent ak anpil lòt kote ankò.

Kontni 2 Timote:

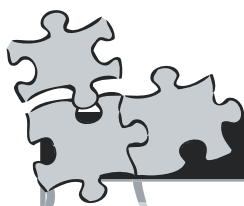
1. Salitasyon ak egzòtasyon (1).
2. Konsèy pou jèn sèvitè Seyè a (2).
3. Prediksyon apostazi ak koripsyon sosyal (3).
4. Lòd final (4).

Kontni Tit:

1. Òganizasyon ak disiplin legliz la (1).
2. Doktrin ki sen ak bon zèv yo (2).
3. Lòt enstriksyon yo (3).

Kontni Filemon:

1. Salitasyon ak louwanj (1:1-7).
2. Lapriyè demann pou Onezim (1:8-21).
3. Salitasyon ak benediksyon (1:22-25)

KISA NOU TE APRANN?

Pòl te ekri lèt voye bay legliz ke li te fonde yo nan diferan vil nan anpi a nan bi pou anseye yo bon doktrin, osijè de nati ak òganizasyon legliz la epi tou pou devyasyon kòrèk, konpòtman ak abitud peche ant gason ak fi ki kreyen yo.

Tit: Kreyen grèk ki te disip Pòl (Tit 1: 4) epi asistan li nan travay misyonè a. Pandan twazyèm vwayaj misyonè a, li te angaje li misyon nan Korent (1 Korentyen 1-6 ak 2 Korentyen 2:13; 7: 5-16). Yon tan pita, li te kite l nan Krèt pou l te òganize legliz yo (Tit 1:4-5).

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. *Ki aspè ki afekte ou sou lavi ak ministè Apot Pòl?*

---

2. *Nan plizyè nan lèt li yo, Pòl anseye ke legliz la se kò Kris la. Kijan ou ta eksplike verite sa a nan pwòp mo ou yo?*

---

3. *Konpare sityasyon nan legliz Korentyen an ak legliz kreyèn nan kontèks ou a.*

---

4. *Nan anpil nan lèt li yo, Pòl konbat anpil fo doktrin ki t'ap simen dout ak konfizyon nan mitan kreyen yo. Èske ou ka mansyone kèk teyoloji mansanjè ki te gaye nan dènye ane yo? Pa egzanp: Teyoloji pwosperite.*

---

5. *Selon enstriksyon Pòl te bay Tit yo ak Timote yo, ki responsablite lidè espirityèl yo sou bagay ki gen pou wè ak batay ansèyman sa yo k'ap devye ak konfonn kwayan yo?*

The background of the slide features a collage of ancient documents. At the top, there is a book with Hebrew text, possibly a Bible, with a dark ribbon bookmark. Below it, several palm-leaf manuscripts are visible, each inscribed with text in an ancient script, likely Tamil. The overall aesthetic is historical and scholarly.

Leson 8

LÈT JENERAL YO AK REVELASYON AN

Objektif yo

- Konnen ansèyman lèt Jeneral yo ak Revelasyon an.
- Apresye mesaj li a ak tan ke n'ap viv jounen jodi a.
- Dekouvri aspè jeneral chak liv.

Lide Prensipal yo

- Lèt Jeneral yo oubyen lèt inivèsèl yo resevwa non sa a paske yo pa genyen yon destinatè defini oubyen espesifik.
- Liv Apokalips la genyen revelasyon ke Jezi ki se Kris la te bay apot Jan osijè de peryòd tan yo ak dezyèm vini li an.

Etik kreyen:

Etik an jeneral se syans ki anchaje li pou detèmine kisa ki bon epi korije tou de nan nivo pèsònèl osi byen ke sosyal. Etik kreyen gen pou wè avèk bay konsèy sou sa ki bon ak kòrèk ki base sou ansèyman yo ak valè ke Bib la anseye.

Anplis de 13 lèt Pòl yo, Nouvo Testaman an genyen yon seri de lèt ki ekri pa lòt apot yo. Ekri sa yo te pote non Lèt Jeneral oubyen inivèsèl paske pifò nan yo pa gen yon benefisyè yo idantifye klèman.

Eksepsyon lèt 2 ak 3 Jan, kote moun ki resevwa yo fè yo idantifye, lòt lèt yo adrese a tout legliz yo, se poutèt sa ansèyman li yo pi jeneralize. Pa egzanp: Jak ekri “douz branch fanmi ki nan dispèsyon yo” (Jak 1: 1), ki deziyen kwayan toupatou yo. Menm jan tou, 1 Pyè adrese li a tout “èkspatriye ki nan dispèsyon nan pon, Galasi, Kapadòs, Azi, ak Bitini yo, “sa vle di tout legliz yo ki nan rejyon sa yo. Pou rezon sa a ke non ke lèt jeneral yo pote yo se non otè yo, olye de non moun k'ap resevwa yo.

An jeneral, nou ka di ke Jak ak 1 Pyè trete anpil tèm ki gen pou wè avèk etik kreyen yo epi mande kwayan yo pou ke yo mache nan sentete ak Sovè a. Lèt 2 Pyè ak Jid yo èskatolojik, yo avèti kwayan yo sou ansèyman fo doktè yo epi ankouraje yo kenbe verite levanjil la. Ebre yo ak lèt Jan yo se sitou kristolojik ak etik, li rele kreyen yo rete nan Kris la, Li se revelasyon final Bondye a ak akonplisman kontra Ansyen Testaman an.

Aspè literè yo

Èskatoloji: Vokabilè a soti nan mo grèk epi vle di “dènye evènman”.

Eskatoloji kreyen nan se yon branch nan teyoloji ki etidye ansèyman Biblik sou lavi aprè lanmò ak evènman yo ki gen rapò ak dezyèm vini Kris la ak etablisman konplè nan wayòm li an.

Epit Jeneral yo genyen doktrin ak gid pou lavi kreyen nan.

Epit Jeneral yo konplete ansèyman doktrin Pawolin yo. Nan yo chak, apot ki te avèk Seyè a pandan ministè li yo, yo ranfòse ak pwolonje ansèyman Pòl la ak relye li ak aspè ki pratik nan lavi kreyen nan.

Tèm **Ebre** a se doktrin Kris la ki siperyè a jidayis la an konparezon ak alyans lan, gran prèt la, sakrifis la, ak tabènak la.

Otè ak dat: Lèt la anonim. Se bay Pòl ak Banabas yo te atribiye li. Lik ak Apolòs, ak anpil lòt moun ankò. Li te pwobableman ekri ant ane 60-70 ap. K., kote li te ekri a enkonni. Li te adrese a yon gwoup nan 1ye syèk kreyen jwif ki te aparamman konsidere abandone lafwa kreyen nan.

Pyete: *Li soti nan mo grèk eusébeia ki vle di “sanble ak Bondye”. Endike yon lavi ki ale pi lwen pase yon relijyon fòmèl oswa yon moralite kretyèn. “Pyete a se yon inyon vital avèk Bondye ki jis la pou prezans ak fòmasyon nan Sentespri a nan lavi kretyèn nan. Pyete a vle di yon atitid kòrèk anvè Bondye ak lòm avèk konpòtman kretyen ki apwopriye”. Gen kèk vèsyon bibliki ki tradwi “sentete”. (Diksyonè Teyolojik Beacon 1995: 525).*

Objektif: Menm jan avèk lèt ki anlè a, li bay avètisman sou fo doktè ak doktrin yo epi fè yon apèl a renmen fratènèl nan kominote lafwa a.

3 Jan: Tèm nan se ospitalite anvè sèvitè Bondye yo ak danje pou afiche yon atitid bawòk oubyen otoritè tankou Dyotrèf.

Otè ak dat: Se Jan toujou ki te ekri li nan dat ki te tou prè ak de lèt avan yo.

Objektif: Li se yon lèt kote ke yo felisite ak ankouraje frè nan lafwa yo pou kontinye rete bon ospitalite nan favè moun ke lòt moun rejte yo. Li avèti ke moun ki vle pratike doktrin sa yo dwe pratike ospitalite kretyèn avèk frè nan Kris la tou.

Lèt **Jid** la diskite sou kesyon responsablite kretyen an pou veye kò li kont peche mond lan epi defann bon doktrin nan kont ansèyman ak pratik peche a.

Otè ak dat: Otè lèt sa se apot Jid, sèvitè Jezi ki se Kris la epi li se frè apot Jak. Deja Jak se te frè Seyè a, menm san, li enplike ke Jid tou se pitit Mari ki mansyone nan Matye 13:55 ak Mak 6: 3. Pa gen okenn dat yo te mete egzat pou lèt la, men li ta aprè destriksyon lavil Jerizalèm nan, nan ane 70 ap. K.

Objektif: Avètisman sou pwofesè ki t'ap anseye erezi yo oubyen ansèyman enkòrèk epi ankouraje frè yo pou yo rete fèm nan lafwa.

Tèm Epit Jeneral yo

Kontni 1 Jan:

1. Enkanasyon an (1:1-10).
2. Lavi kwayan an (2:1-4:6).
3. Lanmou ak triyonf jistis la (4:7-5:5).
4. Sekirite lavi ki pap janm fini an (5:6-21).

Kontni 2 Jan:

1. Salitasyon (1-3).
2. Kòmandman lanmou (4-6).
3. Lafwa nan Kris la (7-11).
4. Orevwa (12-13).

Kontni 3 Jan:

1. Salitasyon (1).
2. Lwanj pou Gayiris (2-8).
3. Konpòtman opoze (9-12).
4. Orevwa (13-15).

Kontni Jid:

1. Salitasyon (1:1-2).
2. Kondannasyon eretik yo (1:3-23).
3. Louwanj final (1:24-25)

Ebre	Siperiorite Kris la
Jak	Lafwa san zèv mouri
1 Pyè ak 2 Pyè	Esperans nan Jezi ki se Kris la
1 Jan, 2 Jan, ak 3 Jan	Bondye se limyè ak renmen
Jid	Kont fo doktè yo
Revelasyon	Viktwa final nan Kris la

Liv Revelasyon an

Revelasyon se sèl liv pwofetik ki genyen nan Nouvo Testaman.

Revelasyon se yon mo ki soti nan grèk ki vle di “revele, manifeste oubyen dekouvri” deja li genyen vizyon ke Jan te resevwa nan men Jezi ki se Kris la. Revelasyon gen pou wè avèk jan literè pwofetik revelasyon ki karakterize pa dekouvèt istwa nan yon fòm ki senbolik. Revelasyon Jan an se bagay kretyen, men li pran anpil senbòl apokalips jwif ke nou jwenn nan liv Danyèl, Zakari ak Ezekyèl.

Nan Ansyen Testaman an, literati apokaliptik la ankouraje Izrayèl nan moman kriz nasyonal yo, pandan li t'ap ba yo espwa anvè triyonf Mesi a sou lènmi yo. Se konsa, pa egzansp, Ezekyèl te ekri nan epòk tonbe Wayòm Sid la.

Imaj ak senbolis apokaliptik yo reprezante yon reyalyite objektif ki ale pi lwen pase imaj yo. Literati ki nan ni Ansyen ak Nouvo Testaman founi yon filozofi istwa k'ap dekri fòm senbolik batay k'ap kontinye ant byen ak mal, toutotan ke mond sa egziste, avèk garanti ke menm si mal la ap ogmante, Bondye ak pèp li a gen pou yo triyonfe jiska lafen.

TABLO KONPAREZON ANT PWOFÈT AK APOKALIPTIK YO

Idèm	Pwofèt yo	Apokaliptik yo
1. Revelasyon mesaj la	Yo resevwa mesaj la prensipalman atravè pawòl enteryè a; misyon ak revelasyon ki dwe kominike, vizyon yo pou yo okipe yon dezyèm plas.	Yo te resevwa revelasyon mistè yo prèske atravè vizyon ekstatik oubyen nan dòmi.
2. Moun k'ap resevwa a	Pèp rebèl.	Pèp fidèl
3. Objektif	Yo tante refòme pechè a. Yo chèche fè pèp la tounen vin jwenn Bondye.	Yo tante bay esperans nan entèkansyon eskatolojik Bondye a nan istwa limanite a.
4. Mesaj	<ul style="list-style-type: none"> - Pwomès destriksyon ak pinisyon rebèl yo. - Evanjelistik: Sali atravè Mesi ki gen pou vini an. - Yo te wè men Bondye nan istwa ak final li a. - Rekonpans pou moun sa yo ki te aksepte Mesi a. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yo dekri destriksyon mechan yo. - Yo dekri triyonf final Kris la nan istwa a.

Vizyon yo nan Revelasyon yo senbolik epi yo gen rapò narasyon yon gran dram ki devlope nan plizyè aksyon epi ki gen gran dram ki pran plas nan divès zak e ki gen kòm etap linivè a tout antye epi kòm gwo chabwak ki se Bondye trinite a, Satan, Legliz la ak lènmi Legliz yo. Yo dekri evènman nan lavni yo ki gen pou wè avèk objektif sovtajan Bondye a pou limanite triyonfe sou fòs mal yo. Liv la rive nan fen istwa a ak pi lwen pase sa.

Nan efò pou konprann liv la, te genyen plizyè lekòl entèpretasyon ki te parèt nan lide pou eseye eksplike siyifikasyon li yo. Pou gwo lizay ke Jan te fè ak imaj ak senbòl entèpretasyon yo vin pi difisil. Pou kontinye, yo site twa nan fason ou kapab konprann liv la:

- a. Entèpretasyon preteris konprann ke liv la rakonte evènman nan tan Jan an, se poutèt sa ke yo pa lye li ak moman prezan nou an oswa nan tan k'ap vini. Yo reklame ke Jan dekri ke pèsekisyon ke kretyen yo te soufri nan men kèk nan anperè Women yo e ke liv la te ekri espesyalman pou konsòl legliz la ki t'ap sibi pèsekisyon nan tan sa a.

***Heresy:** a division or sect subject to its own leadership, who teach deviations from the original faith.*

***Diyotrèf:** Pa gen moun ki byen konnen si li te yon manm legliz la oswa yon evèk, men li te yon lidè nan legliz Azi minè a ki te abize otorite li. Li te refize soumèt li devan okenn otorite ki pat moun pa li. Li te konn fè anpil tripotay sou Apot Pòl lè l te konn sèvi avèk anpil move mo. Li te menm rive mete deyò nan legliz la tout moun ke Jan te voye pou ba li konsèy (3 Jan 9-10).*

***Kredo:** Ofisyèlman, se yon brèf deklarasyon ki rekonèt rezime kwayans yo nan legliz kretyèn nan.*

Gayis:

Ansyen kretyen ke Jan te voye twazyèm lèt li a, li posib pou ke se li menm ki te konpany Pòl nan vwayaj li a pou lavil Efèz (Travay 19:29).

Azi Minè:

Yon rejyon ke moun Lagrès yo te bay pote non sa, li te genyen yon gwo kantite eta ladan li. Li te kapital oswa vil prensipal peyi Efèz. Kounye a, li pote non Latiki.

Vizyon Jan an:

Vizyon yo ke Jan rakonte nan liv Revelasyon yo pa yon senp presantiman, yon bagay ke yon moun sipoze oswa anonse ki pral rive. Vizyon pwofetik la se yon mwayen ke Bondye itilize pou ke li revele pwofèt la. Vizyon an pa dwe janm ale kont ansèyman Pawòl la (Travay 7:38, Women 3:2). Nan vizyon an, Bondye pèmèt ke pwofèt la "wè" sa lòt moun pa wè, an relasyon ak sèten evènman ki pral rive nan lavni (menm jan ak jan nou wè jodi a yon pwojeksyon nan yon ekran).

- b. Entèpretasyon fitiris la fè konprann ke pi fò nan liv la gen pou wè avèk lavni e ke bagay sa yo ki dekri ladan li yo pral rive anvan dezyèm vini Kris la.
- c. Entèpretasyon istorik la konsidere ke bi liv la se montre yon panorama jeneral tan nan istwa legliz la, depi sou tan Jan rive jous nan fen an. Liv la bay yon seri de etap kote legliz la pase jiskaske li rive nan viktwa final la.

Otè ak dat: Liv la te ekri pa Apot Jan an, li menm ki te prezante tèt li kòm pwofèt. Genyen de dat posib pou liv la. Youn alantou 65 ap. K., nan moman ke Newon t'ap pèsekite kretyen yo anpil. Lòt la alantou 95 ap. K., pandan pèsekisyon Domisyann nan. Li te ekri nan zile Patmòs la, kote yo te depòte Jan. Liv la te adrese li ak legliz ki nan lwès Azi Minè, 1ye syèk, men mesaj li a se pou tout legliz ki toupatou ak pou tout tan.

Objektif liv la se pou konsole ak ankouraje kretyen yo ki nan mitan pèsekisyon prezan ak fiti asire pou triyonf final Kris la ak disip li yo. Avèti legliz la sou neglijan doktrin nan oswa eksperyans sentete a. Li se sèl liv pwofetik nan Nouvo Testaman an, byenke nan lòt referans yo li te mansyone dezyèm vini Seyè a ak fen lafwa yo.

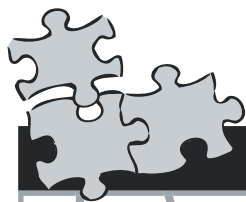
Tèm Revelasyon yo se: jou Seyè a, jou jijman an, pinisyon pou lènmi Bondye yo ak pèp li a, delivrans ak rekonpans pou moun ki fidèl yo. Li fini ak anons restorasyon lavil Bondye a (Jerizalèm ki nan syèl la), rekreyasyon tè a ak restorasyon total wayòm Jezi ki se Kris la ak moun ki apa pou li yo.

Plan Liv Revelasyon an

1. Prològ, 1: 1-8
2. Premye vizyon, 1:9-3:22
  - 7 lèt legliz yo.
3. Dezyèm vizyon, 4:1-16:21
  - 7 so yo (6:1-8:1)
  - 7 twonpèt yo (8:2-14:20)
  - 7 vizyon dragon ak gouvènman l lan (12:1-13:18)
  - 7 tas kòlè yo (15:1-16:21)
4. Twazyèm vizyon an, 17:1-21:8
  - 7 vizyon tonbe lavil Babilòn nan (17:1-19:10)
  - 7 vizyon final yo (19:11-21:8)
5. Katyèm vizyon an, 21:9-22:5
6. Epilòg, 22:6-21

Diferans ant Jenèz ak Revelasyon

Jenèz	Istwa Sali a	Revelasyon
Kòmansman	Peche, separasyon	Fen
Paradi pèdi Kreyasyon	Fòmasyon pèp Bondye a	Paradi ki rekipere a Nouvo Kreyasyon an
Premye nonm nan nan peche Prensip malediksyon an	Jezikri rekonsilye nou avèk Bondye	Lòm ki libere anba peche a
Pwomès redanmsyon an Antre Satan an	Sentespri a vini abite nan pitit Bondye	Fen malediksyon peche a
(Satan lage) Maryaj premye Adan an	Anseye yo pou yo viv nan sentete.	Redanmsyon akonpli Jijman Satan (Satan nan chenn)
Premye dlo nan je yo	Legliz la, premye a nan nouvo kreyasyon an	Maryaj dezyèm Adan an
Kominyon kraze Bondye: Kreyatè souveren an	Levanjil la preche bay tout kreyasyon an Mechanste a ap ogmante Legliz la fè disip nan tout nasyon yo	Tout dlo nan je seche Kominyon restore Bondye: Gouvènè souveren

KISA NOU TE APRANN?

Epit jeneral yo pote non otè yo epi yo gen ansèyman doktrinal ak konsèy pou lavi kretyen an. Liv Revelasyon an se dènye pwofesi ki nan Bib la ke Jezi ki se Kris la revele legliz li a evènman ki pral mennen nan triyonf final la, kote ke plan moun ke Bondye sove yo pral manifeste, pral genyen etablisman gouvènman Kris la ak rekreyasyon tout bagay nan pèfeksyon orijinal yo.

Zile Patmòs: Yon kote ki genyen anpil twou wòch epi ki san pye bwa. Se kote sa ke yo te depòte Jan pandan pèsèkisyon anperè Domizyen nan ane 95 ap. K. Se la ke Jan te resevwa vizyon yo ki nan liv Revelasyon an.

Jan: Pitit Zebede ak Salome, frè Jak ki se disip la. Disip Kris la, yo te rele l tou disip anpil lanmou an, se li menm ki te ekri levanjil Jan an ak liv Revelasyon an.

Domizyen: Anperè Women ant ane 81 ak 96 ap. K., li menm ki karakterize pa plizyè atwosite an patikilye pou dirije yon pèsèkisyon mechan kont kretyen yo nan tan sa a.

Aktivite yo

ENSTRIKSYON:

1. Ki sa Epit Jeneral yo vle di?

---

2. Nan lèt Jak la, yo souliye ke lafwa san zèb se yon lafwa ki mouri. Apre w fin li 1: 19-27 reponn: Èske mwen pwouve ak aksyon mwen yo ke lafwa mwen vivan?

---

3. Ki enpòtans etid liv Revelasyon an genyen pou legliz la nan tan n'ap viv la?

---

4. Fòme 7 gwoup. Chak gwoup pral etidye youn nan lèt Kris la voye bay legliz nan Revelasyon 2 ak 3. (Si pa gen ase elèv, fòme 3 oswa 4 gwoup epi chak moun pran de oswa twa legliz).

Chak gwoup dwe ranpli pati pa yo a nan tablo sa a epi aprè sa a, pataje ak rès klas la.

Legliz	Tit sen-bolik Kris la	Kalite ki jwenn elòj yo	Kritik pou erè yo	Pawòl Pwomès yo	Ansèyman pou legliz mwen an
EFÈZ					
ESMIN					
PÈGAM					
TYATI					
SAD					
FILADÈLFI					
LAWODISE					

Evalyasyon Final

Tan 15'

KOU: BIB LA AK MESAJ LI A

Non elèv la: _____

Legliz oswa sant kote ou etidye a: _____

Distri: _____

Pwofesè kou a: _____

Dat evalyasyon sa a: _____

1. Eksplike ak pawòl pa nou yo kòman kou sa a te ede nou apresye Bib nou.

---

2. Montre yon sijè nan kou a oswa leson an ki te nouvo ak itil ou. Eksplike poukisa.

---

3. Eksplike kijan kou sa a te ede nou jwenn yon konpreyansyon pi laj sou kontni Bib la.

---

4. Kisa ou te aprann nan pratik ministeryèl la nan kou a?

---

5. Nan opinyon pa ou, kijan kou sa a ta ka amelyore?

Bibliyografi

Liv yo:

- Alexander, David (comp). *Manual Bíblico Ilustrado (Manyèl biblik ki ilistre)*. Miami, Florida: Karayib. 1 edisyon, 1981.
- Boyd, Frank. *La Biblia a su Alcance. Tomos 3, 4, 5, 6, 7, 8 (Bib la nan men ou. Volim 3, 4, 5, 6, 7, 8)*. Miami, Florida: Editoryal Vida, 1972.
- Clyde T. Francisco. *Introducción al Antiguo Testamento (Entwodiksyon Ansyen Testaman an)*. El Paso, Texas. C. B. P., 1968.
- Dana, H. E. *El mundo del Nuevo Testamento (Mond Nouvo Testaman an)*. El Paso, Texas: C. B. P., 1970.
- De Ausejo, Serafín. *Diccionario de la Biblia (Diksyonè Biblik la)*. Barcelona: Herder, 1970.
- Earle, Ralph. *Cómo nos llegó la Biblia (Ki jan Bib la te vin jwenn nou)*. Kansas City: C. N. P., 1975.
- Earle, Ralph. *Explorando el Nuevo Testamento (Eksplòre Nouvo Testaman an)*. Kansas City: C. N. P., 1978.
- Escobar, J.S. Padilla C.R., Yamauchi E.M. *¿Quién es Cristo hoy? (Ki moun ki Kris la jodi a?)*. Buenos Aires: Sètitud. 1970.
- Ellisen, Stanley A. *Hacia el conocimiento del Antiguo Testamento (Nan direksyon Konesans Ansyen Testaman an)*. USA: Lavi, 1990.
- Evans, William. *Esquema didáctico para el estudio de la Biblia (Didaktik konplo pou etid Biblik la)*. Barcelona: CLIE, 1990.
- Francisco Clyde T. *Introducción al Antiguo Testamento (Entwodiksyon Ansyen Testaman an)*. El Paso: C. B. P., 1964.
- Franco, Sergio. *Aproximación al Estudio de la Biblia (Apwòch nan etid biblik)*. Kansas, City: C. N. P., 1989.
- Halley, H. *Compendio Manual de la Biblia (Manyèl nan Bib la)*. EE.UU.: Moody, 1971.
- Harrison, Everett. *Introducción al Nuevo Testamento (Entwodiksyon Nouvo Testaman an)*. Grand Rapids, Michigan: Liv Defi a, 1980.
- Hester, H. I. *Introducción al Nuevo Testamento (Entwodiksyon Nouvo Testaman an)*. El Paso: C. B. P., 1963.
- Hoff, Pablo. *El Pentateuco (Pentateuch la)*. Deerfield, Florida: Lavi, 1978.
- _____ *Libros históricos (Liv Istorik)*. Deerfield, Florida: Lavi, s/f.
- Lasor, William Sanford (et.al.). *Panorama del Antiguo Testamento (Panorama Ansyen Testaman)*. Buenos Aires: Nouvo Kreyasyon, 1995.
- Lockward, Alfonso (Ed.). *Nuevo Diccionario de la Biblia (Nouvo Diksyonè biblik la)*. Miami: Unilit, 1992.
- Marshall, Howard I. *The New Bible Dictionary*. InterVarsity Press, 3rd Edition, 1996.

Mears, Henrietta. *Lo que nos dice el Nuevo Testamento (Ki sa Nouvo Testaman an di nou)*. Miami, Florida: Lavi, 1979

Packer, James. *La vida diaria en los tiempos bíblicos (Lavi chak jou nan lafwa bibliik)*. Miami: Florida: Vida, 1982

Pearlman, Myer. *A Través de la Biblia Libro por Libro (Atravè Bib la, liv aprè liv)*. Miami, Florida: Lavi, 1952.

Pietrantonio, Ricardo. *Itinerario Bíblico. Vol 1 (Bibliik itinerè. Vol 1)*. Buenos Aires: La Aurora, 1985.

Purkiser, W.T. *Explorando el Antiguo Testamento (Eksplòre Ansyen Testaman an)*. Kansas City: C. N. P., 1986.

Rand, W. *El Diccionario de la Santa Biblia (Diksyonè Bibliik la)*. San José, Costa Rica: Karayib, s/f

Sánchez, Edesio. *¿Qué es la Biblia? (Ki sa Bib la ye)*. Buenos Aires: Kairós, 2003.

Sánchez, Edesio (Ed). *Descubre la Biblia (Dekouvri Bib la)*. USA. United Bible Societies, 1998.

Taylor, Richard S. (Ed.). *Diccionario Teológico Beacon (Beacon diksyonè Teyoloji)*. Kansas City: C.N.P., 1995.

Tenney, Merrill. *Nuestro Nuevo Testamento (Nouvo Testaman nou an)*. Grand Rapids, Michigan: Portavoz, 1973.

Trenchard, Ernesto. *Introducción al estudio de los cuatro evangelios (Entwodiksyon nan etid kat levanjil yo)*. Angletè: Literati bibliik, s.f.

Ugalde, Carlos. *Introducción al Antiguo Testamento (Entwodiksyon Ansyen Testaman an)*. Materyèl ki pa korije.

_____ *Introducción al Nuevo Testamento (Entwodiksyon Nouvo Testaman an)*. Materyèl ki pa korije.

Vine, W.E. *Diccionario Expositivo de palabras del Antiguo y Nuevo Testamento exhaustivo de Vine (Diksyonè Ekspozitif sou pawòl Ansyen ak Nouvo Testaman)*. Nashville, Tennessee: Nelson Group, 2007.

Wegner, Paul. *The Journey from Texts to Translations*. Baker Academic, 1999.

Yates, Kyle M. *Los profetas del Antiguo Testamento (Pwofèt Ansyen Testaman yo)*. El Paso, Texas: C. B. P., 4yèm. edisyon, 1981.

Web Pages:

Varetto, Juan C. *La Biblia del oso*. Sosyete Bibliik Ini an. Rekipere le 20 avril 2010 soti nan <http://labibliaweb.com/la-biblia-del-oso>.

StudyLight, *Holman Bible Dictionary*, accessed September 19, 2013. <http://www.studyLight.org/dic/hbd/>

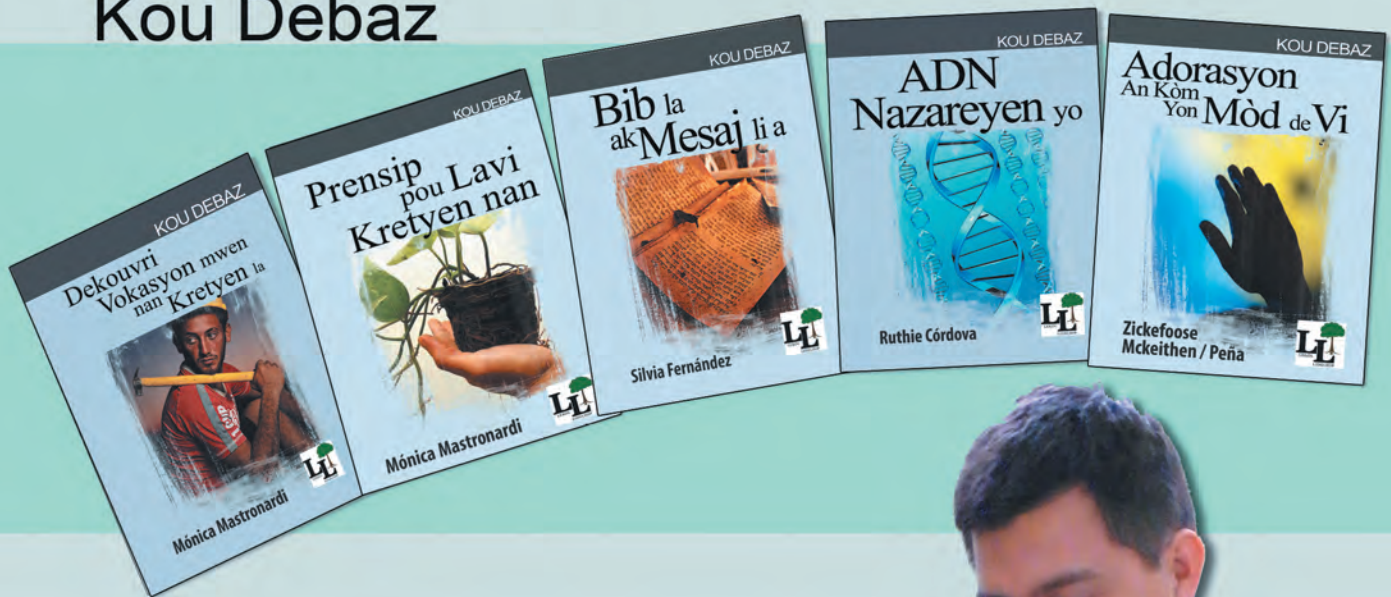
Yon pwogram revolisyonè, kote men w kapab rive!

Pwogram **Lekòl Lidèchip** legliz Nazareyen an pote yon vizyon ki frèch epi modèn pou fòmasyon ministeryèl la.

* **5 kou debaz** pral bay kapasite nan plizyè domèn an jeneral, prepare w pou w kapab bay sèvis avèk efikasite.

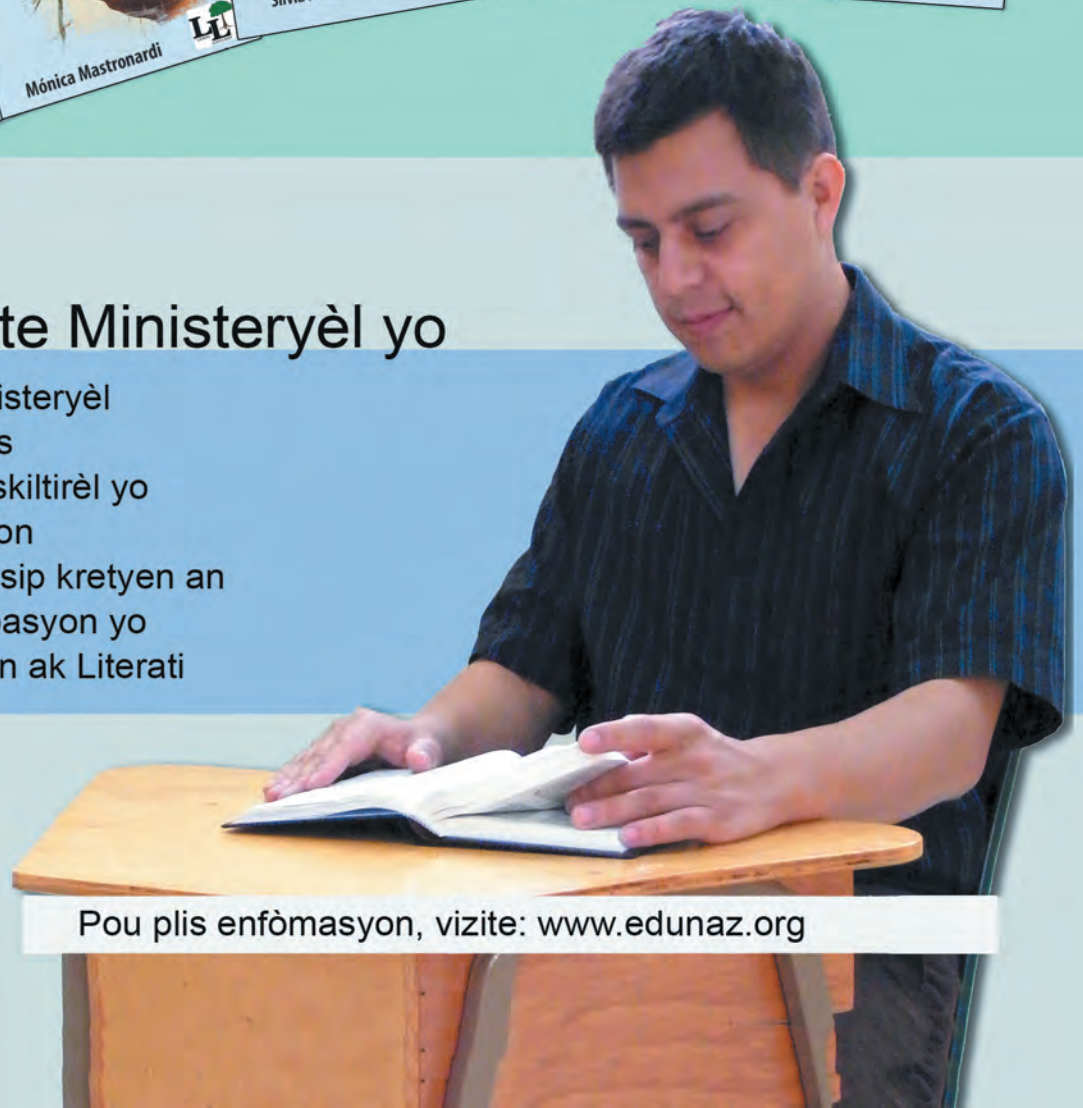
* **6 kou espesifik** nan domèn ke w chwazi a, yo pral pèmèt ou espesyalize w nan domèn ministè ke Bondye te rele w la.

Kou Debaz

Espesyalite Ministeryèl yo

- Lidèchip Ministeryèl
- Ministè Jenès
- Misyon Transkiltirèl yo
- Evanjelizasyon
- Fòmasyon disp kreyen an
- Ministè Konpasyon yo
- Kominikasyon ak Literati

Pou plis enfòmasyon, vizite: www.edunaz.org